

บทที่ 2

วรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาต่อเนื่องเพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณคดี เอกสาร ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่อง และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในมาตราต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่องเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดการจัดการศึกษาให้เป็น การศึกษาตลอดชีวิต ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ตรงกับความถนัดของผู้เรียนและมีความยืดหยุ่นใน การเรียนการสอน

วรรณคดีและแนวคิดที่นำมาพัฒนากรอบแนวความคิดในการวิจัย มีดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
3. แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง
5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาลัยชุมชน
7. แนวคิดของการบริการทางวิชาการ
8. งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบความคิดการวิจัย

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายการเมือง ราชการ ครู อาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชน องค์กร และสถาบันต่างๆ มีการทำประชาพิจารณ์ นำข้อคิดความต้องการจากผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนจำนวนมากมาประกอบในการจัดทำ มีการศึกษาถึงปัญหาและประมวลองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ มีการระดมผู้รู้

นักปราชญ์ ทั่วแผ่นดินมาช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติของกฎหมายการศึกษา แม่บทของประเทศไทย (วันชัย ดนัยตโมมุต, 2542: 14) จึงนับได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาไทยที่จะช่วยแก้ไขวิกฤตทางภูมิปัญญา ที่ประเทศไทยประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้ได้อย่างแท้จริง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีเนื้อหารวม 78 มาตรา แบ่งเป็น 9 หมวด และ 1 บทเฉพาะกาล ในมาตรา 4 มีการระบุถึงคำจำกัดความในด้านการศึกษาดังๆ โดยผู้วิจัย ได้รวบรวมส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต่อเนื่องเพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้

“การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 7)

“การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 8)

มาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษานี้ ยังได้ระบุเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาว่าเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา 2 ส่วน ดังนี้

1. การประกันคุณภาพภายใน คือ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายในโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น
2. การประกันคุณภาพภายนอก คือ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก ที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพ และให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 8-10)

งานด้านการศึกษาเป็นงานที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ตลอดเส้นทางการศึกษาของคนไทย เป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ตาม

หลักการและแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังปรากฏในหมวด 1 บททั่วไป เรื่องความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 12)

นอกจากนี้ มาตรา 7 ยังได้ระบุว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จัก รักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษามลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้ง ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อัน เป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตน เอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 12-13)

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 14)

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่มีให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตาม ความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 20-21)

มาตรา 24 ว่าด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ ระบุให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 27-29)

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุก รูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 29)

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครั ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 32-33)

มาตรา 58 วรรค 1 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ทั้งในและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษาตามวรรค 1 คือ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 57-58)

จากแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้มีศักยภาพเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในสังคมให้มากที่สุด โดยมุ่งเน้นให้ประชากรทุกระดับมีโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย โดยที่รูปแบบการศึกษาดังกล่าวจะต้องได้มาตรฐาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และผ่านการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งมีสติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมในการดำรงชีวิต ทั้งนี้รัฐจะต้องสนับสนุนและผลักดันให้มีการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ อีกทั้งยังต้องมีการระดมทรัพยากรและลงทุนด้านงบประมาณจากทั้งรัฐ เอกชน และชุมชน ที่สำคัญคือจะต้องให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย

2. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

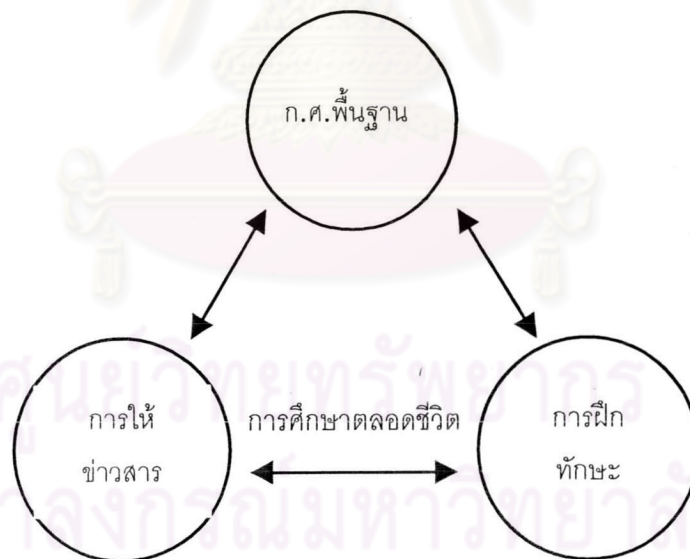
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุความหมายของการศึกษาไว้ใน มาตรา 4 ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคล เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 7)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่ปวงชนในแง่ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตลอดชีวิต และได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอก

ระบบ และการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 8)

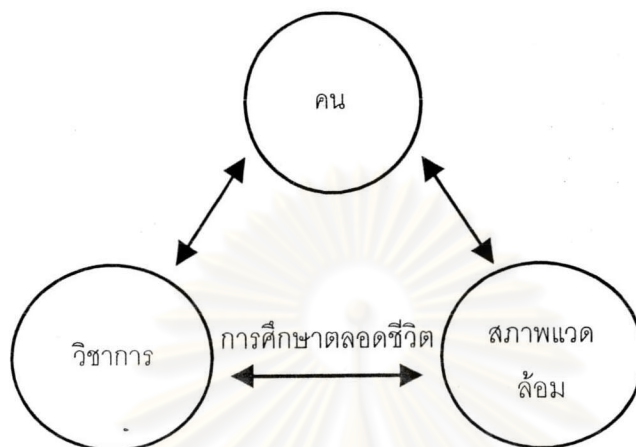
ทั้งนี้ การศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งเป็นประเด็นหลักของหัวข้อการวิจัยครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิด ความหมาย แนวทาง และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับศึกษาตลอดชีวิต อีกทั้งยังได้ศึกษาแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่างๆ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางสำหรับศึกษาการพัฒนา รูปแบบการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามหัวข้อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถประมวลหลักปฏิบัติของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาต่างๆ ได้ดังนี้

โกวิท วรพิพัฒน์ (2533) กล่าวถึง แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดที่การศึกษาในโรงเรียน หากครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้ที่ได้รับจากแรกเกิดไปจนถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ ในช่วงสุดท้ายของชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตของไทยประกอบด้วย การให้การศึกษา 3 ส่วน คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การฝึกทักษะ และการให้ข้อมูลข่าวสารดังแสดงให้เห็นในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงระบบการให้การศึกษาตลอดชีวิต

ทางด้าน สุนทร สุนนท์ชัย (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานในกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นกระบวนการทำให้บุคคลเกิดการพัฒนา แผนภูมิที่ 2.2 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

แผนภูมิที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบพื้นฐานในกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

ทั้งนี้จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถนำความรู้จากการศึกษาหรือที่ได้ศึกษามาแล้ว นำมาใช้ให้สามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ คนทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เพราะในภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ดังนั้นคนทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้ เพื่อนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหา (ประเวศ วะสี, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2535, อ้างถึงใน นิตยา มุขลาย, 2537, หน้า 106)

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

UNESCO (1968) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวม เป็นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม ตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง การศึกษาสำหรับเด็กต้องมีการทบทวนและปรับปรุงใหม่ การศึกษาจะไม่สิ้นสุดลงที่การสอบและการได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษา แต่ควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ในทางกลับกัน ความสามารถของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้ ในการเข้าฝึกอบรม ในการพัฒนาสติปัญญา จิตใจ และวัฒนธรรม ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพและขอบเขตของการศึกษาที่ได้รับ เมื่อเป็นเด็กหรือวัยรุ่น (UNESCO, 1968: 20)

Faure (1972) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนใด หรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วย ทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็น การพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Simpson and others (1972) ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่าการศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา สังคมแห่งการเรียนรู้ (Simpson and others, 1972 อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 18)

Dave (1975) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาทั้งหมดที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคลเพื่อจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญาในส่วนบุคคล สังคม และอาชีพ การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่บ้าน ที่โรงเรียน ในชุมชน ณ สถานที่ทำงาน การเรียนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ การเรียนจากสถานการณ์และกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ ตามแนวคิดนี้ การศึกษาตลอดชีวิตได้ให้แนวทางใหม่ในการกำหนดเป้าหมายของการศึกษา กิจกรรมและโครงสร้างทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในทุกๆ ด้านตลอดช่วงชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังนั้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (Dave, 1975:42)

Dave and Skager (1977) ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นทั้งหลักการในการจัดการศึกษา และเป็นแนวคิดหลักด้วย การศึกษาตลอดชีวิตได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาในชีวิตของบุคคล และบทบาทของการศึกษาที่มีต่อสังคม ตามแนวของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาเป็นเครื่องมือหลักสำหรับบุคคลและกลุ่มชนที่จะพัฒนาและปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาการของชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตเน้นว่าสังคมเป็นระบบที่เกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างองค์ประกอบต่างๆ บทบาทหน้าที่หนึ่งของสังคมก็คือให้โอกาส ให้ทางเลือกทางการศึกษาแก่บุคคลในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต

Peterson (1979) ให้ความหมายของ "การเรียนรู้ตลอดชีวิต" ว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคม และบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษา

สำหรับทุกๆ ช่วงของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ไปจนถึง ผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วน “การศึกษาตลอดชีวิต” (Lifelong Education) หมายถึง กระบวนการของการจัดโอกาสทางการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์

Cropley and Dave (1978) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษามีการผสมผสานใน 2 มิติ คือ

1. การผสมผสานในแนวดิ่ง Cropley และ Dave มองว่า การศึกษามีความจำเป็นในทุกช่วงชีวิตของบุคคล บุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงตลอดชีวิตของเขา การศึกษาในโรงเรียนเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิต

2. การผสมผสานในแนวนอน หรือแนวราบ มิตินี้มองว่าการศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษา การเรียนรู้ควรจะประสานกันหลายๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียนและแหล่งอื่นๆ ในสังคมการศึกษาควรจะมีผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีส่วนสัมพันธ์กับชีวิต

พระเทพเวที (2531) ได้กล่าวโดยสรุปว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษา และจำเป็นจะต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม การจะดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น เป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคล ต้องเผชิญกับสิ่งบีบบังคับจำกัดขัดขวางที่จะสกัดกั้นไม่ให้ไปสู่ผลดังกล่าว ซึ่งก็คือ “ทุกข์” สิ่งที่ต้องทำก็คือ ต้องพัฒนาคนขึ้นไปให้มีความรู้ ให้มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญา ให้มีวิชา พร้อมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้ ก็คือดับทุกข์ได้ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต เมื่อศึกษาดีแล้ว ก็แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531: 8-11)

สุนทร สุนันท์ชัย (2534) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า หมายถึงการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จึงมีลักษณะนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ให้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ นอกกระบบ และไม่เป็นทางการ หรืออัธยาศัย (สุนทร สุนันท์ชัย, 2534 : อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 22)

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่างๆ

ด้วยเหตุที่การศึกษากลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต และเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาคือเครื่องมือหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาทั้งในและนอกระบบจึงได้ทวีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ให้ความสนใจกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นเวลานาน และนับเป็นองค์กรที่ได้มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้แนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติในประเทศต่างๆ ปัจจุบันนี้คำว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" ได้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ในสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มมีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตไว้ในเอกสารรายงานต่างๆ อยู่บ้างแต่ยังไม่ชัดเจนนัก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2519 รัฐสภาสหรัฐฯ ได้ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรง ชื่อว่า Life Long Education Act หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่ากฎหมายมอนเดล (Mondale Bill) กฎหมายนี้ได้สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต การค้นคว้าวิจัย การตั้งศูนย์ข้อมูลการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน และตั้งสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute) ขึ้นที่มหาวิทยาลัยเวิน (Wayne State University) เมืองดีทรอยท์ (สุนทร สุนันท์ชัย 2537: 7)

ในสหราชอาณาจักร ได้มีการกล่าวถึงคำว่าการศึกษาตลอดชีวิตมานานกว่า 50 ปีแล้ว ดังที่คณะกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education Committee) ได้กล่าวว่า

"...ข้อสรุปที่จำเป็นก็คือ การศึกษาผู้ใหญ่จะต้องไม่ถือว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยสำหรับบุคคลพิเศษบางคนหรือเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับชีวิตรุ่นหนุ่มสาวช่วงสั้น แต่จะต้องถือว่าเป็นความจำเป็นของชาติอันถาวร ไม่สามารถจะแยกได้จากความเป็นพลเมืองของทุกคน ด้วยเหตุนี้ จึงควรจัดให้เป็นการทั่วไปและตลอดชีวิต..." (จอห์น โลว์ อ่างใน สุนทร สุนันท์ชัย 2537: 6)

ประเทศในเอเชียและแอฟริกา อย่างเช่นประเทศอินโดนีเซีย หลังจากที่ได้รับแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตในการประชุมของ UNESCO เมื่อปี 2515 แล้ว แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำไปเป็นแนวคิดหลักในการปรับปรุงและปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 1 (ระหว่าง พ.ศ. 2512 - 2516) และแผนพัฒนาฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2517-2521) ปัจจุบันเป็นแผนระยะที่ 5 ซึ่งได้ยึดแนวคิดนี้มาอย่างต่อเนื่อง สำนักงานพัฒนาการศึกษาภายใต้กระทรวงศึกษาและวัฒนธรรมได้ทำหน้าที่ในการประสานงานและจัดทำหลักสูตรสำหรับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน และได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงกับการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย (สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 11)

แนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต

เพื่อให้การศึกษาคครั้งนี้เป็นประโยชน์ในการทางปฏิบัติ ทางผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตและพบว่าแนวทางดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 44-54)

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์

การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิต และ Dave (1973) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ต้องการเรียนรู้อยู่เสมอตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะฉะนั้นหลักการข้อนี้จำเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่ทุกคนจะต้องตระหนักว่า การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดได้ทุกคนต้องตระหนักว่า การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกช่วงเวลาของชีวิต

2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

ความสามารถในการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับการศึกษาของบุคคลนั้นมิได้จำกัดเพียงแค่เมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียน แม้ว่าในทางจิตวิทยาจะกล่าวถึงพัฒนาการของร่างกายมนุษย์ว่าเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นพัฒนาการทางร่างกายจะเป็นไปในทางลดลง แต่นั่นมิได้หมายความว่าบุคคลจะเรียนรู้ไม่ได้ เพียงแต่ว่าผู้จัดกิจกรรมการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพัฒนาการตามวัยของเขาและความต้องการของเขา เพราะฉะนั้นนักการศึกษาหลายท่านจึงกล่าวว่าบุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทุกช่วงอายุ ไม่มีใครแก่เกินเรียน

3. การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

การศึกษาจากโรงเรียนหรือจากมหาวิทยาลัยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งชีวิตของบุคคล เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพ และในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ต่อไป ช่วงชีวิตที่บุคคลได้รับการศึกษาในโรงเรียนประถมหรือสถาบันศึกษานั้นเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา หรือแม้แต่กลุ่มที่ได้รับการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาทั้งหมดของชีวิตก็ยงนับว่าสั้นมากเช่นกัน ในช่วงหลังของชีวิตนี้ ความรู้ที่ได้รับมาจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาก็อาจนำมาใช้ได้บ้างแต่ยังนับว่าไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องเรียนรู้ศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เข้ามาในทุกช่วงชีวิต

4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด

การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท นักการศึกษาได้แบ่งประเภทของการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาแต่ละประเภทล้วนเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต จะอาศัยเพียงการศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งไม่สามารถทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้

5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีกรรมผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน นักการศึกษาหลายท่านต่างมีความคิดเห็นว่าการศึกษาตลอดชีวิตควรเป็นการศึกษาที่ผสมผสานสัมพันธ์กันในสองมิติ มิติที่ 1 คือสัมพันธ์กันในแนวตั้ง มิติที่ 2 สัมพันธ์กันในแนวนอน

การสัมพันธ์กันในแนวตั้งหมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัย ทุกช่วงอายุตลอดชีวิต สำหรับการผสมผสานในแนวนอนนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวัยแต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ในช่วงวัยหนึ่งๆ บุคคลควรจะได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตนในทุกด้าน ดังนั้น การศึกษาที่ควรจัดให้ควรเป็นการศึกษาทุกประเภทหรือทุกรูปแบบ จากทุกแหล่งความรู้ผสมผสานกัน

6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา

การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้นั้น หน่วยงานผู้รับผิดชอบจะต้องจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึง กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้ง่าย และที่สำคัญคือ ต้องหามาตรการที่จะช่วยให้ทุกคนได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านเนื้อหา ควรมีเนื้อหาที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน
- ด้านวิธีเรียน การศึกษาตลอดชีวิตเอื้อให้บุคคลเรียนรู้ได้ในรูปแบบที่หลากหลาย วิธีการที่บุคคลจะแสวงหาความรู้เพื่อจะได้มาซึ่งความรู้นั้นจะมีความยืดหยุ่นหลากหลายมาก
- ด้านระยะเวลาเรียน บุคคลควรสามารถกำหนดช่วงระยะเวลาเรียนของตนเองได้ตามความสะดวก เริ่มเรียนเมื่อใดก็ได้ หยุดเมื่อใดก็ได้ จะกลับมาเรียนอีกเมื่อใดก็ได้ ไม่ต้องเรียนตามเวลาที่สถาบันกำหนด ไม่ต้องเรียนพร้อมผู้อื่น สามารถเรียนเร็วหรือช้าได้ตามความสามารถของตนเอง
- ด้านสถานที่เรียน ควรให้บุคคลสามารถศึกษาหาความรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ตามความต้องการ การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่บ้าน ที่ทำงาน ที่สวนสาธารณะ สถานที่ที่บุคคลไปท่องเที่ยวหรือเล่นกีฬา เป็นต้น ไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น

8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยให้อิสระแก่ผู้เรียน

ในภาพรวมแล้วการศึกษาที่จะจัดให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายให้ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตนั้น ควรเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตัดสินใจตามความพร้อม ความสามารถ ตามความสนใจ และตามความสะดวกของเขาเอง

9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้นมีความจำเป็นมากที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ เพราะถึงแม้จะมีบริการทางการศึกษาอย่างมากมายหลากหลายและเข้าถึงตัวกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม กลุ่มเป้าหมายอาจจะไม่สนใจ การสร้างแรงจูงใจนี้

ต้องเริ่มที่การให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อบุคคลในทุกช่วงชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องอยู่คู่กับการดำเนินชีวิต

10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้

บุคคลจะศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้จะต้องรู้วิธีแสวงหาความรู้ หรืออีกนัยหนึ่งคือมีเครื่องมือในการหาความรู้ การให้กลุ่มเป้าหมายได้รู้จักชะในการเรียนหรือรู้วิธีเรียนนี้คือการฝึกให้เขาสามารถเรียนรู้แบบนำตนเอง หรือเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีครูมาคอยกำกับดูแลอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าสามารถนำตนเองได้

11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง

เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ นักการศึกษาตลอดชีวิตหลายท่านได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ควรจัดให้ประชาชนได้เรียนรู้ว่าควรจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ให้เรียนรู้ในเรื่องที่จะเป็นพื้นฐานทั่วไปที่บุคคลพึงมีความรู้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การอ่าน เขียน สื่อสาร คำนวณ ความรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และกลุ่มที่ 2 คือ ความรู้ในสาขาอาชีพต่างๆ โดยความรู้ทั้ง 2 กลุ่มนี้ ควรจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันด้วย

12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต

บ้านนับเป็นสถานที่แห่งแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตและเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลสืบเนื่องต่อไปทุกช่วงอายุจนตลอดชีวิต จึงกล่าวได้ว่า บ้านเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยแรกที่ทำให้การศึกษาแก่บุคคล และการศึกษาที่ได้รับจากบ้านจะเป็นพื้นฐาน สำหรับการสร้างความสามารถในการเรียนรู้การดำเนินชีวิตของบุคคลในช่วงต่อไป

13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ

แหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลในช่วงต้นของชีวิตถัดจากบ้านก็คือชุมชนหรือสังคม ในแต่ละชุมชน ในแต่ละสังคม อาจจะมีหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านี้มากน้อยแตกต่างกันหรือมีลักษณะแตกต่างกันออกไป แต่อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงาน สถาบัน และองค์กรในลักษณะต่างๆ เหล่านี้มีอยู่ในชุมชน มีอยู่ในสังคม และต่างมีส่วนช่วยให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกในสังคม

14. ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้หลักการไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งแหล่งการเรียนรู้ สถานศึกษา และประชาชนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงาน สถาบัน องค์กร แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ และทุกกลุ่มในชุมชนควรจะมีการทบทวนบทบาทเพื่อร่วมมือประสานสัมพันธ์กันให้มุ่งไปสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้
 มนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหา ในสมัยก่อนมนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้มีอาหาร และให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ในสมัยต่อมา มนุษย์ก็ยังเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

ถึงแม้ว่าปัจจุบันแนวความคิดของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และนับวันจะยิ่งมากขึ้น แต่ก็ไม่มีนักการศึกษาท่านใดหรือประเทศใดกำหนดแนวปฏิบัติไว้แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชนและของแต่ละกลุ่มเป้าหมายนั้นแตกต่างกันไป แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตจึงมีอาจกำหนดให้ตายตัวเป็นรูปแบบเดียวกันหมดได้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษากรอบและแนวคิดของนักการศึกษาต่างๆ ได้ผลสรุปออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 55 – 69)

1. ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ควรกำหนดให้ชัดเจน

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นในการจัดการศึกษาทุกประเภททุกรูปแบบ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ผู้จัดจะต้องจัดภายใต้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว

2. ด้านกลุ่มเป้าหมายควรมีการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดให้ชัดเจน

การจะจัดการศึกษาให้ทุกคน ในสังคม ในชุมชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันและได้รับการศึกษาตลอดชีวิตนั้น นับเป็นงานใหญ่ และเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ความพยายามอย่างสูง

ในส่วนของกลุ่มเป้าหมายนั้นอาจจะต้องมีการศึกษา สืบค้นและกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่าเป็นใครบ้าง และมีการแบ่งกลุ่มประเภทของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อจะได้จัดบริการการศึกษาได้ทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เมื่อมีกลุ่มเป้าหมายชัดเจนแล้ว หน่วยงานผู้จัดการศึกษาสามารถศึกษาทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มว่ามีสภาพพื้นฐานเป็นอย่างไร มีความต้องการอย่างไร แล้วจึงวางแผนจัดการศึกษาให้แต่ละกลุ่มได้รับโอกาสอย่างทั่วถึง และได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3. ต้องจัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

การที่จะจัดการศึกษาแต่ละประเภทให้เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริงนั้น มีแนวปฏิบัติดังนี้

- เมื่อพิจารณาตามช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาควรจัดการศึกษาแต่ละประเภทให้เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน รับช่วงต่อกันได้ กล่าวคือ เมื่อบุคคลศึกษาจบจากการศึกษาประเภทหนึ่งแล้วสามารถศึกษาต่อการศึกษาอีกประเภทหนึ่งได้

- เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วงอายุ ในวัยหนึ่งๆ บุคคลควรได้รับการศึกษาหลายประเภทผสมผสานกัน การศึกษาแต่ละประเภทควรจะเสริมและสนับสนุนกัน

- ให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโอนไปมาในการศึกษาแต่ละระบบได้ เช่น ขณะที่ผู้เรียนเรียนในระบบอยู่แต่ไม่พร้อมที่จะเรียนต่อไปได้ ก็ควรจะสามารถถ่ายโอนมาเรียนต่อในการศึกษนอกระบบได้ และในทางกลับกัน คือสามารถโอนกลับไปสู่การศึกษาในระบบได้

- การศึกษาในระบบ ควรจัดให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ จัดให้ทั่วถึงโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกล ให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้มากขึ้น

- การศึกษนอกระบบควรเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

- การศึกษาตามอัธยาศัย ควรปรับให้เอื้อต่อการศึกษตลอดชีวิตมากยิ่งขึ้น

4. ควรจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดกว้าง และประสานสัมพันธ์ ดังนี้

- เป็นแหล่งความรู้ที่บริการการศึกษาทุกประเภท

- จัดสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัย

- เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้ง่าย

- ให้บริการอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือกับชุมชน แนวปฏิบัติสำหรับองค์กรที่รับผิดชอบการจัดการศึกษามีดังนี้

- ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างแหล่งการเรียนรู้ทั้งหมดในชุมชนและนอกชุมชน

- ส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้ทุกแห่งจัดบริการการศึกษาให้เต็มศักยภาพเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

เสริมการศึกษาตลอดชีวิต

6. ด้านเนื้อหาหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

การศึกษาตลอดชีวิตควรให้ความรู้ทั่วไปที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพ ควรให้ความรู้และทักษะที่ผู้เรียนจะใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในช่วงชีวิตต่อไปได้

- เนื้อหาพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต

- ความรู้และทักษะเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ

- ความรู้ข่าวสารต่างๆ ไป
- เนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้แก้ปัญหาต่างๆ
- ความรู้และทักษะที่จะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เช่น ความรู้และทักษะทางด้านภาษา

7. ควรจัดวิธีการให้ความรู้อย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการ

- กลุ่มเป้าหมายควรมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถกำหนดเวลาเรียนของตนเองว่าจะเรียนเมื่อไร สถานที่ใดจึงจะสอดคล้องกับความพร้อมและสภาพภารกิจของตน
- ลักษณะของการศึกษาหาความรู้จะเน้นวิธีการเรียนมากกว่าวิธีการสอน เน้นการเรียนเพื่อรู้มากกว่าการเรียนเพื่อสอบ
- ควรให้ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้สึกว่าการหาความรู้หรือการศึกษามีได้เป็นสิ่งที่ทำยาก ไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่างๆ มากมาย

8. ด้านสื่อและเทคโนโลยี ควรใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้เกิดการศึกษาตลอด

ชีวิต

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นสื่อและเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการเป็นสื่อประกอบการสอนของครูหรือวิทยากร และเป็นสื่อ นำในการเชื่อมโยงความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน และ/หรือจากผู้เรียนสู่ผู้สอน โดยที่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไม่ต้องพบกับผู้สอนโดยตรง สื่อและเทคโนโลยีจะนำมาใช้ทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

9. ด้านบทบาทของครูหรือผู้สอน พัฒนาให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

บทบาทของผู้ถ่ายทอด ความรู้หรือครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างถูกต้องทิศทาง ช่วยให้คำปรึกษาชี้แนะแหล่งความรู้ วิธีการหาความรู้มากกว่าจะเป็นผู้บอกความรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือครูจะต้องมีความเข้าใจแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต

10. ควรใช้การประเมินผลในวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นความยืดหยุ่น สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เรียนเพื่อท่องจำหรือเรียนเพื่อสอบ การวัดผลประเมินผลควรเป็นการประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนมากกว่าจะเป็นการประเมินความสามารถในการจดจำเนื้อหา

11. ด้านการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ควรให้รู้ เข้าใจ และสนใจศึกษา

การที่การศึกษาตลอดชีวิตจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การสร้างแรงจูงใจให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เพราะแรงจูงใจในการเรียนรู้นั้นสำคัญมาก ถ้าบุคคลไม่มีแรงจูงใจ ไม่มีความต้องการที่จะเรียนรู้แล้ว การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่นว่า การศึกษาไม่ใช่กระบวนการที่ย่างยากที่ผู้เรียนจะต้องเดินทางไปสถานศึกษาตามเวลาที่สถานศึกษากำหนดเสมอไป ปัจจุบันนี้การศึกษาหาความรู้มีได้หลายวิธี อาจจะศึกษาจากสื่อต่างๆ ด้วยตนเองที่บ้านในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งในลักษณะนี้ ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานแล้วก็สามารถศึกษาได้โดยไม่ต้องละทิ้งงาน

12. ด้านการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสร้างในกลุ่มเป้าหมาย

การที่จะให้บุคคลสนใจศึกษาต่อเนื่องไปนั้นนอกจากจะต้องสร้างแรงจูงใจแล้ว จะต้องสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย เพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้ทักษะดังกล่าวจนเกิดเป็นความเคยชินในชีวิตประจำวัน

13. ด้านการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางของชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั่น นักการศึกษาจะพิจารณาว่า ชุมชนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ในชุมชนจะมีแหล่งที่จะให้การเรียนรู้อยู่หลายรูปแบบทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สถานประกอบการ สถาบันศาสนา สถานสงเคราะห์ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้สามารถให้การศึกษาแก่บุคคลในลักษณะต่างๆ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

เพราะฉะนั้น ถ้าได้มีการส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนทุกคนอย่างเต็มศักยภาพ และส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ร่วมมือกันสนับสนุนกันในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในชุมชน ก็จะช่วยทำให้ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้อย่างกว้างขวางในชุมชนใกล้ตัว ช่วยให้คนในชุมชนเรียนรู้ได้เสมอเมื่อต้องการ และกลุ่มเป้าหมายหรือคนในชุมชนก็ควรได้รับการฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้โดยฝึกให้สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้

ปัญหาอุปสรรคต่อการศึกษาลดชีวิต

จากข้อเขียนและประสบการณ์ของนักการศึกษาทั่วไป ได้มีบทสรุปถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันได้ดังนี้ (สุมาลี ศรีสังข์, 2544: 71)

1. ไม่มีนโยบายหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาลดชีวิตอย่างชัดเจน
2. ประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาลดชีวิตอย่างแท้จริง โดยทั่วไปประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดว่าการศึกษาคือการไปโรงเรียน เมื่อจบจากโรงเรียนไปก็คือจบการศึกษา เขายังไม่ทราบว่าเราสามารถศึกษาต่อเนื่องได้ อีกทั้งยังเป็นการศึกษาที่จำเป็นต่อช่วงชีวิตที่เหลือมาก
3. ยังไม่มีกิจกรรมจูงใจให้บุคคลเห็นความสำคัญของการศึกษาลดชีวิต
4. การศึกษายังไม่เอื้อต่อสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีปัญหาที่ซับซ้อนมาก ทำให้คนมีเวลาให้กับการศึกษาและการเรียนรู้น้อยลง การที่บุคคลจะมีเวลาไปนั่งเรียนในห้องเรียนเป็นไปได้ยากขึ้น
5. หน่วยงานผู้จัดการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาลดชีวิตอย่างแท้จริง
6. การจัดการศึกษายังไม่ทั่วถึงและไม่มีความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา
7. โอกาสทางการศึกษายังไม่หลากหลายและเปิดกว้าง เนื่องจากการศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศต่างๆ ค่อนข้างจะเน้นที่การศึกษาในระบบ การศึกษาอรรถาศัยพอมิบ้าง แต่ไม่แพร่หลายนัก
8. ประชาชนเข้าถึงการศึกษาได้ยาก การศึกษาที่จัดอยู่ยังทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจว่าการเข้ารับการศึกษาคือเรื่องยุ่งยาก ต้องใช้ความพยายามมาก ต้องสอบเข้า ต้องผ่านกฎระเบียบต่างๆ มากมาย อีกทั้งจะต้องมีทุนทรัพย์เพียงพอ ทำให้คนทั่วไปรู้สึกว่าจะไม่มีความสะดวก
9. สภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการศึกษาลดชีวิต ดังนี้
 - สิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ยังไม่สอดคล้องกับการนำไปใช้กับชีวิตจริงได้อย่างเต็มที่
 - ผู้เรียนยังไม่มีอิสระในการเรียนรู้เท่าที่ควร
 - การเรียนการสอนจะเป็นการเรียนเพื่อสอบมากกว่าจะเน้นความรู้ไปใช้จริง
 - การวัดผลประเมินผลไม่เน้นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน
10. การจัดการศึกษาในปัจจุบันยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองในภายหน้า
11. สถาบันการศึกษายังใช้ทรัพยากรไม่เต็มที่ ทรัพยากรส่วนใหญ่จะถูกใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอนในระบบให้แก่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนเท่านั้น

12. หน่วยงานผู้จัดการศึกษามีการใช้ทรัพยากรร่วมกันน้อย เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หน่วยงานผู้จัดการศึกษาแม้จะเป็นการจัดการศึกษาในระบบก็ตาม ยังพบว่ามีการใช้ทรัพยากรร่วมกันน้อยมาก ถ้าสถาบันหรือหน่วยงานเหล่านี้ได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันมากขึ้น จะทำให้สามารถขยายบริการการศึกษาในระบบให้กว้างขวางสู่กลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

13. การศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะแนวทางที่เคยปฏิบัติมาในประเทศที่คัดสรรเน้นการศึกษาในระบบ และมีการศึกษานอกระบบมาเสริมบ้าง แต่การศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร

14. งบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนยังมีจำกัด เนื่องจากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นบทบาทหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่กว้างขวางมาก เพราะการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกประเภทหลายรูปแบบ เป็นการศึกษาที่ต้องให้บริการแก่บุคคลอย่างต่อเนื่องยาวนาน

15. สภาพแวดล้อมที่บ้าน ที่ชุมชน ยังไม่เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี: 2544)

การศึกษาตลอดชีวิตมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะศึกษาหรือเรียนรู้เพิ่มเติมแก่ประชาชนทุกระดับในทุกๆ ช่วงชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยผู้จัดจะต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพัฒนาการตามวัยและความต้องการ และคำนึงถึงความเท่าเทียมกันในด้านโอกาสทางการศึกษาด้วยการจัดให้การศึกษามีลักษณะยืดหยุ่นทั้งในด้านสถานที่ ระยะเวลา เนื้อหา และวิธีการเรียนให้เป็นไปตามความพอใจของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ในการจัดการการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้ชัดเจน และควรใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3. แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 20) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 20) และได้กล่าวถึงการศึกษานอกระบบว่า

“เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ

ของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม"

จากการศึกษาแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา พบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือที่เรียกว่า Non-formal Education หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศทุกวัย โดยที่ ปาน กิมปี ได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน คือ กิจกรรมทางการศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมอื่นๆ โดยมุ่งประสงค์เพื่อให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนที่ระบุได้ และมุ่งให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ระบุได้ (ปาน กิมปี, 2540: 14)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากำลังคน โดยจัดในรูปแบบลักษณะของการศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education) และเป็นการจัดให้กับผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในวัยเรียนพร้อมทั้งจัดต่อเนื่องให้กับผู้ผ่านการศึกษาในระบบไปแล้ว ลักษณะการจัดมีทั้งรูปแบบที่เป็นชั้นเรียน เป็นกลุ่ม ตัวต่อตัว และให้ความรู้โดยผ่านสื่อมวลชนหลายรูปแบบ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2525)

องค์การซีมีโอ (SEAMEO) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง การจัดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ได้รับข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ การฝึกอบรม และการแนะแนวไปจนตลอดชีวิต เพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้มีทักษะ ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งจะช่วยให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ อันจะเป็นผลต่อการยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติในที่สุด (อุณา นพคุณ, 2527)

ความเป็นมาของแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เนื่องจากจำนวนประชากรในประเทศไทยในปัจจุบันมีประมาณ 62 ล้านคน แต่จะมีประชากรที่อยู่ในระบบโรงเรียนโดยประมาณเพียง 30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น นอกจากนั้น 70 เปอร์เซ็นต์จะเป็นประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งจะมีอายุอยู่ในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึงตลอดชีวิต กลุ่มคนเหล่านี้คือกลุ่มคนก่อนวัยเรียน กลุ่มคนที่เคยเข้าระบบโรงเรียนมาแล้วแต่ออกกลางคัน และกลุ่มที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนมาก่อน ซึ่งเมื่อเทียบสัดส่วนกันแล้วจะเห็นได้ว่า กลุ่มบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียนมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ

สุนทร โคตรบรรเทา (2524) ได้กล่าวไว้ว่า จากการสำรวจสำมะโนประชากร พ.ศ. 2513 ปรากฏว่ามีเยาวชนอายุระหว่าง 7-13 ปี อยู่นอกระบบโรงเรียนประมาณร้อยละ 30 อายุ 14-19

ปี อยู่นอกระบบโรงเรียนประมาณร้อยละ 87 และอายุ 20-24 ปี อยู่นอกระบบโรงเรียนประมาณร้อยละ 96 ของประชากรในวัยนี้ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2524: 5 อ้างใน กชกร สังขชาติ, 2533: 1)

สถิติดังกล่าวทำให้เราทราบว่าระบบการศึกษาในประเทศไทยนั้น ยังไม่สามารถกระจายไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่า กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนนั้นเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งหากขาดการพัฒนาคนกำลังเหล่านี้ย่อมเป็นผลเสียต่อการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง ดังนั้น การส่งเสริมให้เกิดการศึกษาแก่คนทุกเพศทุกวัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพิจารณาอย่างรีบด่วน

บรรจง ชูสกุลชาติ (2522) ได้กล่าวถึงปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียนไว้ว่า ปัญหาที่เริ่มประสมมี 2 ประการ ดังนี้ ปัญหาในด้านปริมาณ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียนไม่อาจรับเด็กในวัยเรียนได้ทั้งหมด และปัญหาด้านคุณภาพ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถสนองการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนปัญหาการเรียกร้องต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง นักการเมือง นักเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนนักจริยธรรมที่ตั้งข้อเรียกร้องเอาจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2522: 131 อ้างใน กชกร สังขชาติ, 2533: 3)

สุนทร โคตรบรรเทา (2524) ได้เสนอแนวคิดของมานซูร์ อหฺมัด (Manzoor Ahmed) ว่ามีปัญหาใหญ่ๆ อยู่ 2 ประเภทที่ทำให้ให้นักการศึกษา หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหันมาสนใจในการจัดการศึกษานอกเหนือระบบโรงเรียนภาคปกติ ปัญหาดังกล่าวคือ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากร และปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบการศึกษาปัจจุบัน (สุนทร โคตรบรรเทา, 2524: 7-9 อ้างใน กชกร สังขชาติ, 2533: 3-6)

ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากร ความต้องการทางด้านทรัพยากรและความต้องการทางด้านการศึกษา เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ให้นักการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาจะต้องหาแนวทางในการจัดการศึกษาในหลายรูปแบบ เพราะว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถจะจัดได้ทั่วถึงมีเด็กจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียน และสำหรับผู้ที่อยู่ในโรงเรียนแล้วก็มีการออกกลางคันและตกชั้น และจำนวนนักเรียนระหว่างชนบทกับในเมืองก็แตกต่างกันมาก เช่น ในประเทศโคลัมเบียเด็ก 1,000 คนที่อยู่ในเมืองและได้เข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 ใน พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962) จนจบชั้นประถมปีที่ 5 มีเพียง 273 คน ผู้ที่อยู่ในเขตชนบทจะจบเพียง 37 คน และผู้ที่จบจากโรงเรียนประถมศึกษาเมื่อออกไปแล้วก็ยังไม่ออกเขียนไม่ได้

สำหรับประเทศไทยผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะกลายเป็นผู้ไม่รู้หนังสือเมื่อออกไปจากโรงเรียนไปแล้วประมาณ 3-4 ปี นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องทรัพยากรในด้านอื่นๆ อีก เช่น ปัญหา

ด้านค่าใช้จ่ายและงบประมาณแผ่นดินในด้านการศึกษาที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในหมวดเงินเดือนครูและเจ้าหน้าที่โรงเรียน ปัญหาความต้องการทางด้านการศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษาที่ควบคู่ไปกับการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การผลิตคนให้สนองความต้องการของตลาดแรงงานและการเพิ่มคุณภาพของการศึกษา เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีส่วนทำให้ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบการศึกษาในปัจจุบัน หลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท หลักสูตรส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเพื่อคนในเมือง มุ่งสร้างค่านิยม ความหวัง เป้าหมายที่สัมพันธ์กับชีวิตและการทำงานในเมืองมากกว่าในชนบท และนอกจากนี้การศึกษาในระบบโรงเรียนจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ เช่น ต้องอยู่ในวัยเรียนจึงจะเรียนได้ ต้องจัดในสถานที่ศึกษา ต้องเรียนเต็มเวลาตามที่กำหนดไว้ในตารางสอนและตามชั่วโมงที่กำหนดไว้ จากหลักเกณฑ์อันนี้ จะเห็นว่าเป็นการตัดโอกาสผู้ที่เคยเข้าโรงเรียนและผู้ที่ออกโรงเรียนกลางคัน ผู้ที่มีความรู้อยู่แล้วแต่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงอาชีพ หาทักษะใหม่ๆ เพื่อให้ทันสมัยและทันกับความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ ซึ่งจะเห็นว่าโรงเรียนภาคปกติจะช่วยเหลือบุคคลประเภทนี้ได้ไม่น้อยมาก

จากปัญหาดังกล่าวทำให้นักปฏิรูปการศึกษาต่างๆ ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้นมามากมาย (สุนทร โคตรบรรเทา, 2524: 1-4 อ่างใน กชกร สังขชาติ, 2533: 5-6) ได้เสนอความคิดของ ไอแวน อิลลิช (Ivan Illich) ว่าควรจะเลิกล้มระบบโรงเรียน โดยให้เหตุผลว่า โรงเรียนในปัจจุบันไม่ได้สอนให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะเน้นความสำคัญของคะแนนและการให้ประกาศนียบัตรมากเกินไป การผูกขาดการศึกษาในโรงเรียนนี้ ทำให้เกิดความสับสนระหว่างการสอนกับการเรียน การเลื่อนขั้นกับการให้การศึกษา ไปประกาศนียบัตรกับความสามารถและความคล่องตัวกับความสามารถเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ การที่สอนให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นั้น อิลลิชเสนอว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมสามารถแสดงออกซึ่งความคิดของตนเอง ความเชื่อมั่นในตัวเอง ซึ่งจะส่งผลไปยังสังคมด้วย

เปาโล แฟร์เร่ (Paulo Freire) เสนอความคิดว่า ระบบสังคมปัจจุบันเป็น "วัฒนธรรมเงียบ" คือ สังคมไม่ส่งเสริมให้คนรู้จักตนเองได้อย่างถ่องแท้ เพราะว่าโรงเรียนในระบบอยู่ในลักษณะ "ผู้กดขี่" และ "ผู้ถูกกดขี่" แฟร์เร่ให้ข้อคิดว่าโครงสร้างของชนชั้นในสังคมปัจจุบัน ไม่ได้ส่งเสริมหรือยอมให้คนยากจนได้รู้จักและตอบสนองต่อโลกแห่งความเป็นจริงของเขาเลย แต่ผู้ถูกกดขี่เหล่านั้นจะถูกกักขังไว้ให้อยู่ในสภาพที่เราไม่สามารถรู้จักตนเองได้อย่างถ่องแท้หรืออย่างมีวิจรรณญาณ และไม่สามารถ

ตอบสนองต่อโลกของความเป็นจริงได้เลย สภาพเช่นนี้ แพร์เร่เรียกว่าเป็น “วัฒนธรรมเงียบ” (Culture of Silence) ของผู้ถูกกดขี่ (กชกร สังขชาติ, 2533: 5)

จากปัญหาต่างๆ ดังที่กล่าวมาพร้อมทั้งแนวคิดของนักปฏิรูปการศึกษา จึงทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้มองเห็นว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้ และเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาไม่ใช่การไปโรงเรียน ความรู้ไม่ได้อยู่ที่จำนวนปีที่อยู่ในสถานศึกษา การเรียนรู้นั้นจะเรียนที่ไหน เมื่อไร และอย่างไรก็ได้ ขอให้ได้รับความรู้และเกิดการเรียนรู้ก็แล้วกัน

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้นักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต่างหันมาจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ รวมทั้งศึกษาวิธีการจัดการศึกษาตามแนวคิดข้างต้น จากการประชุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็จะพบว่า ในประเทศต่างๆ ก็ได้จัดการศึกษาประเภทนี้กันอยู่แล้วในรูปแบบและมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะการจัดและกลุ่มของผู้เรียน เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาสำหรับสตรี การศึกษาซ่อมเสริม การศึกษาเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ การส่งเสริมการศึกษามูลสาร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และการศึกษาในโรงงาน เป็นต้น (กชกร สังขชาติ, 2533: 7) จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่จะเน้นให้การศึกษากับผู้ใหญ่หรือผู้ที่ประกอบอาชีพ แต่ไม่ได้ครอบคลุมกลุ่มบุคคลในวัยเด็กหรือกลุ่มบุคคลในวัยเรียน จึงได้มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาใหม่ เพื่อให้สามารถกระจายการศึกษาได้อย่างทั่วถึง และครอบคลุมการศึกษาของเยาวชนดังกล่าวด้วย จึงได้มีการใช้ชื่อใหม่เพื่อให้สื่อความหมายที่ตรงกับเจตนาการจัดการศึกษา และครอบคลุมกิจกรรมการศึกษาทั้งหมดที่จะอยู่นอกเหนือการศึกษาในโรงเรียนปกติว่า “การศึกษานอกระบบโรงเรียน” (Non-formal Education)

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

กชกร สังขชาติ ได้ยกคำจำกัดความของบุคคลต่างๆ เอาไว้ เช่น อรรถนพ พงษ์วาท (2521: 83) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่เกิดขึ้นนอกระบบชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติ บรรจง ชูสกุลชาติ (2523: 129) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนคือการศึกษาที่เป็นธรรมดา ธรรมชาติ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกโอกาส ทุกแห่งหน และเกิดขึ้นได้กับทุกผู้ทุกคนที่มีความสนใจ หรือมีความจำเป็นที่ปรารถนาจะแก้ไขปัญหาที่ประสงค์จะต่อสู้ดิ้นรน และที่มุ่งหมายจะให้เพิ่มคุณภาพของชีวิต เพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้ ตลอดจนเพิ่มอาชีพ เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน (กชกร สังขชาติ 2533: 10-13)

เดวิด ไคล และโทมัส บี คีน (David Kline and Thomas B. Keehn) ให้คำจำกัดความไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเหมือนกับการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาชีวิต การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ เป็นคำที่หมายถึงชนิดของการศึกษา ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกหรือส่งเสริมการศึกษาระบบในโรงเรียน หรือเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อช่วยปิดช่องว่างของประชากรจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถจะรับบริการจากระบบในโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาระบบในโรงเรียนแล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นได้ง่าย (กชกร สังขชาติ, 2533: 11)

ดับเบิลยู สตีเวน แมคคอลล (W. Steen Mccall) กล่าวว่า การศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การศึกษาซึ่งแบ่งเป็นชั้นเรียนในโรงเรียนภาคปกติ ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลาย ซึ่งอยู่นอกระบบชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกตินั้นๆ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก หมายถึง การศึกษาทุกอย่าง การเรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากเพื่อนๆ การเรียนรู้จากการฝึกงาน การเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาว ฯลฯ (กชกร สังขชาติ, 2533: 11)

โรแลนด์ จี พอลสตัน (Rolland G. Paulstan) ให้คำจำกัดความไว้ว่า คำว่าการศึกษาโดยทั่วไป หมายถึง การจัดระบบการเรียนการสอนที่จัดเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การศึกษาในโรงเรียนหมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดกันเป็นชั้นเรียนเป็นที่ยอมรับกันมาแต่เดิมว่า จะต้องเริ่มจากชั้นประถม-มัธยม และไปจบลงที่อุดมศึกษา ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น มักเป็นการศึกษาที่ให้คำจำกัดความไว้อย่างหลวมๆ เพื่อให้รวมถึงกิจกรรมในสังคมและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และทักษะอื่นๆ นอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนภาคปกติ (กชกร สังขชาติ, 2533: 11-12)

เจมส์ อาร์ เชฟฟิลด์ และวิกเตอร์ พี ดี โจมา (James R. Sheffield and Victor P.D. Jomaoh) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการฝึกอบรมและการสอนนอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคลจากพ่อแม่ จากโรงเรียน ไปจนถึงการรณรงค์เพื่อประชาชนทั้งชาติให้รู้หนังสือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะเป็นบริการที่สนองความต้องการหลายอย่าง เช่น (1) เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน (2) เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบในโรงเรียนแล้ว ได้มีโอกาสหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม โดยเฉพาะสำหรับการที่จะไปประกอบอาชีพ (3) สำหรับช่วยให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (กชกร สังขชาติ, 2533: 12)

สุมาลี สังข์ศรี กล่าวถึงการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น จะจัดกิจกรรมด้านใดอย่างไร ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายลักษณะเนื้อหาสภาพแวดล้อม ดังนั้นกิจกรรมจึงมีความหลากหลาย อาจจัดได้หลายแขนงหลายสาขาวิชา อาจเป็นตั้งแต่การศึกษาเบื้องต้น ที่สอนวิชาอาชีพตลอดงานการให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้ทางด้านกฎหมาย สุขภาพอนามัย และข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงทำให้การจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องมีความยืดหยุ่นอย่างมาก เมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบโรงเรียน (สุมาลี สังข์ศรี, 2533)

นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2536: 1) ได้กำหนดความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนโดยครอบคลุมสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน อาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นๆ สำหรับหน่วยงานที่จัดขึ้นนั้น อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาอื่นๆ

2. รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน มีความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ ต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียนที่มีโครงสร้างของกิจกรรมการศึกษากำหนดไว้ตายตัวเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับต้นจนระดับสูง แต่ในขณะเดียวกัน การศึกษานอกโรงเรียนจะมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนมวลประสบการณ์เรียนรู้ที่จะสนองวัตถุประสงค์นั้นๆ อย่างชัดเจน จึงต่างไปจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติในวิถีชีวิตของประชาชนที่รวมอยู่ภายใต้ความหมายของคำว่าการศึกษาตามอรรถาธิบาย

3. เปรียบเทียบกับแนวการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งมี 2 แนวทาง คือ แนวทางการศึกษาตามระบบโรงเรียน และแนวการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของประชาชน อาจสรุปได้ว่า การศึกษานอกโรงเรียนผสมผสานการศึกษาทั้ง 2 แนวทาง กล่าวคือ อาจมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบผู้เรียนหรือชั้นเรียน แต่เป็นการจัดที่มีความคล่องตัว ยืดหยุ่นกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ในขณะเดียวกันการศึกษานอกโรงเรียนให้ความสำคัญแก่กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติในสังคม แต่ไม่ได้ปล่อยให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเอง หากจะจัดให้มีการส่งเสริมในรูปของแหล่งวิชา เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ และเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญท่านต่างๆ จะเห็นได้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นส่วนสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นตัวรองรับประชากรที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนถึงร้อยละ 70 จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้ได้รับการ

ศึกษาตลอดชีวิต และเป็นรูปแบบการศึกษาที่สามารถจัดให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การศึกษานอกโรงเรียนยังเป็นรูปแบบการศึกษาที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาต่อเนื่องเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ให้ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในด้านอาชีพและการทำงาน ซึ่ง ชอว์ (Shaw, 1971) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่องเป็นการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้เยาวชนและผู้ใหญ่ เพื่อเปิดโอกาสให้คนดังกล่าวได้ฝึกฝนทักษะด้านต่างๆ ไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือทำให้มีประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ ยังรวมถึงการให้การศึกษาพื้นฐานทั่วไป การจัดสอนในหลักสูตรระยะสั้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักการใช้จ่ายและดำเนินชีวิตที่เหมาะสม (Shaw, 1971: 438, อ้างถึงใน จุโร จงประดิษฐ์นันท์, 2544: 10)

เบล็คคลี (Blackely, 1993) ได้ให้ทัศนะว่า การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายคล้ายกับการศึกษาผู้ใหญ่ แต่การศึกษาต่อเนื่องมีความหมายกว้างกว่า และการศึกษาชนิดนี้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ยังไม่จบการศึกษาในระดับต้นได้มีโอกาสมาเรียนหลังจากเลิกงานแล้ว โดยอาจจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นทางธุรกิจ ทางการศึกษา และด้านอื่นๆ ผู้เรียนจะเรียนเพื่อให้ได้วุฒิปริญญาตรี หรือเรียนเพื่อฝึกทักษะด้านต่างๆ (Blackely, 1973: 33, อ้างถึงใน จุโร จงประดิษฐ์นันท์, 2544: 11)

นอกจากนั้น เคลล์ (Kleis, 1969) ได้พูดถึงการศึกษาต่อเนื่องว่า เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุวุฒิภาวะตามขั้นต่างๆ จะช่วยผู้เรียนเข้าใจปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้ทั้งส่วนตัว ปัญหาของสถาบัน ตลอดจนปัญหาของชุมชน การศึกษาต่อเนื่องจะเน้นการบริหารผู้ใหญ่ในชุมชน การศึกษาต่อเนื่องเป็นระบบการศึกษาที่ยอมรับหลักการที่ว่ามนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยวิธีต่างกัน ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ (Kleis, 1969: 60 อ้างถึงใน จุโร จงประดิษฐ์, 2544: 11)

การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่ได้รับการศึกษาแล้วระดับใดระดับหนึ่ง หรือในช่วงเวลาหนึ่ง และจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่บุคคล

นั้น สามารถศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป หรือต่อจากชั้นที่ได้เรียนมาแล้ว หรือจัดในลักษณะของการให้การอบรมระยะสั้น ระยะยาว หรือจัดเป็นหลักสูตรพิเศษขึ้นมาก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะให้มากขึ้นกว่าเดิม (วิลโลว์ ดั้งจิตสมคิด, 2531: 9)

การศึกษาต่อเนื่องคือส่วนขยายที่จำเป็น หลังจากการรู้หนังสือและการให้การศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2537: 7)

นอกจากนี้ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2524) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องว่าเป็นการศึกษาที่สืบเนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับใดระดับหนึ่งก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะให้มากขึ้นกว่าที่เคยได้รับการศึกษามาแล้ว หรือเพื่อเพิ่มทักษะทางวิชาชีพต่างๆ ที่ตนปฏิบัติงานอยู่ในลักษณะของการอบรมระยะสั้น หรือระยะยาว หรือจัดหลักสูตรพิเศษขึ้นมาก็ได้

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ได้รับการศึกษาแล้วในระดับใดระดับหนึ่ง หรือช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งแล้ว จัดกิจกรรมการศึกษาให้บุคคลนั้นสามารถเข้าศึกษาต่อไปได้อีก เพื่อให้สอดคล้องตามแนวทางการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนมากมักเป็นกิจกรรมในระดับอุดมศึกษา และมุ่งเข้าศึกษาเพื่อเพิ่มพูนจนกระทั่งได้ปริญญา มหาวิทยาลัยในต่างประเทศส่วนมากจะมีแผนการศึกษาต่อเนื่องควบคู่กับการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อทำหน้าที่จัดกิจกรรมในด้านนี้ให้กับผู้ใหญ่ ซึ่งได้แก่ ครู อาจารย์ ที่กำลังสอนในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ให้ได้รับปริญญาชั้นสูงขึ้น อาจเป็นระดับปริญญาตรี โท เอก หรือวุฒิปัตริหลักสูตรระยะสั้น

กรองจิต วาที่สาธกกิจ (2522) ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องว่า หมายถึงกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้จบการศึกษาเบื้องต้นมีความรู้กว้าง และทันสมัยอยู่เสมอในการปฏิบัติงาน

ภายใต้โครงการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อปวงชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก หน่วยงานยูเนสโกได้จัดสัมมนาการศึกษาต่อเนื่องขึ้นที่กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย ในเดือนพฤศจิกายนปี ค.ศ. 1987 กำหนดว่าการศึกษาต่อเนื่องเป็น "ความคิดรวบยอดอย่างกว้างๆ ซึ่งรวมถึงโอกาสทั้งปวงตามความต้องการและความจำเป็นในการเรียน นอกเหนือไปจากการศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ขั้นพื้นฐานและการศึกษาขั้นประถมศึกษา" คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2537: 2-4) ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้อ่านออกเขียนได้
2. เป็นการจัดการศึกษาที่สนองความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน

3. เป็นการจั้ดประสับการณั้ทั้งการศึษาในระบบ การศึษานอกระบบ และการศึษาตามอัธยาศัย์ โดยหน่วยงานต่างั้ๆ ทางการศึษา

แผนภูมิต่อไป้แสดงให้้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว้างการเรี้นรู้ตลอดชัีวิตและการศึษาต่อเนื่ง ในคอลัมนั้กลางแสดงให้้เห็นว่า เราสามารถกำหนดโปรแกรมทางการศึษาตามชั้นตอนให้้แต่ละบุคคลได้ตลอดชัีวิต โปรแกรมเหล่านั้้อาจจะเป็นการจั้ดการศึษาในระบบ นอกกระบบ หรือตามอัธยาศัย์ด้วยหน่วยงานทางการศึษา และนอกจากนั้นการศึษาต่อเนื่งยังเป็นโอกาสทางการศึษา ซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศทางการเรี้นให้้เกิดขึ้นโดยสังคัมนั้แห่งการเรี้นรู้

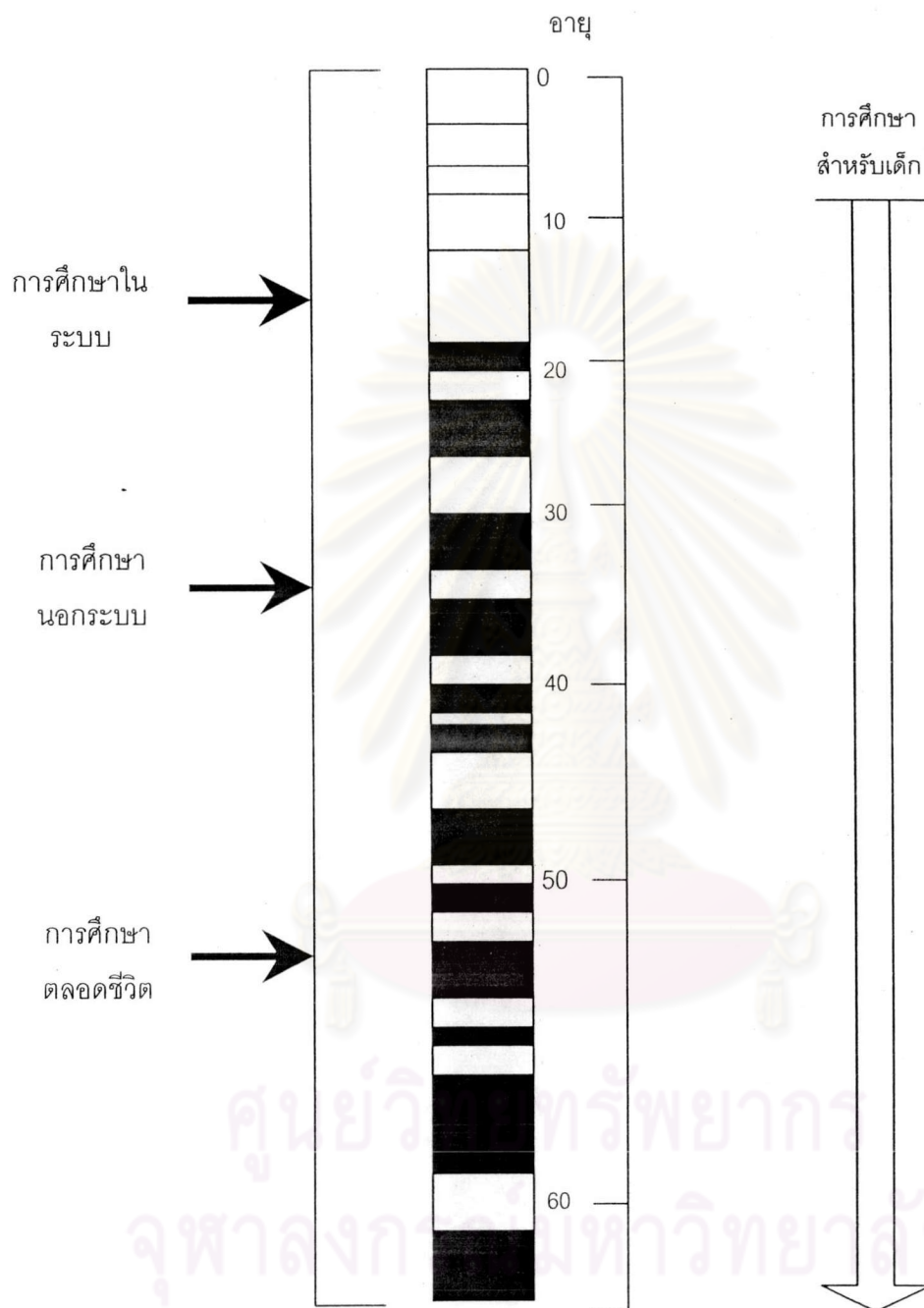
ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นชีวิตในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ระบบทางการศึกษา

โครงการตลอดชีวิต

โปรแกรมทางการศึกษา

แผนภูมิที่ 2.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาต่อเนื่อง

คำว่า การศึกษา “ในระบบ” “นอกระบบ” และ “ตามอัธยาศัย” ได้ถูกกำหนดโดยนักการศึกษาและระบบการศึกษาในทัศนะต่างๆ กัน มีความสับสนและเลื่อมล้ำกันระหว่างแนวคิดและความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง ฉะนั้น ภายใต้การศึกษาเพื่อปวงชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก (APPEAL) ได้กำหนดให้ความหมายของคำต่างๆ ดังนี้

“การศึกษาในระบบ” หมายถึง การศึกษาที่จัดโดยสถาบันทางการศึกษาที่ตั้งขึ้น เช่น โรงเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัย

“การศึกษานอกระบบ” นั้นหมายถึง วิชาการต่างๆ ที่สอนนอกระบบโรงเรียน ซึ่งคำว่า การศึกษานอกระบบนั้น มีผู้ที่ให้ความหมายขัดแย้งกันมากมาย สมาชิกประเทศต่างๆ หลายคนไม่ชอบที่จะใช้คำว่า นอกระบบในระหว่างการพัฒนาการศึกษาของตน เพราะนั่นหมายถึงหัวใจของความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง จะไม่สับสนกับความหมายของคำว่า “การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ” ซึ่งเกิดขึ้นโดยบังเอิญ เกิดขึ้นจากประสบการณ์ หรือเกิดขึ้นจากการสังเกตครั้งแล้วครั้งเล่าในชีวิตประจำวัน

การจัดการศึกษาโดยสภาพต่างๆ ไปแล้วจะมีจุดมุ่งหมาย และลักษณะการจัดคล้ายๆ กัน ฉะนั้น ถ้ากล่าวถึงการเริ่มจัดโปรแกรมทางการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนเอง โดยผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนด เลือกเรียนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อสนองตอบจุดมุ่งหมายที่ต้องการของตนเอง ซึ่งเราสามารถกำหนดและเลือกวิธีเรียนได้ตามความต้องการของเขา ไม่ว่าจะป็นวิธีเรียนแบบในระบบหรือนอกระบบโรงเรียน ในขณะที่เดียวกันจุดมุ่งหมายหนึ่งของการศึกษาต่อเนื่องก็คือ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ประชาชน เพื่อที่จะให้เขาสามารถเลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ ไม่ว่าจะป็นการศึกษาด้วยตัวเอง การศึกษานอกระบบ หรือในระบบ ทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ หรือตามอัธยาศัย

ความหมายของการศึกษาโดยนัยดังกล่าว เป็นไปในรูปแบบที่จะต้องหลีกเลี่ยงความคิดรวบยอด เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาต่อเนื่อง แต่เราต้องยอมรับว่าการศึกษาต่อเนื่องนี้ จะเป็นการจัดการศึกษาอย่างมีระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัยก็ได้ ตามความต้องการของผู้เรียน หรือถ้าจะพูดให้ชัดเจน ก็คือการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษานอกระบบไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่การจัดการศึกษาต่อเนื่องให้กับประชาชนนั้น สามารถจัดให้ได้ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบดีว่าในหลายๆ ประเทศมีหน่วยงานของรัฐบาลที่เรียกชื่อว่า “กรมการศึกษานอกโรงเรียน” ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบจัดการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่ นอกเหนือจากการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียน อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วมักจะให้ความสำคัญเน้นหนักไปที่การเทียบโอนความรู้ซึ่งมีแนวทางเลือกไว้ให้อย่างจำกัด

การให้ความคิดรวบยอดว่าการศึกษานอกระบบคือการศึกษาต่อเนื่องนั้นทำให้เกิดปัญหาตามมา เพราะแต่เดิมแล้วกรมการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่ ทั้งในเอเชียและแปซิฟิกมักจะจัดการศึกษาที่เน้นหนักไปในการเทียบโอนความรู้เป็นหลัก และมีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสนใจกับรูปแบบของการจัดในลักษณะให้ประชาชนเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้จัดการศึกษา ที่จะต้องมีแนวความคิดที่กว้างไกลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาต่อเนื่องให้สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และสนับสนุนได้ดี คือ กำหนดให้ชัดเจนว่าหน่วยงานที่จัดการศึกษาต่อเนื่องนั้น จะสามารถรับผิดชอบจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่างๆ อย่างไรบ้างให้ประชาชนได้

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านข้อมูลและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการจัดการศึกษาต่อเนื่องตามปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education) คือการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ตัวผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว และปรัชญาการศึกษาแบบมานุษยนิยม (Humanistic Education) ที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นหลัก ในแง่ของการจัดการศึกษาให้สอดคล้อง และเป็นไปตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

นอกจากนี้การสัมมนาอนุเสกโกเกี่ยวกับ "การศึกษาต่อเนื่องในรูปของการศึกษาเพื่อปวงชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก" ที่กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1987 นั้น ที่ประชุมได้คิดระบบในการกำหนดรูปแบบของโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องเป็นสามอย่างตามจุดมุ่งหมายของแต่ละโปรแกรม การกำหนดนี้ได้แก้ไขเพียงเล็กน้อย ในการประชุมครั้งแรกเพื่อการประสานงานการศึกษาเพื่อปวงชนฯ ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 14-18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1988 ได้สรุปรูปแบบของโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง 6 รูปแบบดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาหลังการรู้หนังสือแล้ว การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายที่จะคงสภาพและส่งเสริมการรู้หนังสือ คิดเลขเป็น และมีทักษะในการแก้ปัญหาได้ มีทักษะความรู้พื้นฐานในการทำงานและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาเพื่อการเทียบโอน การศึกษาในรูปแบบนี้กำหนดให้เป็นทางเลือกทางการศึกษาที่จะเลือกเรียนทางสายสามัญ หรือสายอาชีพ

รูปแบบที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อการมีรายได้ การศึกษาในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกหรือเรียนเพื่อเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ โดยผู้เรียนสามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ การเรียนในรูปแบบฝึกทักษะอาชีพนี้สามารถจัดได้ในหลายลักษณะ ซึ่งสามารถตอบ

สนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่สามารถหารายได้อย่างพอเพียงในโลกปัจจุบันนี้ หรือผู้ที่มีฐานะยากจน

รูปแบบที่ 4 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนและชุมชน เกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิดเพื่อสร้างคุณค่า และทักษะ ให้ประชาชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคนในอันที่จะเป็นสมาชิกของชุมชน

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความสนใจของบุคคล การศึกษาในรูปแบบนี้จัดเพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนมีส่วนร่วม ตลอดจนเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมที่ต้องการ วัฒนธรรม ความเชื่อ สุขภาพอนามัย และความสนใจทางด้านศิลปะ

รูปแบบที่ 6 การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับอนาคต การศึกษาในรูปแบบนี้จัดให้ผู้ใช้งาน ผู้ชำนาญการสาขาต่างๆ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน นักธุรกิจ และนักวางแผนเกี่ยวกับทักษะใหม่ๆ เกี่ยวกับความรู้และเทคนิคที่จะพัฒนาตนเอง และหน่วยงานต่างๆ ที่เขาเหล่านั้นรับผิดชอบ ให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตของสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป

โดยสรุปแล้วคำจำกัดความในความหมายเฉพาะของคำว่าการศึกษาต่อเนื่องมี ดังต่อไปนี้

1. ความคิดรวบยอด กล่าวคือ ในสังคมการเรียนรู้ขึ้น ทุกหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ตลอดจนผู้ใหญ่ทุกคนจะเป็นผู้มีส่วนในการจัดการศึกษาทั้งสิ้น ซึ่งสมาชิกทุกประเทศก็กำลังพยายามดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายนี้
2. ระบบต่างๆ เหล่านี้ รวมถึงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้ง 3 ส่วนนี้สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. กระบวนการที่จะเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากโอกาสทางการศึกษาที่สังคมได้จัดให้ ในความหมายของการศึกษาต่อเนื่องนั้น หมายถึงกระบวนการต่างๆ ในการจัดเพื่อให้เกิดโอกาสต่างๆ ทางการศึกษา
4. รูปแบบต่างๆ ของการจัดการศึกษา กล่าวคือ กระบวนการทางการศึกษาต่อเนื่องอาจกำหนดรูปแบบของการจัดประสบการณ์ให้หลายๆ อย่าง เช่น การให้การศึกษานอกระบบหลังจากรู้หนังสือแล้วเพื่อป้องกันการลืมหนังสือ การจัดการศึกษาเพื่อการเทียบโอน การให้ความรู้และทักษะเพื่อประกอบอาชีพและการมีงานทำ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสนใจของแต่ละบุคคล และการจัดการศึกษาเพื่ออนาคต

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาต่อเนื่องจะพบว่า การศึกษาต่อเนื่องเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนที่ได้รับการศึกษาแล้วในระดับใดระดับหนึ่ง หรือในช่วงเวลาหนึ่งให้ได้มี

โอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะด้านต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ โดยเน้นที่การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจปัญหา และแก้ปัญหาต่างๆ ได้ การจัดการศึกษารูปแบบนี้ จะใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การอภิปราย การทดลอง การแนะแนว หรือการอบรม โดยอาจจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว หรือหลักสูตรพิเศษก็ได้

รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัย

ประเภทและรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (ปัญญา เทพสิงห์, 2534: 28) คือ

1. การศึกษาต่อเนื่องแบบเป็นทางการ หมายถึง การศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สมาคม หรือชมรมต่างๆ เพื่อเพิ่มคุณวุฒิ และให้ได้มาซึ่งปริญญา วุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตร

2. การศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้เฉพาะอย่าง เป็นการศึกษาที่ใช้ระยะเวลาสั้นๆ และไม่มีวุฒิบัตรรับรอง การศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการนี้ สามารถทำได้โดย

- 2.1 การศึกษาความรู้จากหนังสือ ตำรา วารสารที่เกี่ยวกับวิชาชีพ
- 2.2 การฝึกอบรม ประชุม หรือสัมมนาทางวิชาการ
- 2.3 การแต่งตำรา เขียนบทความ หรือทำการวิจัย
- 2.4 การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 2.5 การเป็นสมาชิกของสมาคม หรือชมรมทางวิชาชีพ

ดังนั้น จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือเป็นจุดประกายให้แก่วางแผนการศึกษา ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงแนวทางการเรียนรู้ของคนในสังคมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในส่วนของการศึกษาต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยของรัฐเองนั้น ก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนถึงรูปแบบที่กำลังดำเนินการอยู่ ว่ามีจุดเด่นและจุดบกพร่องด้านใด เพื่อจะได้พัฒนาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้มากที่สุด นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทางเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ 3 แห่ง คือ Ohio University, Utah State University, University of California Berkeley เพื่อทำการเปรียบเทียบหาข้อเหมือนและแตกต่างกับการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเลือกศึกษา 4 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ และ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานการศึกษาต่อ
เนื่องทั้งในและต่างประเทศรวม 7 แห่ง ดังนี้

1. ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการเป็นหลักมาโดยตลอด แต่
ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ที่จะเข้าศึกษา ซึ่งมีจำนวนมากกว่าจำนวนที่มหาวิทยาลัย
สามารถรับได้ จนดูเหมือนว่ามหาวิทยาลัยไม่ได้ตอบสนองความคาดหวังของสังคมในการเข้าศึกษาใน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างเสมอภาค

สาเหตุประการหนึ่งมาจากระบบการจัดการเรียนการสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เป็นมหาวิทยาลัยจำกัดจำนวนรับ ทรัพยากร เครื่องมือ สถานที่ บุคลากร ที่สามารถรับนิสิตใหม่ได้เพียง
ประมาณปีการศึกษาละ 4,000 คน เท่านั้น แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะเพิ่มศักยภาพสำหรับจัดการเรียนการ
สอน และนำเทคโนโลยีทันสมัยเข้าช่วยลดปัญหาในการดำเนินงานต่างๆ มาโดยตลอด ก็ไม่สามารถ
เพิ่มศักยภาพของมหาวิทยาลัย ให้สามารถเพิ่มจำนวนรับนิสิตใหม่ได้มากเท่ากับความต้องการ และ
ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อมหาวิทยาลัยอย่างสูง ดังนั้น จึงไม่สามารถอนุมานได้ว่า จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ประสบความสำเร็จในการเปิดโอกาสทางอุดมศึกษาให้กับปวงชนชาวไทยได้อย่างเสมอ
ภาค แต่มหาวิทยาลัยได้ประสบความสำเร็จอย่างสูง ในการสร้างบัณฑิตและสร้างองค์ความรู้ให้กับ
ประเทศ เพื่อความมั่นคงและการพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยีของประเทศอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้พยายามที่จะแสดงออก และตระหนักถึงภาระหน้าที่ต่อ
สังคม เพื่อให้การบริการทางวิชาการในรูปแบบต่างๆ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ดังนั้นสภาจุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้อนุมัติโครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องขึ้น

ซึ่งโครงการการศึกษาต่อเนื่องได้ปฏิบัติภารกิจในการเป็นผู้ริเริ่ม และกระตุ้นให้เกิดกิจ
กรรมการบริการทางวิชาการในลักษณะของการอบรมระยะสั้นขึ้นอย่างกว้างขวาง ในระดับคณะ
วิทยาลัย สถาบัน ศูนย์ของมหาวิทยาลัย จนปัจจุบันเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมบริการทางวิชาการ มี
มาตรฐานทางวิชาการเป็นที่ยอมรับ และมีแนวโน้มที่จะบริการการศึกษาให้กับสังคมได้อย่างต่อเนื่อง
เพิ่มศักยภาพการจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการสนองความ
ต้องการรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งก่อนและหลังปริญญาในวงกว้าง โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค
โดยให้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องโดยใช้สื่อเทคโนโลยีการสื่อสารทางไกล ควบคู่ไป
กับการจัดการและการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์

- เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด สามารถตอบสนองความต้องการรับการศึกษาทั้งก่อนและหลังปริญญาตรีได้
- เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องโดยใช้สื่อเทคโนโลยีการสื่อสารทางไกล มุ่งขยายโอกาสอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค ลดข้อจำกัดด้านเวลา ระยะทางและภูมิศาสตร์ ตลอดจนลดปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนระดับอุดมศึกษาด้วย
- เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

การบริหารของศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง

การจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องเป็นหน่วยงานบริหารและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระบบทุกลักษณะ โดยไม่ซ้ำซ้อนกับกิจกรรมที่ดำเนินการในคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจะไม่มีอาจารย์ประจำ แต่จะประสานงานและดำเนินการร่วมกับหน่วยงานในสังกัดมหาวิทยาลัย ในการพัฒนากิจกรรมวิชาการต่างๆ การดำเนินงานของศูนย์ฯ จะอยู่ภายใต้การกำกับและบริหาร โดยคณะกรรมการบริหารการศึกษาต่อเนื่อง มีผู้อำนวยการศูนย์ เป็นผู้รับผิดชอบ และบังคับบัญชาหน่วยงาน

คณะกรรมการบริหารการศึกษาต่อเนื่อง ประกอบด้วยอธิการบดี หรือรองอธิการบดีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ ที่อธิการบดีแต่งตั้งเป็นกรรมการ

การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง

เริ่มจากแผนงานในการประสานงานกับหน่วยงานทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เพื่อจัดระบบการศึกษาต่อเนื่องที่เป็นรูปแบบจากสมบูรณ์และมีมาตรฐานเป็นสากล เพื่อให้เป็นต้นแบบของศูนย์การศึกษาต่อเนื่องระดับประเทศและต่างประเทศ

การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาต่อเนื่องส่วนใหญ่จะไม่ดำเนินการเอง แต่จะใช้วิธีการจ้างเหมาบริการ ทั้งนี้จะพิจารณาใช้บริการจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยก่อนเป็นลำดับแรก เช่น โรงพิมพ์ ศูนย์หนังสือ สำนักพิมพ์ และสถานีวิทยุฯ ในการนี้ศูนย์จะไม่สร้างศักยภาพในกระบวนการผลิตเอง เพื่อหลีกเลี่ยงภาระผูกพันด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายในการลงทุนและภาระผูกพันด้านกำลังคน ซึ่งเป็นสาขาขาดแคลนและเป็นที่ต้องการของภาคเอกชน ป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาที่ส่วนราชการเป็นสถานที่ฝึกงานขั้นต้นให้กับเอกชนอีกต่อไป

ส่วนงานด้านวิชาการ ศูนย์จะดำเนินงานร่วมกับคณะต่างๆ ซึ่งเป็นเจ้าของศาสตร์หรือองค์ความรู้ด้านนั้นๆ โดยจะใช้รูปแบบคณะทำงานเฉพาะเรื่องรับผิดชอบงานแต่ละโครงการ หลักสูตร

วิชา โดยศูนย์จะรับผิดชอบในส่วนเลขานุการและกิจกรรมบริหารอื่นๆ โดยเพิ่มศักยภาพของการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
 - จัดการเรียนการสอนในโครงการที่ได้รับอนุมัติ ในรูปแบบต่างๆ เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาว ทั้งการสอนในห้องเรียนและการส่งทางไกลผ่านเครือข่าย
 - จัดให้มีการเรียนการสอนผ่านเครือข่าย Internet เพื่อชาวต่างประเทศทั้งในภูมิภาคใกล้เคียงและห่างไกลในสาขาวิชาที่เป็นที่ต้องการ เช่น ภาษา, เทคโนโลยี, ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับประเทศ
 2. การประสานงานภายในมหาวิทยาลัย
 - ประสานงานกับคณะวิชาต่างๆ ในการสร้างหลักสูตรศึกษาต่อเนื่อง เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้งระดับก่อนและหลังปริญญาไปทั่วประเทศในจุดที่เป็นที่ต้องการ โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา และไม่ซ้ำซ้อนกับที่คณะจัดทำ
 - ประสานงาน จัดหา และทำคลังข้อมูลของบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในสาขาเทคโนโลยีและสาขาขาดแคลนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแหล่งกลางในการเผยแพร่
 - ประชาสัมพันธ์โครงการและผลงานผ่านทางสื่อทุกชนิดที่เอื้ออำนวยทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ และเครือข่ายระดับประเทศ และระดับโลก
 3. ร่วมมือกับคณะวิชา เพื่อจัดการเรียนการสอนในวิชาที่ขาดแคลนและเป็นของมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง และภูมิภาค ในภาคฤดูร้อนโดยมีการรับรองหน่วยกิต และโอนย้ายหน่วยกิตไปเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรสาขาของผู้เรียนได้
 4. สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีและต่อเนื่องกับหน่วยงานที่มาใช้บริการ เพื่อผู้รับบริการกลับมาใช้บริการอีก
 5. มุ่งเน้นผลงาน ที่มีคุณภาพเป็นเลิศทั้งวิชาการและการบริการ
 6. ให้การบริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของผู้มารับบริการ ตลอดจนเพิ่มคุณภาพชีวิตและสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม
- การจัดหารายได้
- ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องมีฐานะเป็นวิสาหกิจในสังกัดมหาวิทยาลัย มุ่งสร้างรายได้เพื่อการดำเนินงาน การลงทุน และการพัฒนาตนเอง รายได้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานให้จัดตั้งเป็นเงินทุนศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง ไม่ต้องนำเข้าเป็นรายได้กลางของมหาวิทยาลัย

ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องเป็นเงื่อนไขที่สำคัญด้านหนึ่งของการขยายศักยภาพด้านการจัดการศึกษานอกระบบของมหาวิทยาลัยให้กว้างขวางและเข้มแข็งขึ้น และก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

ประโยชน์ที่บุคคลได้รับ

- มีโอกาสที่จะเพิ่มพูนความรู้และวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น จากระบบเดิมที่มีอยู่สามารถพัฒนาการเรียนการสอนของตนเองได้โดยไม่มีข้อจำกัด

ประโยชน์ที่ระดับอุดมศึกษาได้รับ

- สามารถขยายโอกาสได้อย่างไม่มีข้อจำกัด
- มีหน่วยงานในสถาบันอุดมศึกษารองรับภารกิจเป็นการถาวร โดยเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาระบบให้มีความก้าวหน้าต่อไปได้โดยไม่มีอุปสรรค

- มีระบบการจัดการเรียนการสอนรองรับความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรีได้อย่างเต็มที่

ประโยชน์ที่ประเทศได้รับ

- มีกลไกตอบสนองการพัฒนาทรัพยากรบุคคลตามแนวนโยบายที่กำหนดในแผนพัฒนาฉบับที่ 8

- คุณภาพของทรัพยากรบุคคลของประเทศได้รับการปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้อยู่ตลอดชีวิต โดยไม่มีข้อจำกัดจากระบบการจัดการศึกษาภาครัฐ

- มีระบบประกันการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในลักษณะการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องวางเป้าหมายการให้บริการทางวิชาการที่คาบเกี่ยวหลายสาขา และไม่ซ้ำซ้อนกับคณะ สถาบัน และศูนย์ที่ดำเนินการอยู่แล้ว โดยกำหนด กลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ 4 กลุ่มหลัก คือ

1. ประชาชนทั่วไป เน้นการบริการเพิ่มพูนความรู้ทั่วไปและความรู้ทางวิชาชีพ
2. บุคคลที่ทำงาน เน้นการบริการเพิ่มโอกาสรับความรู้ระดับอุดมศึกษา
3. หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เน้นบริการพัฒนา คุณภาพ บุคลากร ใน

สังกัด

4. อื่นๆ เน้นการบริการแก้ไขปัญหาสังคม

ดังนั้น ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสามารถสร้างความแข็งแกร่งเชิงการบริหารและการจัดการ ในฐานะหน่วยงานในการกำกับของมหาวิทยาลัย สามารถดำเนิน

งานทางวิชาการร่วมกับคณะ มีศักยภาพในการระดมทุน เพื่อสร้างศักยภาพในหน่วยงานของตนเองได้ โดยไม่สร้างภาระผูกพันด้านงบประมาณระยะยาวให้กับมหาวิทยาลัย และจะเป็นหน่วยงานหลักที่จะพัฒนาเทคนิคและระบบการจัดการศึกษานอกระบบผ่านสื่อผสมและเทคโนโลยีการสื่อสารทางไกลให้กับมหาวิทยาลัยต่อไป

2. สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เดิมเรียกว่า "โครงการเสริมการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น "สำนักเสริมศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" โครงการเสริมการศึกษามีขึ้นในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อทางการเมืองของสังคมไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นโครงการบริการทางวิชาการที่กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นมาในปี 2517

สำนักเสริมฯ มุ่งเน้นการบริการให้แก่ชุมชนด้วยวิธีต่างๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่ออาชีพและกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีรายได้น้อย ผู้ที่มีการศึกษาน้อย ผู้ใช้แรงงานและผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ ได้มีโอกาสรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและกฎหมาย และหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมประเทศชาติ

โครงการเสริมการศึกษาได้ถูกยกระดับเป็น สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2529 โดยมีภารกิจหลักในการให้ความรู้เสริมแก่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาส เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต
2. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทรัพยากรมนุษย์
3. เพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการหารายได้ เพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิต
4. เพื่อสร้างสำนึกในหน้าที่พลเมือง จริยธรรม และการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี

การดำเนินงานของสำนักแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. การให้บริการฝึกอบรม สัมมนา ระยะสั้น ใช้เวลา 1 – 5 วัน โดยหลักสูตรส่วนใหญ่ เน้นพัฒนาศักยภาพทางการบริหาร พัฒนาทักษะในการทำงานและเสริมความรู้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต

2. การจัดการศึกษาต่อเนื่องเป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะยาว ใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 10 สัปดาห์ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ตลอดจนมุ่งเน้นสร้างทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่คนในสังคม

3. การให้บริการฝึกอบรมเป็นการเฉพาะภายในองค์กร (In-house Training) เป็นการให้บริการการฝึกอบรมในหัวข้อเฉพาะ ตามความต้องการของหน่วยงาน โดยเลือกสรรวิทยากรที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียงในระดับประเทศ ผสมผสานกับการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อหวังผลในทางปฏิบัติ

4. การจัดกิจกรรมบริการสังคม โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้ร่วมรายการ เช่น การจัดบรรยายพิเศษ การอบรมความรู้เป็นกรณีพิเศษ การถวายความรู้แด่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำนักได้ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี เพื่อเป็นการบริการสังคม

กลุ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการของสำนัก ประกอบด้วย

1. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นองค์กร
2. กลุ่มบุคคลทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย
3. กลุ่มคนทำงาน
4. กลุ่มที่มีรายได้น้อย และไม่มีรายได้ เช่น พระสงฆ์

วิธีการให้บริการทางวิชาการ

1. เน้นการเรียนในห้องเรียน
2. มีการศึกษาดูงานในต่างประเทศ ในบางหลักสูตร

หลักสูตรที่ให้บริการ

1. หลักสูตรระยะสั้น 1 – 5 วัน เน้นการฝึกอบรม พัฒนาด้านต่างๆ เช่น การให้บริการ การพัฒนาอาชีพ จิตวิทยา การพัฒนาบุคลิกภาพ กฎหมาย
2. หลักสูตรต่อเนื่อง เน้นการฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง
3. หลักสูตรอบรมสัมมนาส่วนภูมิภาค เช่น มีการอบรมและสัมมนาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย มีการสัมมนาในต่างจังหวัดเพื่อกระจายโอกาส

โครงสร้างการบริหาร

คณะกรรมการประจำสำนักดูแลด้านนโยบาย

บุคลากรประจำสำนัก ประกอบด้วย ผู้บริหาร 5 ตำแหน่ง

- ผู้อำนวยการสำนัก
- รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการวิชาการ
- รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการสังคม

- รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาและเทคโนโลยี
- รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการ และเลขานุการสำนัก

งานฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย

- งานโครงการและหลักสูตร
- งานศิษย์เก่าสัมพันธ์
- งานอบรมและสัมมนา
- งานผลิตและเผยแพร่สิ่งพิมพ์
- งานผลิตสื่อการศึกษา

งานฝ่ายบริการสังคม ประกอบด้วย

- งานโครงการและหลักสูตร
- งานประสานงาน
- งานศิษย์เก่าสัมพันธ์
- งานอบรมและสัมมนา
- งานจัดรายการวิทยุ
- ศูนย์ข้อมูลและสนเทศ

ดังนั้นภารกิจของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ การให้บริการความรู้เสริมแก่สาธารณชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาส เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และตอบสนองความต้องการรู้ของประชาชน

3. สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2531 เนื่องจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้มีนโยบายการขยายงานด้านบริการวิชาการแก่สังคม โดยมีหลักการเบื้องต้น คือ

บริการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้แก่หน่วยงานต่างๆ แบบเบ็ดเสร็จ บริการให้คำปรึกษาในการดำเนินการฝึกอบรม อาทิ การศึกษาวิเคราะห์ความต้องการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม และการบริการโครงการ การจัดทำสื่อ รวมถึงการประเมินผลและติดตามผลการฝึกอบรม เผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปทางวิทยุกระจายเสียง

วัตถุประสงค์

ให้บริการวิชาการแก่สังคม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางวิชาการ นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในเทศกาลต่างๆ

การบริหารงาน

สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มีการบริการแบ่งแยกออกเป็นส่วนต่างๆ ตามหน้าที่และความรับผิดชอบโดยคณะกรรมการสำนักการศึกษาต่อเนื่องเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงาน แบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ฝ่ายสำนักงานเลขานุการ รับผิดชอบการบริหารงานทั่วไปภายในสำนักและประสานงานทั้งภายในและภายนอกสำนักงาน เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
2. ฝ่ายการเผยแพร่ทางไกล รับผิดชอบในการบริการทางวิชาการแก่สังคม โดยการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนทั่วไปผ่านสื่อทางไกล ได้แก่ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ เทปเสียง
3. ฝ่ายบริหารการฝึกอบรม รับผิดชอบในการบริการทางวิชาการด้วยการจัดฝึกอบรมแก่ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
4. ฝ่ายพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการฝึกอบรม รับผิดชอบออกแบบพัฒนาสื่อและผลิตสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม และให้คำปรึกษาในการผลิตสื่อแก่หน่วยงานภายนอก
5. ฝ่ายวิเคราะห์โครงการและหลักสูตรการฝึกอบรม รับผิดชอบในการพัฒนาจัดทำหลักสูตรโดยสำรวจ และวิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
6. ฝ่ายอุทยานการศึกษา รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดให้เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางวิชาการ นันทนาการ ส่งเสริมทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม

การให้บริการ

1. บริการจัดฝึกอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรให้แก่หน่วยงานต่างๆ (Inhouse Training)
 - ออกแบบหลักสูตรเฉพาะหน่วยงานของท่าน
 - จัดในหน่วยงานหรือสถานที่อื่นตามความเหมาะสม
 - จัดทีมงานและวิทยากรในฝึกอบรมตามความประสงค์ของหน่วยงาน

2. บริการให้คำปรึกษาในการดำเนินการฝึกอบรม อาทิ การศึกษาวิเคราะห์ความต้องการการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม การบริหารโครงการฝึกอบรม การจัดทำสื่อประกอบการฝึกอบรม และการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มประชาชนทั่วไป
- กลุ่มองค์กรธุรกิจ องค์กรที่มีความมั่นคงระดับกลางจนถึงระดับล่าง
- กลุ่มนักศึกษา

ดังนั้นสำนักศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้คนมีความรู้มากกว่าเดิม สามารถใช้ความรู้มาดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งต่อตนเอง องค์กร และประเทศชาติ

4. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2486 นอกจากการสอนและการวิจัยแล้ว มหาวิทยาลัยฯ ได้เห็นความสำคัญของการนำความรู้ด้านการเกษตรออกเผยแพร่สู่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ในสมัยที่ คุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้มีการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนเป็นครั้งแรก ด้วยการจัดตลาดนัดเกษตรกลางบางเขน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ "งานวันเกษตรแห่งชาติ" อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยอาศัยผลงานที่มหาวิทยาลัยฯ ประสบผลสำเร็จในระยะสั้นนั้น คือ การเลี้ยงไก่ไข่ มีการจัดรายการ "โรงเรียนไก่" ทางสถานีวิทยุ อส. พระราชวังดุสิต และออกหนังสือ "สาส์นไก่" การแข่งขันไก่ไขดกของฟาร์มต่างๆ และชุดบ่อปลาในบริเวณมหาวิทยาลัยฯ เพื่อเป็นฟาร์มตัวอย่างให้แก่นิสิตและประชาชนได้มาศึกษา จัดได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการใช้สื่อทางไกลอย่างมีระบบในการถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพการเกษตร

ทั้งนี้ได้มีการเปิดอบรมวิชาชีพสำหรับประชาชนทั่วไป คือ อบรมวิชาชีพภาคครัวเรือนและอบรมวิชาชีพภาคปกติ ซึ่งในแต่ละครั้งที่มีการจัดฝึกอบรม จะมีวิชาที่เปิดอบรม ทั้งวิชาชีพเกษตรและวิชาชีพอื่นๆ มากขึ้นตามลำดับ จนปัจจุบันมี 124 วิชา อยู่ในความดูแลของสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมถูกจัดตั้งเป็นหน่วยงานเล็กๆ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหน้าที่สนับสนุนการให้บริการทางวิชาการต่างๆ ต่อมาได้มีการยกระดับเป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะ ตามประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี มีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา นอกกระบบทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรระดับชาติและระดับนานาชาติ

สำนักมีหน้าที่ให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารวิชาการ ในรูปแบบของการให้ การศึกษา นอกกระบบโรงเรียน รวมไปถึงการผลิตสื่อ เพื่อเป็นการเผยแพร่ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ จัดฝึกอบรม จัดนิทรรศการ ประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรม ตลอดจนการจัด ประชุม สัมมนา และฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ

โดยมีการประชาสัมพันธ์โดยผ่านทาง สถานีวิทยุ ม.ก. เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ ผล การวิจัย และประชาสัมพันธ์ความรู้ทางการเกษตรสู่เกษตรกรและผู้สนใจ ในขณะเดียวกันก็เป็นการฝึก นิสิต ให้มีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง ปัจจุบัน สถานีวิทยุ ม.ก. มีสถานีออกอากาศด้วยกำลังส่ง 20 กิโลวัตต์ โดยถ่ายทอดสัญญาณผ่านดาว เทียมไทยคม 3 ในระบบ เอ.เอ็ม. สเตอริโอ อยู่ 4 แห่ง ด้วยกันคือ สถานีวิทยุ ม.ก. บางเขน, สถานีวิทยุ ม.ก. เชียงใหม่, สถานีวิทยุ ม.ก. ขอนแก่น, และสถานีวิทยุ ม.ก. สงขลา

ในด้านต่างประเทศ สำนักส่งเสริมฯ ก็ได้จัดฝึกอบรมนานาชาติ สาขา Agricultural Extension and Communication ซึ่งจัดติดต่อกันมาถึง 15 รุ่น และมีการจัดฝึกอบรมและดูงานให้กับ ชาวต่างประเทศอีกหลายหลักสูตร เป็นเวลา 5 ปี

งานด้านการสอน สำนักส่งเสริมฯ ได้ให้ความร่วมมือกับคณะเกษตร คณะศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะอุตสาหกรรมเกษตร และคณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการผลิตบัณฑิต สาขาต่างๆ ได้จัดฝึกงานให้กับนิสิตภายในมหาวิทยาลัยฯ และสถาบันภายนอกเป็นประจำทุกปี

นอกจากนี้ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น ดำเนิน การก่อสร้าง “ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ” ที่วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเน้นทั้งงานสอน งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่สังคม และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ของชาติ สำนักงานส่งเสริมและฝึกอบรม จึงได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาสังคมด้านการศึกษา (โครงการอบรมวิชาชีพสำหรับประชาชน) ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่

มีหน้าที่ผลิตเอกสารเผยแพร่หรือคู่มือวิชาการทางการเกษตร ที่ง่ายต่อการเข้าใจของ เกษตรกรและผู้สนใจ ถ่ายทอดวิชาการการเกษตรผ่านสื่อทางไกลต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ข่าวสาร หนังสือ ตอบและแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรทางโทรศัพท์จดหมาย หรือมาปรึกษา ด้วยตนเอง ส่งเสริมและการพัฒนาระบบสถาบันกลุ่มเกษตรกร จัดนิทรรศการทางการเกษตร ตลอดจน ส่งเสริมและฝึกอบรมเคลื่อนที่

ฝ่ายพัฒนาสื่อการส่งเสริม

มีหน้าที่เกี่ยวกับการวิจัย พัฒนา และบริการสื่อ วางแผนการผลิต ถ่ายทำ ตัดต่อ วิดีทัศน์ ผลิตสำเนาภาพนิ่งและสไลด์ประกอบเสียง ผลิตผลงานด้านศิลปกรรม สำหรับงานนิทรรศการ และเอกสารสิ่งพิมพ์ให้บริการและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน และการส่งเสริม เผยแพร่ให้บริการด้านสารสนเทศและการผลิตสื่อดิจิทัลทุกประเภทในทุกรูปแบบ

ฝ่ายบริหารและธุรการทั่วไป

มีหน้าที่รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ของสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดการด้านงบประมาณ การบริหารบุคคล การดูแลรักษา อาคารสถานที่และยานพาหนะ และรับผิดชอบในการให้บริการแก่หน่วยงานภายนอก ที่มาขอใช้สถานที่ในการจัดประชุม สัมมนาฝึกอบรม หรือจัดกิจกรรมต่างๆ

ฝ่ายโรงพิมพ์

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการพิมพ์เอกสารเผยแพร่ วารสารรายงานการวิจัย คู่มือประกอบการเรียนการสอน ทั้งของหน่วยงานและของมหาวิทยาลัย รวมทั้งหน่วยงานภายนอกโดยทั่วไปด้วย นอกจากนี้ ยังให้คำปรึกษาด้านการจัดพิมพ์ การออกแบบปก รูปเล่ม ตลอดจนการบริการเฉพาะด้าน เช่น การพิมพ์ปก การตัดเย็บ การเข้าเล่ม ปัจจุบันสามารถให้บริการได้ครบวงจร

ฝ่ายวิเคราะห์โครงการและหลักสูตรฝึกอบรม

มีหน้าที่จัดการศึกษาต่อเนื่องในระดับสูงกว่าปริญญา และรับผิดชอบโครงการตำราชาวบ้าน ศึกษาและพัฒนาประสิทธิภาพของงานฝึกอบรม ในด้านหลักสูตร ทฤษฎี วิธีการ และเทคนิคการจัดฝึกอบรม รวบรวมข้อมูลและสารสนเทศทางการเกษตรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงระบบงานส่งเสริมเผยแพร่และงานฝึกอบรม ประเมินผลและติดตามผลการฝึกอบรม เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการจัดฝึกอบรม ดำเนินงานวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร และนิเทศการเกษตร

ฝ่ายฝึกอบรม

มีหน้าที่กำหนดหลักสูตรและจัดการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจ เช่น โครงการอบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อนและภาคปกติในเดือนเมษายนและตุลาคม ซึ่งมีมากกว่าร้อยละ และอบรมวิชาชีพทั่วไป ซึ่งจัดตลอดปี นอกจากนี้ยังร่วมมือกับองค์กร สถาบันอื่นๆ เพื่อจัดฝึกอบรมตามคำขอ เช่น อบรมหลักสูตรผู้นำทางการเกษตรให้กับเกษตรกร แม่บ้าน ยุวเกษตรกร ภายใต้ความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดอบรมข้าราชการและเจ้าหน้าที่เพื่อพัฒนาศักยภาพ

และทักษะของบุคลากร ในองค์กรของรัฐและเอกชนในลักษณะของความร่วมมือ เช่น อบรมเกี่ยวกับงานวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร การวางแผนและโครงการ

วัตถุประสงค์ของฝ่ายฝึกอบรม

เพื่อรับผิดชอบการให้บริการทางวิชาการ แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และประชาชนทั่วไป โดยถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่ถูกต้องและทันสมัย เพื่อการประกอบอาชีพและเสริมอาชีพ ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

การถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน

- การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นสำหรับประชาชน โดยฝึกอบรมทั้งสองวิทยาเขต คือ ที่บางเขนและกำแพงแสน โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของเนื้อหาวิชา ได้แก่ หมวดอาหาร หมวดเกษตร หมวดคหกรรมการทำอาหาร หมวดศิลปะ หมวดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมวดภาษา
- การฝึกหลักสูตรพัฒนาบุคลากร เป็นการฝึกอบรมเชิงวิชาการแก่ข้าราชการ และผู้สนใจ
- การฝึกอบรมหลักสูตรนานาชาติ เป็นการให้การฝึกอบรมตามความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน แก่ชาวต่างประเทศ
- การถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านสถานีวิทยุ ม.ก. มี 4 สถานีในระบบ AM ได้แก่ บางเขน 1,107 กิโลเฮิร์ต, เชียงใหม่ 612 กิโลเฮิร์ต, ขอนแก่น 1,314 กิโลเฮิร์ต และสงขลา 1,269 กิโลเฮิร์ต และถ่ายทอดสดผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
- การศึกษาดูงานเกษตรสัญจร ศึกษาและดูงานในสถานที่จริงของการทำการเกษตรต่างๆ
- การจัดนิทรรศการและสาริตทางการเกษตรและวิชาชีพตามหน่วยงานภาครัฐที่จัดแสดงตามสถานที่ต่างๆ

การผลิตและพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนการสอนและการส่งเสริมเผยแพร่

- การผลิตรายการโทรทัศน์ เทปโทรทัศน์ทางการเกษตรและวิชาชีพ
- การผลิตสไลด์ประกอบเสียงทางการเกษตรและวิชาชีพ
- การผลิตวิดีโอซีดีจากเทปโทรทัศน์ทางการเกษตรและวิชาชีพ
- การผลิตเอกสารเผยแพร่ทางการเกษตรและวิชาชีพ
- การผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม

อบรม

การพัฒนาด้านการศึกษาวิจัยและหลักสูตรการฝึกอบรม

ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมเผยแพร่และการพัฒนาชนบท ตลอดจนการผลิตและใช้สื่อชนิดต่างๆ เพื่อให้ได้สื่อที่ดีและมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับลักษณะงานส่งเสริมเผยแพร่ ตลอดจนประเมินผลโครงการฝึกอบรมเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับแผนงานภาครัฐในการปรับปรุง

การเรียนการสอนและการฝึกงานนิสิต

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมได้ผลิตสื่อประเภทต่างๆ ในการผลิตสื่อที่ครบวงจร ดังนั้นจึงมีความพร้อมในการใช้เป็นสถานที่ในการเรียนการสอนและการฝึกงานนิสิตที่ต้องศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องการผลิตสื่อและการส่งเสริมเผยแพร่

การให้บริการยืมสื่อต่างๆ และใส่ทัศนูปกรณ์

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมได้ผลิตสื่อประเภทต่างๆ เพื่อการส่งเสริมเผยแพร่เป็นจำนวนมากตลอดระยะเวลา โดยส่วนหนึ่งได้เผยแพร่ฟรี บางส่วนได้จัดให้บริการยืม ทั้งสื่อ และอุปกรณ์การผลิตสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การให้บริการด้านการพิมพ์เอกสาร ตำราวิชาการ

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมีโรงพิมพ์ตั้งอยู่ 2 วิทยาเขต สามารถให้บริการงานพิมพ์ได้อย่างครบวงจร และพัฒนาเทคโนโลยีการพิมพ์ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา สามารถพิมพ์สิ่งพิมพ์ต่างๆ ให้บริการได้ทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก

การให้บริการสถานที่เพื่อการจัดประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมีบริการห้องพัก สถานที่จัดฝึกอบรม สัมมนา ที่ครบวงจร โดยตั้งอยู่ที่ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ให้บริการได้ทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอก ซึ่งกลุ่มเป้าหมายและผู้ใช้บริการก็คือ ประชาชนทั่วไป นิสิตนักศึกษา และบุคคลที่อยู่ในแวดวงการเกษตรกรรม ดังนั้นสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงถือเป็นหน่วยงานที่ให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชน และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการมีส่วนร่วมของสังคม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

5. ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Life Long Learning, Ohio University)

มหาวิทยาลัยโอไฮโอเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ก่อตั้งปี ค.ศ. 1804 เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ นับว่าเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ 1 ใน 10 ของมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยโอไฮโอดังอยู่ในเมืองเอเธนส์ (Athens) ทางตอนใต้ของเทือกเขาโอไฮโอ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนและการให้บริการด้านวิชาการที่หลากหลาย

มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญและได้อุทิศต่อการพัฒนาการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สุขภาพ และการบริการมวลมนุษยชาติ ภายใต้พันธกิจ (Mission) ที่ว่า มหาวิทยาลัยโอไฮโอเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่จัดเตรียมหลักสูตรการศึกษาและบริการทางการศึกษาที่กว้างขวางเพื่อบริการวิชาการต่อชุมชน สร้างภูมิปัญญาและการเติบโตของบุคคล ตลอดจนสร้างความตื่นตัวในการเรียนรู้ ตระหนักถึงประโยชน์และการเข้าใจที่ลึกซึ้ง เพื่อสร้างอุปนิสัยที่มีรูปแบบของการคิด รวมถึงการพัฒนาอาชีพเตรียมความพร้อมของบัณฑิตในการออกไปประกอบอาชีพ เพื่อเป็นประชาชนที่มีความรับผิดชอบ และมีศักยภาพสูงในการทำงาน (พันธกิจของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ คู่มือลง ทะเบียน ค.ศ. 2000-2001)

มหาวิทยาลัยโอไฮโอมีหลักสูตรการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีกว่า 325 สาขาวิชา และมีการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ภายใต้ข้อสัญญาของมหาวิทยาลัยที่จะสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษา สร้างโอกาสในการเรียนรู้ โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น สีผิว เพศ และวัย หรือแม้แต่ข้อบกพร่องทางกายภาพของผู้เรียน (Handicap) ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตภายในรัฐโอไฮโอ อยู่ 5 วิทยาเขต ประกอบด้วย

1. วิทยาเขตชิลlicothe (Chillicothe Campus)
2. วิทยาเขตอีสเทิร์น หรือเซนต์แคธรีนส์ (Eastern/St. Clairsville Campus)
3. วิทยาเขตแลงคาสเตอร์ (Lancaster Campus)
4. วิทยาเขตเซาท์เทิร์น หรือไอรอนตัน (Southern/Ironton Campus)
5. วิทยาเขตแซนซีวิลล์ (Zanesville Campus) (เอกสารเผยแพร่การเรียนแบบเอกัตต

ศึกษา ค.ศ. 2000 - 2001)

เพื่อเป็นการรองรับความต้องการทางการศึกษาที่มีการขยายตัวอย่างสูงในชุมชน มหาวิทยาลัยถือเป็นพันธกิจที่จะให้บริการการศึกษาในทุกรูปแบบ เพื่อให้การถ่ายทอดการเรียนการ

สอนผ่านสื่อสารมวลชน ในลักษณะห้องเรียนสาธารณะ โครงการการศึกษาต่อเนื่อง ที่สนับสนุนชุมชน (Extended Community) เป็นสิ่งที่ยืนยันการรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยในการตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ในภูมิภาคนี้ที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย (An Extended University Program) จึงมีรูปแบบที่ใช้ในการเรียนการสอนทุกรูปแบบผ่านช่องทางการเรียนรู้ทุกช่องทาง และทั้งหลักสูตรที่มีหน่วยกิต (Credit) และไม่มีหน่วยกิต (Non-credit) ทั้งการเรียนรู้แบบเอกัตตศึกษา (Independent Study) และการศึกษาแบบสอดคล้องกับผู้เรียน (Correspondence Study) ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนตั้งแต่กลุ่มวิชาชีพที่ต้องการการเรียนรู้ต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ในการทำงานของพวกเขา ไปจนถึงความต้องการเรียนรู้ในรูปแบบความสนใจพิเศษเฉพาะบุคคล ทั้งนี้มหาวิทยาลัยอนุญาตให้สามารถเทียบโอนหน่วยกิตจากหลักสูตรฝึกอบรมที่ไม่มีหน่วยกิตไปยังหลักสูตรที่เป็นหน่วยกิตระดับปริญญา (Degree Program) ในบางหลักสูตรได้ โดยมีข้อกำหนดว่าจะต้องมีชั่วโมงเรียนไม่ต่ำกว่า 18 ชั่วโมงขึ้นไป

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยไอไอไอใช้ชื่อว่าฝ่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Division of Life Long Learning) มีฐานะเทียบเท่าคณะขึ้นตรงกับรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และมีตำแหน่งสูงสุดของหน่วยงานในตำแหน่งคณบดี (Dean) ฝ่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมหาวิทยาลัยไอไอไอมีรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่เป็นการเรียนแบบทางเลือกรูปแบบใหม่ๆ (Innovative and Alternative Educational Opportunities) ที่มีเป้าหมายที่จะให้บริการทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยไอไอไอขยายวงกว้างและง่ายต่อการเข้าถึงของผู้เรียนทุกเพศทุกวัยทั่วโลก โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนผ่านแผนกต่างๆ ดังนี้

1. หลักสูตรสำหรับผู้เรียนภายนอก (External Student Program)

เป็นหลักสูตรระดับปริญญาสำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ ที่สนใจเรียนระดับปริญญาแต่ไม่สามารถเข้าเรียนเต็มเวลาในมหาวิทยาลัยได้ ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกเรียนระดับอนุปริญญา สาขาใดสาขาหนึ่งหรือมากกว่า 1 สาขา หรือเรียนระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาการศึกษาพิเศษ (Bachelor of Specialized Studies) การเรียนแบบสอดคล้องกับผู้เรียน (Correspondent study) และการวัดผลหน่วยกิตด้วยการสอบ (Course Credit by Examination) ซึ่งสามารถเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันตามความสะดวกของผู้เรียน

2. หลักสูตรการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ (Experiential Learning Program)

เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานหรืองานอาสาสมัครในกิจกรรมต่างๆ โดยผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้และมีพัฒนาการจากการฝึกปฏิบัติ โดยมีการวัดผลจากผลงาน ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบนี้ มหาวิทยาลัยให้มีหน่วยกิตได้สูงสุดภายในระยะเวลา 1 ปี จากหลักสูตรทั้งหมด 4 ปี

3. สถาบันการเรียนภาคฤดูร้อนและฤดูหนาว (Summer and Winter Institutes)

สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ที่จะเข้ามาเรียนในหลักสูตรเร่งรัด 1 - 3 สัปดาห์ในหลักสูตรต่างๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอน

4. หลักสูตรปริญญาสำหรับนักศึกษาภาคพิเศษ (College Program for the Incarcerated)

สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียนรู้ระดับปริญญาชั้น อาจสามารถโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบันการศึกษาและเรียนรู้ผ่านช่องทางที่นักศึกษาสะดวกในการเรียน

5. หลักสูตรปริญญาในเกาะฮ่องกง (Hong Kong Degree Program)

จัดการเรียนการสอนร่วมกับมหาวิทยาลัยฮ่องกงแบ็บติสต์ (Hong Kong Baptist University) โดยผู้เรียนสามารถเข้าชั้นเรียนของมหาวิทยาลัยโอไฮโอโอ ในชั้นเรียนในเกาะฮ่องกงผ่านเทคนิคการเรียนทางไกล (Distance Learning)

6. การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education)

เป็นหลักสูตรที่เปิดสอนในช่วงเย็นหรือวันหยุดสำหรับบุคคลทั่วไป ในหลักสูตรประกาศนียบัตรสาขาวิชาต่างๆ และหลักสูตรฝึกอบรมภายในองค์กรสำหรับหน่วยงานเอกชนและภาคอุตสาหกรรมต่างๆ

7. ศูนย์สัมมนา (Conferences Office)

เปิดให้บริการหน่วยงานภายนอกเข้ามาจัดสัมมนาในมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการครบวงจร

8. ศูนย์ฝึกปฏิบัติ (Workshops Office)

เป็นหน่วยงานที่ให้บริการต่อบุคลากรทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ในการฝึกปฏิบัติการเรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ ที่เน้นการฝึกปฏิบัติพัฒนาทักษะด้านต่างๆ เน้นหลักสูตรเร่งรัด องค์ความรู้ใหม่ๆ และการพัฒนาทักษะให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง (Update Skills)

9. การศึกษาเพื่อชุมชน (Community Education)

เปิดโอกาสในการเรียนรู้สำหรับทุกกลุ่มอายุ มีมากกว่า 160 หลักสูตรต่อปี โดยหลักสูตรเหล่านี้จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในด้านต่างๆ ตลอดจนการเรียนรู้กิจกรรมยามว่าง และงานอดิเรกที่มีความรู้และช่วยพัฒนาความคิด

10. หลักสูตรภาคฤดูร้อน (Office of Summer Sessions)

จัดหลักสูตรพิเศษและโครงการฝึกงานสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา ทั้งภายในมหาวิทยาลัยและผ่านทางกรเรียนทางไกล โดยที่ผู้เรียนสามารถเริ่มเรียนระดับปริญญาหรือเรียนประกาศนียบัตรด้านต่างๆ

11. หลักสูตรช่วงปิดภาคฤดูหนาว (Winter Intersession)

เป็นหลักสูตรที่มีระยะเวลาเรียน 1 เดือน ในช่วงปิดภาคฤดูหนาว เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถจบการศึกษาตามหลักสูตรได้

12. หลักสูตรการเรียนทางไกล (Distance Learning Program)

สำหรับผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในห้องเรียนตามปกติได้ ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต วิดีโอทางไกล และวิดีโอเทป

13. การเรียนแบบเอกัตตศึกษาที่สอดคล้องกับผู้เรียน (Independent Study Courses by Correspondence)

เป็นการเรียนที่มีหลายทางเลือก โดยผู้สอนจะเตรียมโครงร่างของหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนผ่านช่องทางหลากหลายรูปแบบ อาทิ สิ่งพิมพ์, เทปเสียง, วิดีโอเทป, แผ่นดิสก์ หรือ อินเทอร์เน็ต โดยเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนจะแบ่งออกเป็นบทต่างๆ ชัดเจน และในแต่ละบทจะมีคำสั่ง คำถาม และการบ้านในตอนท้ายของบทเรียน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนติดต่อสื่อสารกับครูผู้สอนผ่านทางไปรษณีย์ เครื่องโทรสาร หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) และที่สำคัญผู้เรียนสามารถทำการสอบในพื้นที่ที่ผู้เรียนอยู่โดยไม่ต้องเดินทางไปสอบยังมหาวิทยาลัย

14. โครงการเรียนรู้แบบเอกัตตศึกษา (Independent Study Project)

การจัดการเรียนแบบเฉพาะตัวผู้เรียนบนพื้นฐานประสบการณ์ การเรียนรู้ เฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน โดยต้องผ่านการรับรองของคณะ ผู้เรียนจะถูกมอบหมายให้อ่านหนังสือ ทำรายงาน ทำโครงการ และสอบตามข้อกำหนดที่ตกลงร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

15. หลักสูตรหน่วยกิตโดยการสอบ (Course Credit by Examination)

ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนในหลักสูตร และเรียนรู้ผ่านตำราและสื่อการเรียนการสอนต่างๆ และวัดผลโดยการสอบ

16. ศูนย์สอบวัดระดับความรู้เพื่อเข้าศึกษาระดับปริญญา (The College Level Examination Program: CLEP)

เป็นหน่วยงานที่จัดการสอบสำหรับผู้สมัครเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาของมหาวิทยาลัยโดยไม่มีผลการเรียนระดับมัธยมปลาย แต่มีประสบการณ์ในการทำงาน จะเข้ามาสอบเพื่อวัดระดับความรู้ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยการสอบดังกล่าวจะมีทุกวันเสาร์ที่ 3 ของเดือน

17. มหาวิทยาลัยโอไฮโอไร้ขอบเขต (Ohio University without Boundaries: OUWB) เป็นโครงการที่ออกแบบและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพ โดยเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย และองค์กรภายนอกที่มีส่วนร่วมในเนื้อหาของหลักสูตร โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท) และระดับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาต่างๆ โดยที่ผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดของเวลาและสถานที่

6. ศูนย์การขยายโอกาสทางการศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ (Utah State University, Extension)

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1888 เป็นมหาวิทยาลัยแห่งรัฐภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายแห่งรัฐยูทาห์ โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1862 ใช้ชื่อวิทยาลัยการเกษตรยูทาห์ (Agricultural College of Utah) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยการเกษตรแห่งรัฐยูทาห์ (Utah State Agricultural College) และเปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ (Utah State University) ในปี ค.ศ. 1957

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ประกอบด้วย 8 วิทยาลัย และ 44 ภาควิชา อีกทั้งมีหน่วยงานบัณฑิตวิทยาลัย ศูนย์การขยายโอกาสทางการศึกษา (University Extension) และโครงการวิจัยจำนวนมาก ซึ่งมหาวิทยาลัยมีการจัดการศึกษาในรูปแบบหลากหลายทั้งในระดับปริญญาตรี บัณฑิตศึกษา และการให้บริการทางวิชาการด้านต่างๆ รวมถึงการจัดการศึกษาตามความสนใจส่วนตัวในแบบเอกัตตศึกษา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังให้ความสำคัญกับงานวิจัยโดยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการวิจัยแห่งหนึ่งของมูลนิธิคาร์เนกี (Carnegie Foundation) (คู่มือการลงทะเบียนปี ค.ศ. 2000-2002)

พันธกิจของมหาวิทยาลัยคือ การสร้างการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและบัณฑิตศึกษามีคุณภาพสูง มีการให้ความรู้การศึกษาในด้านต่างๆ ไปที่ดี มีความเชี่ยวชาญในวิชาการเฉพาะทาง และมีการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพให้กับผู้เรียน โดยมหาวิทยาลัยมีพันธะสัญญาว่าจะเตรียมบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อออกไปรับใช้ประชาชนของรัฐ ของประเทศ และของโลก

ทางด้านงานวิจัย มหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์มีงานวิจัยระดับประเทศและระดับนานาชาติ แสวงหาองค์ความรู้เพื่อช่วยเหลือสังคมในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมีการเข้าถึงประชากรของรัฐที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลออกไป ผ่านหน่วยงานการขยายโอกาสทางการศึกษาที่เรียกว่า University Extension (มหาวิทยาลัยขยายโอกาส) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของพันธกิจของมหาวิทยาลัย

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมีหลักสูตรหลากหลายสำหรับบุคคลทั่วไป ชุมชน สถาบันต่างๆ และทุกภาคอุตสาหกรรมทั่วทั้งรัฐ โดยมีเป้าหมายในการให้บริการวิชาการที่พัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้ร่วมมือกับเครือข่ายการเรียนรู้ของยูทาห์ (Utah Education Network) และมหาวิทยาลัยแห่งรัฐบาลตะวันตก (Western Government University: WGU) ในการจัดการเรียนการสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ห้องเรียนผ่านดาวเทียม ห้องเรียนอินเทอร์เน็ต สำหรับนักศึกษาในศูนย์การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยและนักศึกษาที่อยู่นอกพื้นที่

การขยายโอกาสทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัดของเวลา ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนได้หลากหลายวิธี โดยสามารถเข้าเรียนในห้องเรียนภายในมหาวิทยาลัยหรือในห้องเรียนของศูนย์การเรียนผ่านดาวเทียมที่มีอยู่ถึง 20 ศูนย์ ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วรัฐ หรือห้องเรียนผ่านอินเทอร์เน็ต

งานขยายโอกาสทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์ (Utah State University Extension) มีหน่วยงานรวม 7 หน่วยงาน ขึ้นตรงกับรองอธิบดี ซึ่งมีตำแหน่งคณบดีของการศึกษาต่อเนื่อง และมีผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการครอบคลุมทุกสาขาวิชา โดยหน่วยงานภายใต้ University Extension ประกอบด้วย

1. ฝ่ายบริการและประสานงานการขยายโอกาสทางการศึกษา (Cooperative Extension Service) เป็นหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาล โดยมีหน้าที่หลักในการพัฒนาความเป็นผู้นำ สร้างสรรค์และพัฒนาทรัพยากรให้มีประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการค้นหา แก้ปัญหา ช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพิ่มรายได้ให้ประชากร พัฒนาสิ่งแวดล้อมสังคม บ้านเรือน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรให้ดีขึ้น โครงการต่างๆ จะมีเป้าหมายในการพัฒนาทั้งกลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่วัยทำงานและเยาวชน โดยมีโปรแกรมหลักๆ ดังนี้ ด้านการเกษตร โปรแกรมเยาวชน โปรแกรมชีวิตครอบครัว โปรแกรมการพัฒนาทรัพยากรของชุมชน โปรแกรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่ครอบครัวผู้มีรายได้น้อย

หัวใจสำคัญของการทำงาน คือ การแก้ปัญหาในระดับชุมชน การวิจัยและการแก้ปัญหาของมหาวิทยาลัยทำให้ชุมชนเหมือนเป็นห้องเรียนในการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย และประโยชน์ที่ได้ทั้งหมดก็กลับคืนไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้อะไรก็ตามและศักยภาพของชุมชน

2. ฝ่ายการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education Programs) การจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยเป็นความลงตัวของระหว่างปรัชญาการศึกษาและการปฏิบัติ เนื่องจากปรัชญาในการจัดการเรียนการสอนของงานการศึกษาต่อเนื่องคือการที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ปลอดภัยและมีความสุข

การศึกษาต่อเนื่องจึงเป็นหน่วยงานที่เปิดโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของผู้เรียน โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเพศ วัย หรืออื่นใดในการที่จะเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานหรือชีวิตประจำวันของพวกเขา

3. ศูนย์การเรียนรู้เคลล็อกก์ (Kellogg Life Span Learning Complex) โดยมูลนิธิเคลล็อกก์ร่วมกับกองทุนเอกชนก่อสร้างอาคารโรงแรมของมหาวิทยาลัยและอาคารสัมมนา เพื่อรองรับโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง การประชุมสัมมนา และการมาเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย

4. ฝ่ายจัดการประชุม (Conference Services) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดประชุม สัมมนา หลักสูตรระยะสั้น โดยมีหน้าที่ในการประสานงานจัดการและประชาสัมพันธ์ การจัดการประชุมสัมมนากับหน่วยงานอื่นๆ ภายในมหาวิทยาลัย และองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งหัวข้อและกลุ่มเป้าหมายในการจัดสัมมนาเน้นสำหรับคนทุกกลุ่มและครอบคลุมองค์ความรู้ทุกด้านที่มหาวิทยาลัยจะสามารถให้การสนับสนุนได้

5. หลักสูตรปริญญา (Degree Programs) การให้บริการผู้เรียนระดับปริญญาของมหาวิทยาลัยไม่ได้จำกัดอยู่ภายในห้องเรียนในรั้วมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่หลักสูตรระดับปริญญาของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐยูทาห์สามารถจัดการเรียนการสอนไปยังชุมชนต่างๆ ประมาณ 50 แห่งทั่วรัฐยูทาห์ โดยที่สามารถเรียนจากผู้สอนที่อยู่ในศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ หรือนักวิชาการภายนอกศูนย์ และการเรียนรู้ในห้องเรียนที่สามารถตอบโต้และสื่อสารกับผู้สอนผ่านระบบการสื่อสารโทรคมนาคม โดยใช้เทคโนโลยีดาวเทียมระบบดิจิทัล ยิ่งไปกว่านั้นบางหลักสูตรสามารถเรียนรู้ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต โดยที่มาตรฐานการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนทุกแห่งทั้งภายในมหาวิทยาลัยและในศูนย์การเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมีมาตรฐานเดียวกัน

6. การเรียนแบบเอกัตตศึกษา (Independent Study) มหาวิทยาลัยจัดให้มีการเรียนการสอนแบบเอกัตตศึกษาในหลายสาขาวิชา เพื่อเปิดโอกาสในการเรียนรู้ทางการศึกษาทั่วไป (General Education) และการพัฒนาวิชาชีพ (Professional Improvement)

7. การศึกษาภาคค่ำ (Evening School) ศูนย์การเรียนรู้ภาคค่ำเป็นแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนภาคปกติได้ การจัดการเรียนการสอนและอาจารย์ผู้สอน รวมทั้งการให้หน่วยกิตของผู้เรียนในภาคค่ำนี้ไม่แตกต่างจากการเรียนภาคปกติแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นความสะดวกของผู้เรียนที่สามารถเรียนและทำงานไปพร้อมๆ กันได้

7. ศูนย์การขยายโอกาสทางการศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย เบิร์กลีย์ (University of California Berkeley, Extension)

ศูนย์การขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย เบิร์กลีย์ จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1891 เพื่อเป็นสะพานเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยและสาธารณชนภายนอก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน หน่วยงานการขยายโอกาสทางการศึกษาจึงทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมต่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ประเทศ จนกระทั่งในระดับนานาชาติ

กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากปรัชญาของการศึกษาต่อเนื่องคือการให้การศึกษากับผู้เรียนทุกระดับ ทุกคน ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายจึงเป็นบุคคลทั่วไปที่ต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งเพื่อสนองความต้องการในการศึกษา (Education Need) และเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน (Professional Need)

แนวคิดการบริหาร

UC Berkeley Extension เป็นหนึ่งในผู้นำด้านการศึกษาต่อเนื่องในสหรัฐอเมริกา โดยให้บริการด้านการศึกษาแก่ทั้งนักศึกษาในประเทศและจากทั่วโลก ทั้งการเรียนในมหาวิทยาลัย และการเรียนออนไลน์ ศูนย์ฯ ได้ทำงานร่วมกันกับโรงเรียน หน่วยงานรัฐ ภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม ไม่เพียงแต่บริเวณรอบอ่าวซานฟรานซิสโกแต่ขยายออกไปทั่วโลก ด้วยการออกแบบหลักสูตรเฉพาะที่สอดคล้องความต้องการของแต่ละองค์การวิชาชีพโดยเฉพาะและได้รับความร่วมมือในการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกี่ยวเนื่องกับศูนย์วัฒนธรรมใหญ่ๆ ทั่วโลก เช่น ปารีส ทางใต้ของฝรั่งเศส อ็อกฟอร์ด ลอนดอน เวนิส ตูร์กี ซิซิลี เซาร์รเวสท์ และนิวยอร์ก

ศูนย์ฯ ได้เสนอการจัดสัมมนาด้านเทคนิคและด้านวิชาชีพในเมืองใหญ่ทั่วสหรัฐอเมริกา และมีโครงการนักศึกษานานาชาติที่ศูนย์ฯ เพื่อเรียนในหลักสูตรประกาศนียบัตรระหว่างประเทศ หรือส่งอาจารย์จากศูนย์ไปสอนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยเป้าหมายการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมของโลก

ศูนย์ฯ เปิดสอนหลักสูตรและโครงการอบรมด้านวัฒนธรรมและวิชาชีพครอบคลุมในทุกด้านของความรู้ มีเนื้อหาตั้งแต่ความรู้ด้านอวกาศ การถ่ายภาพ การเขียน ที่สามารถสร้างโอกาสในการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งขึ้น และแนวโน้มในหลักสูตรการพัฒนาอาชีพที่ช่วยเปิดโลกทัศน์และ

ติดตามกระแสความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยมีทั้งหลักสูตรระยะสั้นและเรียนนอกเวลา เพื่อให้โอกาสทางการศึกษาต่อทุกวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนักการศึกษา วิศวกร นักธุรกิจ ฯลฯ

ทั้งนี้ ศูนย์ฯ มีหลักสูตรประกาศนียบัตรมากกว่า 30 หลักสูตร ตั้งแต่การตลาด การตกแต่งภายใน การสอนภาษาอังกฤษเพื่อเป็นภาษาที่สอง และการสื่อสารด้วยวิศวกรรม โดยมีการเพิ่มขึ้นของนักศึกษานานาชาติ และลงทะเบียนในหลักสูตรประกาศนียบัตร เพื่อเป้าหมายในความก้าวหน้าในวิชาชีพในบ้านเมืองตนเองต่อไป

กว่า 100 ปีที่ผ่านมา UC Berkeley Extension มีผลงานในการให้การศึกษาต่อเนื่องอย่างโดดเด่นด้วยการพัฒนางานวิจัยโดยไม่หยุดยั้ง และพัฒนาการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้เท่าทันกับความต้องการของสาธารณชนในวงกว้าง หลักสูตรของศูนย์การศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่จึงได้รับการปรับให้มีความหลากหลายทั้งในแง่เนื้อหาวิชาและระยะเวลาในการเรียนการสอน โดยมีโปรแกรมการศึกษาต่างๆ ดังนี้

1. โปรแกรมภาษาอังกฤษ

นักเรียนกว่า 4,000 คนทั่วโลกต่อปีได้ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ เพื่อปรับปรุงความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษ และเพื่อให้การสื่อสารของตนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ประกาศนียบัตรภาคค่ำ

เป็นหลักสูตรที่ใช้ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาอาชีพเป็นผู้สอน โดยเน้นที่หลักสูตรซึ่งมีความทันสมัย เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนให้เพิ่มขึ้น เป็นหลักสูตรที่ได้รับความสนใจจากนักศึกษาต่างชาติจำนวนมาก

3. หลักสูตรวุฒิปัตรนานาชาติ (International Diploma Program)

เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นสำหรับนักศึกษาต่างชาติที่ต้องการพัฒนาศักยภาพและโอกาสด้านอาชีพการงานให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้จะเป็นการพัฒนาทักษะแล้ว หลักสูตรนี้ยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ทำความรู้จักกับนักศึกษาประเทศอื่นๆ ด้วย

4. การศึกษาร่วมกับหน่วยงานในประเทศต่างๆ

International Partnerships Group ของ UC Berkeley Extension เป็นหน่วยงานที่ดำเนินกิจการด้านการศึกษา ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย และบริษัทต่างๆ หลักสูตรการศึกษาลักษณะเช่นนี้จึงมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถเปิดการเรียนการสอนได้ทุกมุมโลก

การบริการวิชาการ

1. มีหลักสูตรที่ครอบคลุม (Comprehensive Curricula)

หน่วยงาน Extension ของ Berkeley ได้จัดทำหลักสูตรขึ้นถึงกว่า 1,000 หลักสูตรในทุกๆ สาขาวิชาตั้งแต่ศิลปศาสตร์, การบริหารธุรกิจ, วิศวกรรมไฟฟ้า, ระบบสารสนเทศ, ครุศาสตร์, การถ่ายภาพ และการประพันธ์ โดยผู้ที่สนใจสามารถติดต่อขอรายละเอียดกับแต่ละคณะได้โดยตรง หรือผ่านทางอินเทอร์เน็ต

2. การพัฒนาและรับรองหลักสูตร

หลักสูตรต่างๆ ใน Extension เป็นหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากบุคลากรด้านการศึกษาต่อเนื่อง ร่วมกับที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยตรงกับความต้องการของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การรับรองหน่วยกิตจะต้องดำเนินการภายใต้ UC Berkeley

3. การให้บริการนักศึกษา

หน่วยงาน Extension มีหน้าที่ให้บริการแก่นักศึกษาในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงการออกไปรับรองผลการเรียนอย่างเป็นทางการ การให้ส่วนลดแก่สมาชิกสมาคมศิษย์เก่า Cal Alumni Association รวมถึงการประสานงานด้านวิชาและการประกันสุขภาพแก่นักศึกษาต่างชาติ

4. ให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้สอน

ผู้สอนแต่ละวิชาจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ โดยมาจากทั้ง Berkeley และสถาบันอื่นๆ รวมทั้งมาจากองค์กรภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ วิศวกรรม ศิลปกรรม รวมทั้งมืออาชีพในแต่ละสาขานั้นๆ ด้วย ผู้สอนเหล่านี้ถือว่าการประมวลความรู้และประสบการณ์ของตนแก่นักศึกษาของ Extension เป็นภารกิจที่สำคัญ ดังนั้น นักศึกษาจึงได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ

5. การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่เรียน

Extension เปิดหลักสูตรแก่ผู้เรียนรอบๆ Bay Area รวมทั้งเบิร์กลีย์, ซานฟรานซิสโก (ทั้งสองด้าน), เรดวู้ด ซิตี้, พรีเมองต์ และซาน รามอน นักศึกษาสามารถสอบถามสถานที่เรียนที่สะดวกจากมหาวิทยาลัยโดยตรง หรือจากเว็บไซต์ www.unex.berkeley.edu/loc

6. การศึกษาทางไกล

หลักสูตรการศึกษาออนไลน์ของ UC Berkeley Extension เปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองผ่าน Message Board และห้องสนทนา (Chat Room) เพื่อสื่อสารกับผู้สอนและเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน Berkeley เปิดหลักสูตรการศึกษาทางไกลถึง 125 หลักสูตรในหลากหลายสาขา ทั้งศิลปศาสตร์ การบริหารธุรกิจ และคอมพิวเตอร์ หลักสูตรการศึกษาทางไกลและการรับรองหน่วยกิตดำเนินการเดียวกับการศึกษาภาคปกติ

7. การสมัครเรียน

นักศึกษาสามารถยื่นใบสมัครในหลักสูตรที่สนใจได้โดยไม่ต้องระบุว่าเรียนแบบ Part-time หรือ Full-time ในกรณีที่ต้องการเก็บหน่วยกิตเพิ่มขึ้นเพื่อให้จบหลักสูตร หรือเพื่อการศึกษาเพิ่มเติมต่างๆ ไป

หัวใจสำคัญของการขยายโอกาสทางการศึกษาคือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ หน่วยงานศูนย์กลางสื่อและการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือ (The Center For Media and Independent Learning: CMIL) จึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญ ในแต่ละปี CMIL ได้รับรองนักศึกษาหลายพันคนในหลากหลายหลักสูตรผ่านการเรียนทางไปรษณีย์, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Mail), (E-mail), (On-line) ด้วยการคำนึงถึงความยืดหยุ่นในการเรียนการสอน และทางเลือกที่มากที่สุดสำหรับการเรียน ทำให้ได้รับความนิยมจากนักศึกษาที่ต้องการเรียนรู้ในสถานที่ที่ตนสะดวก

ศูนย์ฯ สามารถรองรับกลุ่มผู้เรียนจะมีอายุตั้งแต่ 16-70 ปี แต่โดยเฉลี่ยแล้วส่วนใหญ่จะมีอายุตั้งแต่ 25-45 ปี การเข้ามาเรียนด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น เพื่อแสวงหาการเป็นมืออาชีพ เพื่อยกระดับทักษะเตรียมสู่การเปลี่ยนอาชีพ เพื่อเติมเต็มความต้องการด้านวิทยฐานะ หรือ ความพึงพอใจส่วนตัวของแต่ละบุคคล

ศูนย์ฯ พบว่ากว่าครึ่งของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนผ่านศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น อยู่ไม่ไกลจากสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษา แต่ก็ยังเลือกเรียนหลักสูตรจาก CMIL ด้วยเหตุผลที่ว่าพวกเขาสามารถกำหนดเนื้อหาและวิธีการศึกษาได้อย่างยืดหยุ่นตามที่ต้องการมากกว่าการเรียนที่ต้องเข้าชั้นเรียน

นอกจากนี้ CMIL ยังเป็นศูนย์กลางด้านการผลิตและจำหน่ายสื่อทางการศึกษาที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติทั่วโลก และได้ขยายองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยแพร่ไปทั่วทั้งชุมชน รัฐ และประเทศมากกว่า 80 ปีแล้ว

ดังนั้นจึงสามารถสรุปเหตุผลที่ทำให้ CMIL ได้รับความนิยมจากผู้เรียน และประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้

- การลงทะเบียนสามารถทำได้ตลอดเวลาและผู้เรียนสามารถกำหนดที่เรียน และวิธีการเรียนได้เอง (Flexible)
- การศึกษาในแห่งหนใดก็ได้ ณ เวลาใดก็ตามที่สะดวก (Convenience) โดยไม่จำเป็นต้องไปที่วิทยาเขต (Campus)

- หลักสูตรของ CMIL มีมาตรฐานและมีคุณภาพรวมทั้งผู้สอนจะต้องได้รับการอนุมัติจาก UC Berkeley ซึ่งถูกรับรองโดยสมาคมโรงเรียน ละวิทยาลัยแห่งตะวันตก (High Quality courses)
- UC Berkeley โดย CMIL เป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยแรกๆ ที่เปิดหลักสูตร On-line (A Leader In Distance Learning)
 - CMIL ได้เปิดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี 1913 (Decades of Experience)
 - ผู้เรียนไม่ต้องเดินทางมาลงทะเลเบียนที่ UC Berkeley (Accessibility) โดยสามารถลงทะเลเบียนโดยตรงมายัง CMIL ได้ด้วยการติดต่อผ่านอินเทอร์เน็ต On-line
 - การได้รับหน่วยกิตของ CMIL จากหลักสูตรระดับวิทยาลัยสามารถได้รับการยอมรับจากทั้งมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนียและสถาบันอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับ (Academic Credit)
 - ผู้เรียนสามารถยกระดับทักษะด้านวิชาชีพ (Career Opportunity) หรือการเรียนรู้สิ่งใหม่จาก CMIL
 - ที่ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้สอนหรือด้วยการเรียนด้วยตนเอง โดยอาศัยวัสดุการสอนของหลักสูตรที่ได้ถูกออกแบบให้เหมาะกับการศึกษาแบบเอกัตศึกษา (Support and Guidance)
 - หลักสูตรของ CMIL ได้ถูกออกแบบให้เป็นประโยชน์ต่อการทำงานแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และด้วยความยืดหยุ่นและความสะดวกในการเรียนรู้ในทุกที่ทุกเวลาโดยไม่ต้องเข้าห้องเรียน
 - ด้วยความเป็นผู้นำด้านการศึกษาต่อเนื่อง CMIL ได้ปรับปรุงและทบทวนเนื้อหาของหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ รูปแบบของการเรียนของแต่ละหลักสูตรของ CMIL ด้วยวิธีที่แตกต่างกันดังนี้
 1. Short Courses
 - แนวทางสำหรับผู้ใหญ่ในวัยทำงานที่มีเวลาไม่มากนัก หลักสูตรจะเน้นหนักไปทางที่การออกแบบให้พัฒนาทักษะและเน้นความสมบูรณ์ลงตัว
 2. E-mail Option
 - การส่งการบ้านหรือส่งคำถามไปยังผู้สอนของผู้เรียนทุกคนสามารถส่งผ่าน E-mail ได้อย่างรวดเร็ว ทันใจ และตลอดเวลา และทำให้หลักสูตรสมบูรณ์แบบขึ้น
 3. Fax Option
 - การส่งการบ้านโดย Fax ผู้เรียนสามารถทำได้ในทุกหลักสูตร
 4. Video Augmented

- หลักสูตรที่ใช้วีดีโอสำหรับการสอนนั้น CMIL ได้รับรางวัลชนะเลิศด้านสื่อสารการ
สอนทางการศึกษา

5. Audio Tapes

- หลักสูตรภาษาอังกฤษของ CMIL ได้รวมเทปเสียงที่จะสามารถช่วยผู้เรียนในการ
หัดออกเสียงสะกดคำ ฯลฯ

6. American Online Section

- หลักสูตรต่างๆได้ถูกนำเสนอผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ American Online ซึ่ง
สะดวกต่อผู้เรียน

7. Internet Section

- หลักสูตรต่างๆ ได้ถูกนำเสนอผ่านทาง Internet ด้วยซึ่งสะดวกต่อผู้เรียน

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 เป็นต้นมา CMIL ได้เสนอหลักสูตรต่างๆ กว่า 125 หลักสูตรผ่าน
ทาง American Online และในปี 1998 CMIL ได้ขยายเพิ่มเติมผ่านทาง Internet ในทุกหลักสูตร
Online ผู้เรียนสามารถร่วมถกเถียงแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน สนุกสนาน
กับการจัดการเรียนการสอนเป็นพิเศษโดยเฉพาะกับห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Class room)

นอกจากนั้นศูนย์ฯ ได้เปิดโปรแกรมการเรียนภาษาอังกฤษในรูปแบบเต็มเวลาในการ
เรียนภาษาอังกฤษสไตลอเมริกัน

ศูนย์ฯ ยังได้ตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้เกษียณทั้งชายและหญิง เพื่อมีโอกาสแบ่งปัน
ประสบการณ์ของแต่ละคนในการสร้างโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับกันและกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมของ
มหาวิทยาลัย

ความสัมพันธ์กับชุมชนและการมีส่วนร่วมของสังคม

1. กิจกรรมสาธารณะ

Extension ได้จัดทำหลักสูตรที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และหลักสูตรราคาประหยัดขึ้น
รอบๆ Bay Area เพื่อทางมหาวิทยาลัยจะได้ทราบถึงแนวโน้มความนิยมในขณะนั้นและแนวคิดต่างๆ
จากประชาชน

2. กิจกรรมร่วมกับชุมชน

กว่าศตวรรษแล้วที่ Extension ได้ทำหน้าที่ผลักดันทรัพยากรของมหาวิทยาลัยให้ทำหน้าที่รับใช้สังคมและชุมชนในวงกว้าง โดยเฉพาะในงานบุคลากรเหล่านั้นมีความชำนาญเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น

California Urban Partnership Intern Program (CaPIP) เป็นโปรแกรมที่ให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยเข้าไปฝึกสอนในโรงเรียนต่างๆ ก่อนสำเร็จการศึกษา

Center for Learning in Retirement (CLIR) เป็นชุมชนปกครองตนเองที่อุทิศความสามารถและประสบการณ์ของตนในการสร้างโปรแกรมการเรียนรู้ลักษณะพิเศษขึ้นในรูปแบบการเรียนการสอนแบบมหาวิทยาลัย

Fall Program for Freshmen ได้รับการออกแบบร่วมกับ UC Berkeley College of Letters and Science เพื่อให้ให้นักศึกษาใหม่ของ UC Berkeley ที่จะเข้าเรียนในภาคฤดูใบไม้ผลิต่อไปได้รับหน่วยกิตสำหรับการเรียนปีแรก

รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาต่อเนื่องแบบเป็นทางการ เช่น การศึกษาในสถาบันการศึกษา และการศึกษาต่อเนื่องแบบไม่เป็นทางการ คือ การศึกษาด้วยตนเอง

ในส่วนต่อไปนี้จะเป็นการสรุปแนวทางของศูนย์การศึกษาต่อเนื่องในประเทศทั้ง 4 แห่ง และต่างประเทศทั้ง 3 แห่งดังนี้

ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะหน่วยงานในการกำกับของมหาวิทยาลัยสามารถดำเนินงานทางวิชาการร่วมกับคณะ สามารถระดมทุนสร้างศักยภาพในหน่วยงานของตนเองได้ เป็นหน่วยงานหลักที่พัฒนาเทคนิคและระบบการจัดการศึกษานอกระบบ โดยผ่านสื่อประสมและเทคโนโลยีการสื่อสารทางไกล

สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภารกิจหลักคือการให้บริการความรู้เสริมแก่สาธารณชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส มีการฝึกอบรมสัมมนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว การอบรมเฉพาะภายในองค์กร การบริการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การสร้างคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ เพิ่มความสามารถในการหารายได้ สร้างสำนึกในหน้าที่พลเมือง และตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของประชาชน

สำนักการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้คนมีความรู้มากกว่าเดิม นำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งต่อตนเอง องค์กร และประเทศชาติ

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่ให้บริการทางวิชาการทั้งทางด้านเกษตรกรรมและวิชาชีพต่างๆ ตลอดจนผลิตสิ่งที่มีประโยชน์ให้บริการแก่ประชาชน และหน่วยงาน นอกจากนี้ยังสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรในชุมชนและสังคมให้ก้าวหน้าและยั่งยืนยิ่งขึ้น

ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยโอไฮโอ เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่จัดเตรียมหลักสูตรการศึกษาและบริการทางการศึกษาที่กว้างขวางเพื่อบริการต่อชุมชน สร้างภูมิปัญญาและการเติบโตของบุคคล สร้างความตื่นตัวในการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมในการออกไปประกอบอาชีพโดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น สีผิว เพศ และวัย หรือแม้แต่ข้อบกพร่องทางกายภาพของผู้เรียน เพื่อรองรับความต้องการทางการศึกษาที่มีการขยายตัวอย่างสูงในปัจจุบัน

ศูนย์การขยายโอกาสทางการศึกษา มหาวิทยาลัยยูทาห์ ได้มีการสร้างการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาและบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพสูง มีการให้ความรู้การศึกษาในด้านต่างๆ ทั่วไปที่ดี มีความเชี่ยวชาญวิชาการเฉพาะทาง พัฒนาทักษะทางวิชาชีพแก่ผู้เรียน พัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้โดยไม่อิงกับข้อจำกัดของเวลา

ศูนย์ขยายโอกาสทางการศึกษา มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย เบิร์กลีย์ เป็นหน่วยงานที่เปิดโอกาสในเรียนรู้ตลอดชีวิต ตอบสนองการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พัฒนาความก้าวหน้าในอาชีพการงาน เน้นการให้การศึกษาแก่ทุกระดับ ทุกชนชั้น ที่สนใจในการศึกษาโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ นอกจากนี้แล้วยังเป็นศูนย์ด้านการผลิตและจำหน่ายสื่อสารศึกษาที่ได้รับการยอมรับจากทั่วโลก

5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้

แนวคิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้มีพื้นฐานของความคิดที่อาจกล่าวได้ 2 นัย กล่าวคือ เป็นแนวความคิดที่มีการกล่าวถึงกันมากในช่วงของเรื่องการทบทวนแนวคิดหลักการของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เพื่อพัฒนาไปสู่แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ซึ่งมีแนว

คิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้ เน้นไปที่การส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา แสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่นๆ ในชุมชน สามารถวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของตนเพื่อให้พัฒนาชุมชนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการนั้นๆ และหาวิธีต่างๆ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาในด้านต่างๆ ระหว่างชุมชน (วันชัย ต้นศิริ, 2536)

อีกนัยหนึ่ง เครือข่ายการเรียนรู้เป็นภาพสะท้อนของวิถีชีวิตของสังคม ในลักษณะที่เรียกว่าเครือข่ายสังคม ซึ่ง Mitchell (1969, อ้างถึงใน พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาที บุญชะลิกษ์, 2536: 348) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน เช่นเดียวกับที่ ชาตชาย ณ เชียงใหม่ (2533: 212) สรุปว่าทุกคนในโลกรู้จักกัน และมีความสัมพันธ์กันหมด โดยผ่านบุคคลที่ตนเองรู้จัก

Wolfe (1970, อ้างถึงใน พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาที บุญชะลิกษ์, 2536: 348-349) ได้กำหนดขอบเขตของเครือข่ายเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ตามพื้นฐานลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กล่าวคือ 1) เครือข่ายที่ไม่มีขีดจำกัด (Unlimited Network) ซึ่งได้แก่เครือข่ายที่เกิดจากบุคคลหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางแล้วนับรวมตั้งแต่บุคคลคนแรก ซึ่งบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์อันสามารถเพิ่มจำนวนขึ้นได้โดยไม่จำกัดว่าเป็นความสัมพันธ์ระดับไหน และ 2) เครือข่ายที่มีข้อจำกัด (Limited Network) ซึ่งเป็นการระบุเครือข่ายโดยการตั้งเกณฑ์บางอย่างขึ้นมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ดังนี้ คือ ก. เครือข่ายส่วนตัวของบุคคล ข. ประเภทบุคคล (เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมงาน) ค. กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ง. บทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง จ. เนื้อหาของการแลกเปลี่ยนนั้นเป็นไปทางเศรษฐกิจ หรือทางการเมือง เป็นต้น

ส่วน Boissevain (1974 อ้างถึงใน พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาที บุญชะลิกษ์, 2536: 355-356) ได้อาศัยระยะห่างทางสังคม (Social Distance) เป็นเกณฑ์ในการกำหนด โดยได้เสนอแนะความคิดไว้ว่า เครือข่ายสังคมประกอบไปด้วยปริมาณที่สำคัญๆ อย่างน้อย 3 ปริมาณที่ด้วยกันคือ ปริมาณแรกควรประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด อันได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นเครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) ปริมาณที่สองได้แก่ เครือข่ายรอง (Effective Network) ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก กลุ่มนี้มักได้แก่ญาติพี่น้องที่ห่างๆ ออกไป เพื่อนฝูงและคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ ส่วนปริมาณที่สามได้แก่ กลุ่มบุคคลซึ่งบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรง แต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ด้วยได้ถ้าต้องการ โดยผ่านเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเครือข่ายขยาย (Extended Network)

นอกจากนี้ Boissevain (1974, อ้างถึงใน ปาน กิมปี: 27) ได้เสนอกรอบของความสัมพันธ์ที่จะทำเป็นกรอบในการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง (Transactional Content) สิ่งที่น่าสนใจแลกเปลี่ยนกันระหว่างคนสองคนในการแสดงบทบาทแต่ละบทบาท

2. ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะการแลกเปลี่ยน (Directional Flow) การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างบุคคลสองคน อาจมีลักษณะของการให้และการรับที่สมดุลกัน หรือให้มากกว่ารับ หรือรับมากกว่าให้ ลักษณะการให้และการรับเป็นเครื่องชี้่อีกอันหนึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งอย่างไร

3. ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationships) หมายถึง จำนวนครั้งที่พบปะหรือไปมาหาสู่กัน และระยะเวลาที่รู้จัก การได้พบปะกันบ่อยครั้งและรู้จักกันมาเป็นเวลานาน จะช่วยให้คนรู้สึกผูกพันมาก ระยะเวลาจึงเป็นเครื่องชี้ถึงคุณภาพที่ดีอีกตัวหนึ่ง เพราะจะช่วยให้รู้ว่าคนได้ทุ่มเทเวลาให้กับความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด

ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนสิ่งของข้อมูลข่าวสารความรู้ ทักษะ ฯลฯ ระหว่างบุคคล และกลุ่มบุคคล อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้

แนวความคิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้ ถือเป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ขององค์กรประกอบที่เป็นเครือข่ายในการดำเนินงาน ภายใต้หลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและการกระจายความรู้ ทั้งในส่วนของวิทยาการสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับประยุกต์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชน และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งของบุคคลและชุมชน เกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน ตลอดจนการรับใช้วิทยาการสากลให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

2. การกระตุ้นความคิดความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน บนพื้นฐานของการวิเคราะห์สภาพความต้องการและเงื่อนไขของตนเองและชุมชน

3. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชนรวมทั้งหน่วยอื่นๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้หน่วยต่างๆ สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชนที่ตนเกี่ยวข้อง

4. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุด (คณะอนุกรรมการดำเนินการด้านโครงสร้างของระบบการศึกษาและเครือข่ายของการเรียนรู้, 2533: 6)

นอกจากนี้ กล้า สมตระกูล ให้ความหมายเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) ว่าเป็นคำที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาที่สนองตอบต่อปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากได้พูดถึงการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างกว้างๆ ทุกเนื้อหา สาร และในขณะเดียวกันก็ระบุดังถึงการเชื่อมโยงขององค์ความรู้ที่อาจจัดได้ในหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย นอกจากนี้ ยังอาจหมายถึงการแลกเปลี่ยนการถ่ายทอดในระหว่างพื้นที่หรือชุมชนในลักษณะ 3 มิติ เพื่อให้การเรียนรู้ของชุมชนมีความยั่งยืน และมีเนื้อหาสาระที่กว้างขวางทันต่อเหตุการณ์ (กล้า สมตระกูล, 2536: 64)

สุนทร สุนันท์ชัย (2535, อ้างถึงใน กล้า สมตระกูล, 2536: 65) กล่าวว่า “เครือข่ายการเรียนรู้” หมายถึง การเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน ซึ่งอาจจะกระทำโดยบุคคลต่อบุคคล หรือบุคคลต่อสถาบัน หรือบุคคลต่อมวลชนก็ได้

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การประสานแหล่งความรู้ข่าวสาร การใช้ทรัพยากรและการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงกัน ทั้งระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน และระหว่างหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับต่างๆ ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้าง แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และกระจายความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการของบุคคลและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536: 12)

เอนก นาคะบุตร (2536) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ไม่ควรมีหลักเกณฑ์ตายตัวที่สำคัญเครือข่ายต้องอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ ประชาชนต้องเรียนรู้จากกันและกัน จากความรู้ที่ได้จากที่อื่นแล้วขยายความรู้ให้คนอื่นทราบด้วย จะช่วยให้เกิดการศึกษามากหลายสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลทุกผู้ทุกนาม โดยได้แบ่งลักษณะของรูปแบบการเรียนรู้ไว้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 คือผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันมาพบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารกันเอง

รูปแบบที่ 2 คือ การที่มีนักวิชาการลงไปคุยกับผู้นำของกลุ่ม แล้วเกิดขบวนการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา เช่น เรื่องป่าชุมชน

รูปแบบที่ 3 ผู้นำที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย หรือเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพที่ทำให้เกิดการขยายผลเพราะมีเครือข่ายของตนเอง (Network)

รูปแบบที่ 4 คือ กระบวนการการเชื่อมผู้นำกับผู้นำเข้าหากัน แล้วเกิดทางเลือกร่วม

รูปแบบที่ 5 คือ กลุ่มกิจกรรม

(เอนก นาคะบุตร, 2536: 38-39)

หลักการสำหรับการดำเนินงานตามเครือข่ายการเรียนรู้

หัวใจสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ คือ การประสานสัมพันธ์อย่างมีพลวัตขององค์ประกอบหรือหน่วยต่างๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ อยู่ที่การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจ เลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน บนพื้นฐานของการวิเคราะห์สภาพความต้องการและเงื่อนไขของตนเองและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536: 15)

หลักการดำเนินงานเครือข่ายการเรียนรู้ มีดังนี้

1. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยาการสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชน และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งของบุคคลและชุมชน เกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนตลอดจนการปรับใช้วิทยาการสากลให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน
2. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งหน่วยอื่นๆ ที่อยู่ภายในเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นที่ตนเกี่ยวข้อง
3. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความซ้ำซ้อนและสูญเสียเปลืองให้มากที่สุด

การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้เป็นระบบ

ระบบของเครือข่ายการเรียนรู้อาจมีขนาดตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็ก คือ กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจตรงกัน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ที่มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน เช่น กลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

ซึ่งเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับโลก ทั้งนี้ทั้งนั้นหลักการสำคัญในการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ให้เป็นระบบ จำเป็นจะต้องจัดให้มี 3 ระบบ คือ ระบบการรับข้อมูลข่าวสาร ระบบการเก็บข้อมูลข่าวสาร และระบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (กล้า สมตระกูล, 2536: 65)

- การจัดระบบการรับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ความสามารถ และความเพียงพอของช่องทางการรับสาร เช่น ปริมาณ และความหลากหลายของสื่อ ในแง่ของการสื่อสารระดับชุมชนจะต้องคำนึงถึงการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกในชุมชนด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด
- การจัดระบบเก็บรวบรวม เนื่องจากข่าวสารมีความหลากหลายและมีปริมาณมาก ระบบเก็บรวบรวมจึงมีหน้าที่คัดเลือก แยกกลุ่ม ประเภท วิธีการ และสถานที่สำหรับนำไปเผยแพร่ เพื่อให้สมาชิกเลือกใช้ได้โดยสะดวก
- การจัดระบบการเผยแพร่ การเผยแพร่ข่าวสารที่เหมาะสมนับเป็นสิ่งจำเป็นมาก การเผยแพร่หมายถึงทั้งการถ่ายทอดความรู้กันเองในชุมชน และการถ่ายทอดให้กับสมาชิกของชุมชนอื่น โดยอาจจัดในรูปของบุคคลต่อบุคคล บุคคลกับกลุ่ม หรือกลุ่มต่อกันในรูปของ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ก็ได้

เงื่อนไขการดำเนินงานตามเครือข่ายการเรียนรู้

ในการดำเนินการของเครือข่ายการเรียนรู้ นั้น จะต้องดำเนินการโดยอิงจากเงื่อนไขเหล่านี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536: 20)

1. องค์กรประชาชน ประชาชนในฐานะองค์กรบุคคลจะต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ในระดับชุมชนจะต้องเกิดกลุ่มการเรียนรู้ ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งจากการรวมกลุ่มเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย ถกปัญหา และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน
2. การพัฒนาผู้ประสานการเรียนรู้ ในระดับชุมชนจะต้องมีผู้ประสานการเรียนรู้เป็นบุคคลในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายในสถานภาพซึ่งอาจเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา นักพัฒนา องค์กรเอกชนหรือข้าราชการทำหน้าที่กระตุ้นในชุมชนเกิดความใฝ่รู้และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
3. สร้างความเข้าใจและให้มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และเพื่อประสานการดำเนินงานตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน
4. บทบาทบุคลากรและองค์กรของรัฐจะต้องเปลี่ยนจากการให้บริการเป็นหลัก มาเป็นดำเนินการให้คำแนะนำส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถและความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนต่อไป

5. ระดมทรัพยากรจากทุกแหล่งทั้งในหน่วยงานของรัฐ ในด้านการศึกษาและการพัฒนาทุกด้าน รวมทั้งองค์กรเอกชนและสื่อมวลชน เพื่อสร้างเครือข่ายของการเรียนรู้และเสริมสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งนี้ต้องสร้างความเข้าใจให้ตรงกันว่า กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็คือกระบวนการทางการศึกษานั้นเอง

6. ระบบการประสานงานในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ จะต้องเป็นไปในลักษณะการสื่อสารสองทาง เพื่อให้เกิดการไหลเวียนแลกเปลี่ยนเชื่อมโยง และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือข่ายในระดับต่างๆ

แนวคิดเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้ถือเป็นกระบวนการประสานสัมพันธ์ขององค์กรที่เป็นเครือข่าย เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือนำความรู้จากภายนอกมาขยายความรู้ภายในชุมชนด้วยตนเอง โดยไม่ยึดหลักเกณฑ์ใดๆ ตายตัว การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ควรมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิตตามความต้องการของสมาชิกเครือข่าย และเพื่อให้เครือข่ายมีลักษณะที่เป็นระบบ จึงจำเป็นต้องประกอบด้วยระบบรับเก็บ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ เครือข่ายต้องอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดการศึกษาที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษานั้นสัมฤทธิ์ผลตามความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กล่าวคือ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ มาตรา 29 ซึ่งกล่าวถึงการจัดการกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม และมาตรา 58 วรรค 1 ซึ่งกล่าวถึงการระดมทรัพยากรจากทุกหน่วยของสังคมเพื่อจัดการศึกษาแก่ประชาชน (All for Education)

6. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการสอนระดับสูงกว่ามัธยม แต่ไม่ถึงปริญญา ถ้าจะเทียบกับสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน อาจจะเทียบได้กับวิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพยาบาลหรือวิทยาลัยครู เป็นต้น แต่วิทยาลัยชุมชนจะแตกต่างไปจากสถาบันการศึกษาที่กล่าวแล้ว ตรงที่วิทยาลัยชุมชนมีหลักสูตรแบบประสม มีการเรียนโปรแกรมการเรียนต่างๆ มากมายและกว้างขวาง เหมือนกับวิทยาลัยต่างๆ รวมอยู่ในวิทยาลัยเดียว วิทยาลัยชุมชนจึงเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง เพราะโปรแกรมต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้นนั้น จะต้องคำนึงประโยชน์และสนองความต้องการของบุคคลและท้องถิ่นเป็นสำคัญ (วิจิตร จันทรากุล, 2527)

หลักการของวิทยาลัยชุมชน

แนวคิดเรื่องวิทยาลัยชุมชนเริ่มขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยที่ขณะนั้นสหรัฐฯ เองจัดระบบการศึกษาเป็นขั้นประถมศึกษาศึกษา 8 ปี และมัธยมศึกษา 4 ปี ในระดับอุดมศึกษานั้น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จัดสอนระดับปริญญาตรีซึ่งมีหลักสูตร 4 ปี ส่วนใหญ่การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีนั้นยังอยู่ในวงแคบสำหรับผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรือผู้มีความสามารถทางการเรียนเป็นพิเศษเท่านั้น

สาเหตุ 2 ประการที่ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องการจัดตั้ง Junior College ซึ่งต่อมาส่วนใหญ่เปลี่ยนรูปมาเป็นวิทยาลัยชุมชน (Community College) สาเหตุประการแรกได้แก่ ความต้องการของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงต่างๆ เช่น Chicago, Michigan และ California ที่จะสอนเฉพาะเนื้อหาวิชาในระดับสูง และรับเฉพาะนักเรียนที่ได้รับการเตรียมตัวทางด้านความรู้พื้นฐานที่ดีมากแล้วเท่านั้น เพราะมหาวิทยาลัยในความเห็นของผู้บริหาร มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันที่มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการ ซึ่งเน้นหนักทางด้านการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้ระดับสูง แต่ตามความเป็นจริงแล้วนักศึกษาที่เข้ามหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่จะเรียน และรับประโยชน์จากมหาวิทยาลัยได้อย่างสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยต้องสิ้นเปลืองเวลาและเงินทอง สอนวิชาพื้นฐานซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนเหล่านี้โดยไม่จำเป็น ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเพื่อการค้นคว้าวิชาการชั้นสูงได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นนักการศึกษาเหล่านี้จึงมีแนวคิดว่ามหาวิทยาลัยควรสอนเฉพาะปีที่ 3 และ 4 ของหลักสูตรมหาวิทยาลัยเท่านั้น ส่วนปีที่ 1 และ 2 อาจมอบให้โรงเรียนมัธยมหรือสถาบันอื่นๆ รับผิดชอบแทน แม้ความคิดนี้จะได้รับความสนใจอย่างมาก แต่ก็เป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังคงสอนหลักสูตรปีที่ 1 และ 2 เช่นเดิม ที่ก้าวหน้าที่สุดได้แก่ University of Chicago ซึ่งแบ่งความรับผิดชอบการศึกษาระดับปริญญาตรีออกเป็นสอง เพื่อความสะดวกในการบริหาร โดยแบ่งการจัดการเรียนการสอนปี 1 และ 2 ออกเป็นสัดส่วนจากปี 3 และ 4 เรียกชื่อคณะที่สอนเฉพาะปี 1 และ 2 ว่า Junior College และเน้นเฉพาะการสอนอย่างเดียว ไม่ต้องกังวลเรื่องการทำวิจัยเพื่อเผยแพร่วิชาการชั้นสูงเหมือนกับผู้ที่สอนในระดับที่สูงขึ้น

สาเหตุประการที่ 2 ได้แก่ การตื่นตัวและความต้องการของประชาชนที่จะมีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมในระดับอุดมศึกษามากขึ้น เพราะการศึกษาภาคบังคับของหลายๆ รัฐได้ขยายถึง 12 ปี เมื่อระดับความเป็นอยู่ประชาชนดีขึ้น ความต้องการที่จะได้รับการศึกษาให้สูงขึ้นก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ขณะนั้นค่อนข้างน้อยและมักตั้งอยู่ในเมือง ซึ่งห่างไกลไม่สะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในท้องที่ไกลออกไป เพื่อแก้ปัญหานี้ โรงเรียนมัธยมหลายๆ แห่งจึงเปิดสอนชั้น 13-14 (Grade 13-14) เพิ่มเติมให้แก่ผู้ที่สนใจโดยยึดเนื้อหา 2 ปีแรกของมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นแกน และเพิ่ม

การสอนวิชาที่จะเป็นประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นด้วย แนวคิดนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากและขยายไปอย่างรวดเร็วเพราะสะดวกและไม่สิ้นเปลืองในการจะขยายชั้นเรียนให้สูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาในท้องถิ่นของตน

จากการเริ่มต้นดังกล่าว ต่อมาบางโรงเรียนจึงยุบชั้นมัธยมศึกษาและสอนเฉพาะ Grade 13 –14 ขณะเดียวกันก็มีวิทยาลัยหลักสูตร 4 ปี หลายๆ แห่ง โดยเฉพาะวิทยาลัยของเอกชนที่ประสบปัญหาด้านการเงินและจำนวนนักเรียน ได้ลดชั้นปีที่ 3 และ 4 เสีย เปิดสอนเฉพาะ 2 ปีแรก และใช้ชื่อ Junior College แทน จึงทำให้เกิด Junior College แผ่กระจายไปทั่วประเทศทั้งที่เป็นของเอกชนและของรัฐ

เมื่อ Junior College ซึ่งตั้งขึ้นตามที่ต่างๆ ได้รับความนิยมและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีก็เกิดความคิดเพิ่มเติมขึ้นว่า การสอนเฉพาะวิชาสามัญตามหลักสูตร 2 ปีแรกของมหาวิทยาลัย แต่อย่างเดียวนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะนักเรียนจำนวนหนึ่งก็ยังไม่ได้ไปศึกษาต่อในชั้นปีที่ 3 และ 4 หลังจากเรียนสำเร็จ 2 ปีแรกแล้ว ดังนั้นเพื่อให้วิทยาลัยมีความสมบูรณ์และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ดีขึ้น จึงควรเปิดโปรแกรมต่างๆ เพิ่มเติมขึ้น เช่น การสอนวิชาชีพ การให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ ฯลฯ แนวคิดเรื่องวิทยาลัยชุมชน (เพื่อชุมชนแต่รัฐบาลของรัฐเป็นผู้สนับสนุนเรื่องการเงิน) จึงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง Junior College หลายๆ แห่ง จึงเปลี่ยนชื่อและโครงสร้างมาเป็น Community College และในหลายๆ รัฐ ถือเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกที่จะต้องจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนให้กว้างขวางที่สุด เพื่อให้บริการแก่ชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง

ลักษณะเด่นของวิทยาลัยชุมชน

วิทยาลัยชุมชนมีลักษณะแตกต่างออกไปจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา (วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย) แบบดั้งเดิมดังนี้ คือ

1. นโยบาย “เปิดประตู” ในการรับนักเรียน
2. มีหลักสูตรกว้างขวางและเน้นการสอนมากกว่าการวิจัย
3. ค่าใช้จ่ายต่ำและมีความสะดวกแก่ผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง
4. ยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวในการ

ดำเนินงาน

รายละเอียดและลักษณะเด่นดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1. นโยบาย “เปิดประตูในการรับนักศึกษา”

จากการที่วิทยาลัยชุมชนไม่มีเกณฑ์หรือข้อแม้ในการรับนักศึกษา ทั้งผู้อยู่ในวัยเรียน และผู้ใหญ่เข้าเรียน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเคยประสบความสำเร็จในการเรียน หรือมีอายุ อาชีพ รายได้ และจุดมุ่งหมายในการเรียนที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ รวมไปถึงภูมิฐานะของบุคคลผู้นั้นด้วย ตามปกติในวิทยาลัยชุมชนจะมีนักศึกษาอายุมากกว่า 30 ปี ประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนนักศึกษาทั้งหมด

นโยบายในการเปิดประตูรับนักศึกษาที่มีพื้นฐาน ความรู้ ความสนใจ ความต้องการ อาชีพ ฯลฯ ที่อาจแตกต่างจากคนอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง และนักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษในการปรับตัวและการเรียน วิทยาลัยจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องจัดโปรแกรมการสอนซ่อมเสริมช่วย นักศึกษาที่มีปัญหาทางการเรียนและมีพื้นฐานไม่ดีพอ นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนยังเน้นหนักในการให้บริการแนะแนว ให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ไป การเลือกอาชีพและบริการอื่นๆ ที่จำเป็นในอันที่จะช่วยให้นักศึกษาตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียน และการเลือกอาชีพเพื่อจะได้ประสบความสำเร็จ ในการศึกษาตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ววิทยาลัยชุมชนจะจัดตั้งในท้องถิ่นหรือในภูมิภาค โดยมีอาณาบริเวณแห่งความรับผิดชอบ เช่น อาจกำหนด 1-2 จังหวัด ต่อ 1 วิทยาลัย เป็นต้น เป็นการกระจายการศึกษาระดับสูงไปสู่ประชาชน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนยังส่วนกลางซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก การนำวิทยาการเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นหรือภูมิภาค จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าเรียนมากยิ่งขึ้น และการที่ให้มีโปรแกรมต่างๆ มากมายหลายอย่าง ก็เพื่อที่จะสนองความต้องการในด้านความถนัด ความสนใจ และ ความสามารถแห่งบุคคล ในขณะที่เดียวกันจะเป็นการเสริมสร้างกำลังคนที่จะเป็นเพื่อการพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วย ปรัชญาและความมุ่งหมายที่สำคัญของวิทยาลัยชุมชนคือโอกาสแห่งการศึกษาเล่าเรียน ให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาส แสวงหาความรู้อย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาตนเอง และในขณะเดียวกันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในส่วนรวมอีกด้วย

คุณลักษณะเฉพาะของวิทยาลัยชุมชนมีรูปแบบดังนี้

1. ยึดถือปรัชญาที่สำคัญในแง่ Democratization of Higher Education และ Opened Door Admission Policy (จึงมีบางคนเรียก Opened Door College)
2. การสอนมีลักษณะ Comprehensive คือ กว้าง ครอบคลุม และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างกว้างขวาง (มีทั้ง Transfer Program, Terminal Program และ Adult Program)

3. เป็น Community Center คือ ถือชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดโปรแกรมที่จะให้บริการถือความต้องการของชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. Low Cost คือ ราคาถูกและสะดวก ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่เป็นความจริงนัก เช่น แคนาดา และสหรัฐอเมริกา เงินเดือนอาจารย์สูง เพราะเมื่อคนนิยมมากอำนาจต่อรองสูง จึงทำให้ค่าใช้จ่ายส่วนสถาบันสูง แต่ยังคงเป็นอยู่ในแง่ของผู้เรียนที่ไม่ต้องเดินทางไกล

5. ความยืดหยุ่นและคล่องตัว เพราะเป็นหลักสูตรระยะสั้น 2 ปี จึงตอบสนองความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทันเวลา ซึ่งถ้าเป็นมหาวิทยาลัยต้องใช้ระยะเวลานานกว่า

6. ยืดหยุ่นในปรัชญา Life Long Education ถ้าไม่รักษาปรัชญานี้ วิทยาลัยชุมชนจะมีประโยชน์น้อย ถ้าเป็น Life Long Education แล้ว คนอาจเข้าเรียนในวิทยาลัยชุมชนได้หลายครั้ง (ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดเดิมที่เรียนแล้วจบแล้วไม่เรียนอีกต่อไป) ตามความต้องการของแต่ละบุคคล

สำหรับวิธีจัดการศึกษานั้น เราอาจพิจารณาได้เป็น 2 แนวคิด แนวคิดแรกเป็นการจัดการศึกษาในกระบวนการเรียนการสอน และอีกวิธีหนึ่งคือ การจัดการบริหารในที่นี้จะได้กล่าวย่อๆ ใน การจัดการเรียนการสอนก่อน

1. การเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อเทียบกับงานอื่นๆ ทั้งหมด โดยเฉพาะงานวิจัยหรืองานบริหาร ผู้เกี่ยวข้องจึงควรเข้าใจประเด็นนี้ก่อนเป็นประเด็นแรก

2. วิทยาลัยชุมชนเป็นวิทยาลัยที่เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี การเรียนการสอนจึงต้องมีลักษณะของการนำไปใช้ได้มากกว่าการถกเถียงทางวิชาการในมหาวิทยาลัย

3. ในการเรียนการสอนควรจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมความเป็นไปได้ และสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชนนั้นให้มากที่สุด เพราะวิทยาลัยชุมชนควรจะต้องคำนึงถึงชุมชนที่ตั้งอยู่เป็นอันดับแรก

4. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อ 2 และ 3 ก็คือผู้สอน ผู้สอนในวิทยาลัยชุมชนน่าจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่สอนอย่างเพียงพอแล้ว ยังควรที่จะได้ใช้บุคลากรในชุมชนนั้นเข้าร่วมด้วยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. เทคนิคการสอนแบบบรรยายอย่างเดียวไม่มีความเหมาะสมอย่างเพียงพอกับการศึกษาในวิทยาลัยชุมชน การอภิปราย และฝึกภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติในงานชุมชนนั้นๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

6. วิทยาลัยชุมชนควรจะเอาชุมชนเป็นห้องเรียนได้ การจัด Field Trip ดูงานด้านต่างๆ ทำความเข้าใจ รู้จัก ค้นเคย กับชุมชน เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น

7. นักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมีหลายชนิด หลายความสนใจ การดำเนินการสอนจึงควรสอดคล้องกับผู้เรียนด้วย

8. โครงการพัฒนาและปรับปรุงการสอนควรเป็นของสำคัญและได้รับความสนใจอย่างแท้จริง

สำหรับแนวคิดในการบริหารวิทยาลัยชุมชนนั้นมี 2 แนว คือ แนวแรกเป็นแบบระบบราชการ (Bureaucratic Model) อีกแนวหนึ่งคือ แบบนักวิชาการ (Collegial Model หรือ Participative Model) แบบแรกคือแบบราชการนั้น จะเป็นการบริหารอย่างที่เราเข้าใจกันอยู่ คือ มีคนรับผิดชอบหลักคนเดียว การบังคับบัญชาเรียงเป็นลำดับกันลงมา ตั้งแต่สูงถึงต่ำ การดำเนินงานเป็นเรื่องของการสั่งงาน ตำแหน่งมีความสำคัญ การเสนอแลกเปลี่ยนความเห็นมีความสำคัญด้วย

อีกแบบหนึ่งเป็นระบบนักวิชาการ คือ เป็นเรื่องของการประสานงาน เป็นเรื่องของการร่วมตัดสินใจ ร่วมกันวางนโยบาย ร่วมกันแก้ปัญหา มีคณะกรรมการรับผิดชอบ งานสำคัญกว่าตำแหน่ง การร่วมมือกันปรึกษาหารือ สำคัญกว่าการสั่ง อีกระดับภาพทางวิชาการมีสูง เป็นต้น

การบริหารวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นสถาบันวิชาการ และประกอบด้วยนักวิชาการเป็นส่วนมากควรดำเนินตามแนวทางที่สอง คือ คณะบุคคลรับผิดชอบ เช่น สภาสถาบัน มีสภาวิชาการ (Academic Council) เป็นองค์กรสูงสุดทางวิชาการ มีฝ่ายบริหารดำเนินนโยบายตามสภาทั้งสอง มีคณะกรรมการรับผิดชอบด้านต่างๆ กันออกไป งานบริหารและวิชาการควรแยกออกจากกันโดยชัดเจน รายละเอียดได้มีการพิจารณากันต่อไป

การเริ่มต้นวิทยาลัยชุมชนใหม่

โดยทั่วไปการเริ่มต้นวิทยาลัยชุมชนใหม่นั้น อาจพิจารณาได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การยอมรับอย่างเป็นทางการ ในขั้นตอนนี้ คณะผู้ริเริ่มหรือผู้เห็นความสำคัญควรดำเนินการตั้งแต่การเห็นความสำคัญ การสำรวจความต้องการ การปรึกษาหารือ สอนตามชุมชน การศึกษาเกี่ยวกับด้านต่างๆ การทำความรู้จักกับกลุ่มผู้สนับสนุนและ กลุ่มผู้คัดค้าน การพยายามผสมผสานกลุ่มทั้งสองเข้าด้วยกัน จนกระทั่งไปถึงการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การร่างการยอมรับโดยตัวบทกฎหมาย การดำเนินงานในด้านนี้ควรดำเนินอย่างมีระบบระเบียบมีหลักวิชา มีข้อมูล และมีขั้นตอนที่ชัดเจน เข้าใจตรงกันทุกกลุ่มในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่สอง คือ การเริ่มต้นดำเนินงาน เมื่อวิทยาลัยชุมชนได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการแล้ว การเริ่มต้นจากผู้มีความรับผิดชอบหลักเพียงกลุ่มน้อย แล้ววางแผนงานโครงสร้างของสถาบันจัดส่วนงานวางแผนด้านวิชาการ ศึกษาทำข้อมูลด้านวิชาการ หาความต้องการชุมชนในรายละเอียด แล้วร่างเป็นโปรแกรมที่ชัดเจน แล้วจึงกำหนดตัวบุคคล สรรหาเพื่อรับผิดชอบ ดำเนินการขั้นตอนนี้ควรได้คนที่เข้าใจและนักวิชาการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเข้าร่วมด้วย

ขั้นตอนที่สาม คือ การเริ่มต้นงาน เมื่อมีองค์ประกอบต่างๆ แล้ว คือ การเริ่มต้นงาน เปิดรับนักศึกษา เปิดให้บริการชุมชน และศึกษาปัญหาชุมชน การดำเนินงาน ควรมีการประเมินผลเพื่อ แก้ปัญหาและพัฒนาทุกระยะ

ขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้เป็นแต่เพียงแนวคิดหลัก ในรายละเอียดควรมีการพิจารณาว่าร่วม อีกครั้งหนึ่ง

วิทยาลัยชุมชนสังคมไทย

วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันการศึกษารูปแบบหนึ่ง อันสถาบันศึกษาของไทยนั้นมักจะ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด วัฒนธรรม และค่านิยมของต่างประเทศให้กับประเทศไทยและคน ไทยเสมอ ถ้าเป็นสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นก็จะถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ที่สังคมเมืองเรียนรู้กัน ทำให้คนไม่ สนใจท้องถิ่น ละเลยท้องถิ่น หลงนิยมชมชอบค่านิยมความเชื่ออื่นๆ และเอาตามจนดูถูกท้องถิ่นเอง และสังคมไทยเองในที่สุด ดังตัวอย่างที่เห็นกันอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว แนวคิดวิทยาลัยชุมชนเป็นการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตแก่ประชาชนอีกลักษณะหนึ่งตามคำจำกัดความด้านการศึกษาในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเป็นการจัดการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ตามเจตจำนงของพระราช บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในมาตรา 8 และ 15 ที่มีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามความในมาตรา 24 ไม่เพียงเท่านั้น วิทยาลัยชุมชนยัง สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความในมาตรา 25 ของพระราชบัญญัติการ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อีกทั้งยังเป็นสถาบันที่ทุกหน่วยในสังคมสามารถมีส่วนร่วมในการจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามมาตรา 29

จึงสามารถกล่าวได้ว่า ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องสามารถนำและแนวทางการจัดการ ศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมาปรับใช้ในการดำเนินงานการศึกษาต่อเนื่องเพื่อความสอดคล้องกับพระ ราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

7. แนวคิดของการบริการวิชาการ

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการศึกษาต่อเนื่องในครั้งนี้เกิดความสอด คล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดการบริการวิชาการ ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการบริการและต่อยอดความรู้ของผู้ที่เข้ามารับการอบรมกับศูนย์การศึกษา ต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการศึกษาเกี่ยวกับการบริการวิชาการไว้ดังนี้

1. แนวคิดต่างๆ ไป
2. นโยบายและมาตรการ
3. รูปแบบการให้บริการวิชาการ
4. ลักษณะการให้บริการทางวิชาการ
5. การนำหน่วยงานบริการวิชาการมาสร้างรายได้
 - บทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการทางวิชาการ
 - วัตถุประสงค์ของหน่วยงานบริการวิชาการ
 - การหารายได้จากกรให้บริการวิชาการ
 - ปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานบริการวิชาการ

แนวคิดต่างๆ ไป

การขยายขอบเขตและรูปแบบของการบริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่นๆ เป็นกลไกใหม่ในการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยนำเอาการศึกษาและผลประโยชน์ของการศึกษาที่มีอยู่ในถิ่นฐานของประชาชนและในสถานประกอบการในทุกภาคของประเทศ มาให้แก่ประชาชนทั้งภาคชนบท และภาคเมืองให้สามารถเข้าถึงประโยชน์ต่างๆ อันพึงจะได้รับจากการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต การงาน ตลอดจนความสมดุลของสภาพแวดล้อม ภายใต้การร่วมสร้างและการใช้ประโยชน์จากสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมสารสนเทศ โดยระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาองค์กรบริหารวิชาการให้มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และรวมถึงการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ

นโยบายและมาตรการ

นโยบาย

1. พัฒนางานบริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาให้มีความหลากหลายในรูปแบบ วิธีการ สาระ และกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การงาน และสภาพแวดล้อมให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับของประเทศ
2. ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์สรรพวิทยาการของชุมชน เพื่อกระตุ้นศักยภาพการเรียนรู้ของสังคม และเพื่อสร้างสภาพสังคมสารสนเทศที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข่าวสารได้โดยง่าย
3. พัฒนาองค์กรบริการวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาให้มีความพร้อม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านทรัพยากร บุคลากร และวิธีการดำเนินงาน

4. พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการให้บริการวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยงานภายนอก

5. เสริมบทบาทของสื่อมวลชนในการอุดมศึกษา ในฐานะเครื่องมือเผยแพร่ความรู้และค่านิยมทางสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวาง

มาตรการ

1. ขยายขอบเขตและปริมาณโครงการการศึกษาต่อเนื่องที่ไม่มุ่งปริญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพและการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ต่างๆ

2. สนับสนุนความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานของรัฐ และเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นในการจัดทำโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อกำหนดทิศทางการบริการการศึกษาต่อเนื่อง การจัดเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้ การวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดทางเทคโนโลยีที่มีลักษณะเฉพาะตัวสำหรับแต่ละชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งมีความต้องการและศักยภาพต่างกัน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท

3. ขยายการให้บริการการศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานทั้งที่อยู่ในตลาดแรงงานและก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานในทุกภาคเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่แรงงานชนบทได้พัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น

4. สร้างเครือข่ายการศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยให้สถาบันอุดมศึกษาให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาครู พัฒนา คุณภาพโรงเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนโดยรวมและนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

5. พัฒนาโครงการสัมผัสชุมชนในสถาบันอุดมศึกษาในรูปแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์โดยตรงในชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถาบันต่างๆ ในรูปแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมร่วม

6. ในสถาบันอุดมศึกษาพัฒนาโครงการความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรให้แก่สถานประกอบการในภาคการผลิตต่างๆ

7. พัฒนาระบบข้อมูลทรัพยากรมนุษย์ในภาคการผลิตทุกสาขา เพื่อรองรับการวางแผนการขยายการจัดการศึกษาไปยังกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย รวมถึงการพัฒนาระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติระดับท้องถิ่น เพื่อรองรับการจัดทำโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบเบ็ดเสร็จ

8. ให้สถาบันอุดมศึกษามีนโยบายและแผนงานการบริการวิชาการที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

9. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการศึกษาของตนเองในระดับชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยให้มีผู้แทนของชุมชนในสภามหาวิทยาลัยและในองค์กรเพื่อการบริหารวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา

10. เปลี่ยนโครงสร้างการดำเนินการสถาบันอุดมศึกษาจากโครงสร้างที่เน้นการสอนมาเป็นโครงสร้างที่เน้นการบริหารวิชาการเพิ่มขึ้น โดยการพัฒนาองค์การบริหารวิชาการรูปแบบต่างๆ เช่น องค์กรเพื่อการบริหารชุมชนและชนบท องค์กรการศึกษาต่อเนื่อง องค์กรบริหารการทดสอบทางวิชาชีพ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น เป็นต้น

11. สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาลิขิตหนังสืออ่านและสื่อความรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเผยแพร่ความรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น

12. ตั้งกองทุน เพื่อสนับสนุนโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน

13. ให้กิจการบางอย่างในสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะกิจการที่ให้ผลผลิตในเชิงสินค้าและบริการเป็นการลงทุนทางธุรกิจที่เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมทุนได้

14. ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีส่วนในกิจการสีอมวลชน หรือร่วมลงทุนในกิจการสีอมวลชนในลักษณะการเป็นเจ้าของร่วมระหว่างหลายสถาบัน

15. ขยายขอบเขตการแลกเปลี่ยนทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันต่างประเทศ รวมถึงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา

16. สนับสนุนให้บริษัทข้ามชาติมาตั้งหน่วยหรือศูนย์ฝึกอบรมในประเทศไทย โดยมีการให้แรงจูงใจด้านภาษี

รูปแบบการให้บริการวิชาการ

การให้บริการวิชาการของแต่ละสถาบันอุดมศึกษานั้น มีหลากหลายรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การฝึกอบรม มีทั้งการอบรมระยะสั้นหรือระยะยาว หรืออาจจัดแบบทางไกลควบคู่กับการเข้าไปในโปรแกรม Residential หรือการรับออกแบบหลักสูตร อบรมให้กับหน่วยงานของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น

2. การจัดอบรมในรูปแบบกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เช่น ดูงานต่างประเทศ ทัศนศึกษา ตามโรงงานต่างๆ

3. การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ เป็นการให้บริการวิชาการแก่ผู้ที่สนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ อาจมีการบรรยายและอภิปรายในหัวข้อต่างๆ ตามความเหมาะสม

4. นิทรรศการและการแสดง เป็นการนำเอาเทคโนโลยีต่างๆ มาแสดงผลงานและสิ่งประดิษฐ์ของบุคลากรในหน่วยงานอุดมศึกษา นับเป็นการเผยแพร่ความรู้ออกไปสู่มวลชนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. การให้บริการแนะนำช่วยเหลือและสาธิต ส่วนใหญ่เป็นบริการให้ชุมชนในท้องถิ่น ได้แก่ แนะนำปรึกษาช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ การเกษตร พัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงาน เป็นต้น (ไพฑูริย์ พงศบุตร, 2537: 8, อ้างถึงใน จุไร จงประดิษฐ์นันท์, 2544)

6. สื่อและสิ่งพิมพ์ เป็นบริการสังคมในวงกว้าง ตัวอย่างเช่น รายการวิทยุ และโทรทัศน์

7. การให้บริการที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ เช่น เป็นที่ปรึกษาการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในองค์กรเอกชน ทั้งนี้รูปแบบการบริการวิชาการของแต่ละหน่วยงานนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไป บางหน่วยงานอาจจะมีเฉพาะการจัดฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวก็ได้

นอกจากนี้แล้วยังมีรูปแบบการจัดการขององค์กรซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่ให้บริการวิชาการแก่สังคมโดยเฉพาะและมีฐานะเทียบเท่ากับคณะ มีดังนี้

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีหน่วยงานคือ ศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง
2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหน่วยงานที่ให้บริการคือ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
3. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีหน่วยงานที่ให้บริการคือ สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม
4. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีหน่วยงานที่ให้บริการคือ สำนักการศึกษาต่อเนื่อง

ลักษณะการให้บริการทางวิชาการ

ภารกิจบริการวิชาการมี 2 รูปแบบ คือ

1. การให้เปล่า เป็นลักษณะงานบริการวิชาการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อบริการกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมที่มหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบดูแล ดังนั้น กิจกรรมเหล่านี้จะเป็นลักษณะที่ให้เปล่าจะต้องอาศัยงบประมาณและการลงทุนทั้งหมดจากมหาวิทยาลัย
2. การหารายได้ เป็นลักษณะงานบริการหรือกิจกรรมจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดรายได้ให้กับหน่วยงานและบุคลากร ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นชนชั้นกลาง หรือผู้ที่มีกำลังซื้อ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับตัวของมหาวิทยาลัย เพื่อไปสู่โลกอนาคตที่ต้องพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ในภาวะสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนไปมหาวิทยาลัยต้องพึ่งบุคลากรที่มีคุณภาพสูง ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีราคาแพง

แต่ในขณะเดียวกันการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐมีแนวโน้มลดลง ดังนั้น เพื่อคงความสมดุล ตรงนี้ไว้ให้ได้จึงต้องหารายได้เลี้ยงตัวเอง เพื่อให้อยู่รอดและพัฒนาได้ด้วย

3. โดยทางมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ นั้นได้แบ่งงานออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้
 4. ประเภทให้เปล่าแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและยากไร้ โดยจะต้องใช้งบประมาณและ
 5. การลงทุนทั้งหมด
 6. ประเภทให้บริการโดยไม่มุ่งผลกำไร สำหรับกลุ่มชนชั้นกลาง บุคลากรในหน่วยงานราชการที่มีกำลังซื้อไม่มากนัก โดยทางมหาวิทยาลัยจะจัดสรรงบประมาณให้ส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ผู้ใช้บริการหรือผู้ร่วมกิจกรรมอาจมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายด้วยส่วนหนึ่ง
 7. ประเภทหารายได้เลี้ยงตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการสำหรับกลุ่มคนที่มีกำลังซื้อสูง ทางมหาวิทยาลัยไม่มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมในลักษณะนี้ แต่เป็นกิจกรรมที่ต้องหารายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและเพื่อพัฒนาหน่วยงาน

การนำหน่วยงานบริการวิชาการมาสร้างรายได้

วิจิตร ศรีสอ้าน (2540) ได้กล่าวว่า ควรปรับภาวะวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยขยายงานบริการวิชาการและบริการเชิงธุรกิจ โดยพัฒนาหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่เหล่านี้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและเพิ่มพูนรายได้แก่มหาวิทยาลัย (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2540: 47, อ้างถึงใน จุโร จงประดิษฐ์นันท์, 2544)

นอกจากนี้ ปรีดา พัฒนถาบุตร (2529) ได้กล่าวถึงหน่วยงานที่หารายได้ว่า มีการส่งเสริมให้มีสำนักบริการทางวิชาการซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระ รับงานบริการทางวิชาการในนามมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่ระดมบุคลากรของมหาวิทยาลัยในหลายสาขาวิชาให้มาทำงานร่วมกัน เพื่อบริการแก่ทางราชการ (ปรีดา พัฒนถาบุตร, 2529: 49, อ้างถึงใน จุโร จงประดิษฐ์นันท์)

ก. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการทางวิชาการ จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2540) จำแนกบทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการวิชาการดังนี้

1. การให้บริการวิชาการ เพื่อการให้ความรู้ด้วยการฝึกอบรม
 - (ก) การศึกษาต่อเนื่อง เป็นการให้การศึกษาหลังจบการศึกษา เป็นการเพิ่มเติมความรู้ในสาขาที่เรียนมาและประกอบอาชีพอยู่ แต่ต้องการความทันสมัย ความก้าวหน้าในวิชาการ
 - (ข) การศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education) เป็นการศึกษาที่ต้องทำไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสรรพความรู้

(ค) การศึกษาใหม่ (Re-education) เป็นการศึกษาในสาขาวิชาที่ต่างจากที่เรียนมา เพราะการเปลี่ยนแปลงของโลกและวิชาการ ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องติดตามหาความรู้เพิ่มเติม เช่น เรียนจบด้านวิศวกรรมศาสตร์ไปเรียนเพิ่มเติมทางการบริหาร เป็นต้น

(ง) การให้การศึกษาคือเป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ที่ต้องการใช้ ซึ่งมีระดับและความต้องการในลักษณะต่างๆ กัน

2. การให้บริการทางวิชาชีพ

การประกอบวิชาชีพที่เป็นบริการให้แก่สังคม เช่น การบริการทางการแพทย์ ทันตแพทย์ สัตวแพทย์ ในโรงพยาบาล การบริการของสถานปฏิบัติการ เกษตรชุมชน หรือโอสถศาลาที่เป็นฝักรงานนิสิตพร้อมๆ กับการให้บริการจำหน่ายยาโดยมีเภสัชกรให้คำแนะนำ การให้บริการวิเคราะห์ทดสอบ จัดว่าเป็นบริการทางวิชาชีพอีกลักษณะหนึ่ง มหาวิทยาลัยมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนและการวิจัย ซึ่งสามารถให้บริการวิเคราะห์ทดสอบตัวอย่าง เช่น ที่ห้องปฏิบัติการในคณะหรือศูนย์เครื่องมือส่วนกลาง การบริการในลักษณะนี้ช่วยให้มีรายได้กลับคืน สูการบำรุงรักษาเครื่องมือ ทำให้มีการใช้อุปกรณ์เครื่องมืออย่างคุ้มค่ามากขึ้น ขณะเดียวกันบุคลากรด้านวิชาการ ก็ได้ประสบการณ์จากการรับงานที่อาจเป็นหัวข้อสำหรับวิจัยต่อไปด้วย

3. การให้บริการเพื่อรับรองคุณภาพ

การวิเคราะห์ทดสอบส่วนหนึ่งเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่าง อีกส่วนหนึ่งอาจทำเพื่อการรับรองคุณภาพของสินค้าบางอย่าง มีห้องปฏิบัติการที่ได้รับรองจากหน่วยงานการเพื่อออกหนังสือสำคัญ เช่น การรับเป็นห้องปฏิบัติการเพื่อรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรมของสินค้าบางชนิด นอกจากการบริการเพื่อการรับรองคุณภาพของสินค้าแล้ว ยังมีบริการเพื่อการรับรองความรู้ สำนักทดสอบจะเป็นกลไกของการจัดทดสอบความรู้ที่มีความต้องการสูง เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษระดับต่างๆ ความรู้ทางคอมพิวเตอร์ ประกาศนียบัตรที่ออกโดยสำนักทดสอบของสถาบันที่เป็นที่เชื่อถือจะสามารถนำไปใช้เพื่อการสมัครงานได้เป็นอย่างดี

4. การให้บริการห้องปฏิบัติการ

ในมหาวิทยาลัยจะมีห้องปฏิบัติการที่ใช้เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยอยู่หลายด้านตามสาขาต่างๆ ห้องปฏิบัติการเหล่านี้มีเครื่องมือและอุปกรณ์พร้อมเพื่อการใช้งาน หากจะช่วยให้เต็มประสิทธิภาพ อาจนำมาจัดบริการเพื่อการใช้เป็นช่วงเวลาได้

5. การให้บริการที่ปรึกษา

บุคลากรในสาขาวิชาชีพ เช่น วิศวกรรม สถาปัตย์ บริหารธุรกิจ ฯลฯ สามารถใช้ความรู้ความสามารถในการให้บริการในลักษณะที่ปรึกษา จัดทำโครงการเพื่อการศึกษาและแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการวิจัยได้ เพราะจากบริการนี้จะทำให้เกิดกรณีตัวอย่างเพื่อการศึกษาหรือข้อวิจัยเพื่อการศึกษาในเชิงลึกต่อไป

6. การให้บริการศึกษาวิจัยวางระบบ

บริการลักษณะนี้คล้ายกับข้อ 5 แต่จะทำอย่างครบวงจรถึงขั้นที่นำไปปฏิบัติได้ เช่น การวางระบบสารสนเทศ ระบบบริหาร ระบบบัญชี เป็นต้น

7. การให้บริการพัฒนาทั้งระบบเบ็ดเสร็จ

นอกจากจะให้บริการแบบครบวงจรตั้งแต่การวินิจฉัยปัญหาจนถึงขั้นปฏิบัติคือ การวางระบบให้แล้ว อาจารย์รวมถึงการพัฒนาคณาจารย์ไปด้วย

ข. วัตถุประสงค์ของหน่วยงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

ปรีดา พัฒนถาบุตร (2529) ระบุว่า หน่วยงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. นำวิทยากรที่มีในมหาวิทยาลัยไปใช้ในการให้คำปรึกษาและแนะนำ รวมทั้งการทำการศึกษาวิจัย เพื่อหาข้อมูล ข้อเท็จจริงความเป็นไปได้ และแนวทางปฏิบัติอันนำไปสู่การให้คำแนะนำปรึกษาแก่หน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งจะใช้ในการปรับปรุงและพัฒนากิจการและสังคมให้ดียิ่งขึ้น
2. สร้างฐานความรู้และประสบการณ์ให้แก่หน่วยงานมหาวิทยาลัยและคณาจารย์ในการนำวิทยากรไปประยุกต์ใช้ตามสภาพของปัญหาและความต้องการของสังคมที่เป็นจริง ตลอดจนการพัฒนาวิทยากรที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย
3. เป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ในการจัดการด้านการเจรจาติดต่อเชิงธุรกิจ และจัดการเกี่ยวกับเงื่อนไขทางกฎหมายและข้อตกลงในการรับทำโครงการ ตลอดจนเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ที่พึงได้จากการวิจัยและบริการทางวิชาการ (ปรีดา พัฒนถาบุตร 2529: 49, อ้างถึงใน จุไร จงประดิษฐ์นันท์, 2544)

ค. การหารายได้จากการให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

การหารายได้ของมหาวิทยาลัยและตามคณะต่างๆ นั้น อาจจะมาจกโครงการขนาดต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละโครงการนั้นเป็นการให้บริการทางวิชาชีพหรือทางให้เชิงวิชาการที่มีประโยชน์ต่อสังคม เช่น การนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาจัดอบรมหรือใช้งานในโครงการต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสม ซึ่งบางครั้งอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของโครงการนั้นๆ ก็เป็นได้ ซึ่งโครงการเหล่านี้ก็ได้แก่ การทดสอบเพื่อหาคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมี การพัฒนาและการออกแบบ การวิจัย การสร้างโรงงานต้นแบบ เป็นต้น การบริการวิชาการทั้งหมดนี้มีทั้งผลดีและผลเสีย ด้านผลดีนั้นได้กล่าวไปแล้ว แต่ทางผลเสียนั้นอาจเกิดการกระทบต่อหน้าที่หลักและงานวิจัย การป้องกันนั้นก็อาจทำได้โดยการที่มีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายกำกับดูแลความเรียบร้อยของแต่ละโครงการที่จัดทำขึ้นมา ก็สามารถลดปัญหาเหล่านั้นลงได้มากทีเดียว

ระบบการให้บริการวิชาการ

จากการที่ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูล หรือ สุตตะบุตร (2529: 111) ระบบการให้บริการวิชาการนั้นมีหลักอยู่ 2 ประการ คือ

ระบบการจัดการ

ให้มีผู้จัดการโครงการดูแลรับเงินผ่านหน่วยงานการเงินของมหาวิทยาลัย คุณสมบัติของผู้จัดการ บริหารองค์การให้บริการทางวิชาชีพมีความสำคัญ ทำหน้าที่ด้านการตลาด รับผิดชอบด้านการเงิน สร้างทีมงาน การเจรจาทำสัญญาต่อรองทางธุรกิจ มีความสามารถในการบริหารงานดี และเชี่ยวชาญในวิชาชีพ จะทำให้งานบริการวิชาชีพบรรลุผลสำเร็จสามารถก่อให้เกิดรายได้ของมหาวิทยาลัย

หลักการแบ่งผลประโยชน์

1. มหาวิทยาลัยได้รับรายได้สุทธิ (มีกำไรจากการให้บริการ)
2. อาจารย์ได้รับค่าตอบแทนเพียงพอ
3. มีเงินจำนวนหนึ่งสะสมไว้ให้หน่วยงานเพื่อการลงทุนซื้ออุปกรณ์หรือจ้าง

พนักงาน

4. ราคาการให้บริการเป็นที่พึงพอใจของลูกค้า

ประโยชน์ของการให้บริการ

จุดประสงค์การให้บริการวิชาชีพมีได้เพื่อการหารายได้เข้ามหาวิทยาลัย แต่เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยให้บริการโดยตรงต่อบุคคลภายนอก ซึ่งจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. อาจารย์และนักศึกษาได้ทราบถึงเทคโนโลยีที่ใช้อยู่ในอุตสาหกรรม
2. อาจารย์มีความแตกฉานในวิชาการและมีประสบการณ์ทำให้สอนได้ดีขึ้น
3. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานอุตสาหกรรมกับมหาวิทยาลัย มีความใกล้ชิด

กัน ซึ่งหน่วยงานภายนอกได้ให้การบริจาคเงินช่วยเหลือด้านอุปกรณ์แก่มหาวิทยาลัย

4. อาจารย์มีรายได้เพิ่มขึ้น มหาวิทยาลัยสามารถรักษาบุคลากรได้

ปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

1. ปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัย

โครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยนั้นเป็นโครงสร้างที่ติดอยู่กับระบบราชการมาช้านานแล้ว และเป็นโครงสร้างที่ใช้เงินมากกว่าการหาเงิน ทำให้มีอุปสรรคมากมายในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นความล่าช้าในการดำเนินเรื่องต่างๆ ความไม่มีอิสระในการตัดสินใจ การพึ่งพาตนเองไม่ได้

ต้องอาศัยทุนรัฐบาลตลอด นี่เป็นปัญหาของระบบการศึกษาไทยที่สำคัญมากปัญหาหนึ่ง หากต้องการให้ปัญหาเหล่านี้หมดไปนั้น ทางมหาวิทยาลัยจะต้องมีแนวทางในการบริหารที่เหมาะสมและเป็นของตัวเอง มีกลไกที่สามารถยืดหยุ่นได้

2. ปัญหาจากระเบียบ กฎเกณฑ์ และระบบการปฏิบัติงาน

ปัญหาในหัวข้อนี้ก็มีผลกระทบมาจากโครงสร้างของมหาวิทยาลัยด้วย ทำให้โครงการต่างๆ ที่จะจัดทำนั้นติดขัดในเรื่องของกฎระเบียบ ความพร้อม ระบบการพัฒนา ขาดแรงจูงใจ แม้กระทั่งงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลก็ต้องมีความสัมพันธ์กันด้วย ซึ่งถ้าหากแต่ละมหาวิทยาลัยได้มีการปรับแนวทาง วางกฎเกณฑ์ มีระบบการพัฒนาและขยายของหน่วยงานที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ก็ทำให้ผลกระทบตรงจุดนี้อาจลดน้อยลงไป นอกจากนั้นแล้วทางมหาวิทยาลัยก็มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีรายได้ที่หาได้ด้วยตนเอง ได้รับการยอมรับจากสังคม

3. ปัญหาด้านบุคลากร

ฐชาติ อารีจิตรนุสรณ์ (2541: 4) กล่าวถึงวิสัยทัศน์อุดมศึกษาในการที่รัฐพยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยในส่วนราชการให้ออกนอกระบบเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ น่าจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ด้านการบริหารบุคคลจะเกิดการสับสน เพราะจะมีบุคลากรที่เป็นข้าราชการและไม่ใช่ข้าราชการปฏิบัติงานอยู่ด้วยกัน โดยยึดกฎระเบียบต่างกัน

การบังคับให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยทุกคนพ้นจากสภาพข้าราชการเป็นสิ่งที่ไม่น่ากระทำ เพราะละเมิดสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 การออกนอกระบบราชการควรเป็นความยินยอมพร้อมใจ ถ้าทุกคนเห็นประโยชน์ เห็นคุณค่า และแนวทางที่ชัดเจน เชื่อว่าความสมัครใจที่จะออกจากระบบราชการจะเกิดขึ้นโดยพร้อมเพรียง

กล่าวโดยสรุปแนวความคิดการพึ่งพาตนเองของมหาวิทยาลัย มีการหารายได้เข้าสู่มหาวิทยาลัยในหลายรูปแบบ ทั้งด้านรายได้จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยและรายได้จากการให้หลักวิชาการต่างๆ ของหน่วยงานบริการจัดการ ดังนั้น เมื่อมหาวิทยาลัยต้องปรับสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยให้มหาวิทยาลัยสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ ย่อมมีผลกระทบต่ออาจารย์ ข้าราชการผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานบริการวิชาการที่จะต้องปรับโครงสร้างการบริหารงาน ระบบการทำงาน และระบบบริหารรายได้ ตลอดจนปรับทัศนคติและพฤติกรรมให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของบุคคล เพื่อรองรับกับนโยบายของสภามหาวิทยาลัย

การบริการวิชาการเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งที่อยู่ในชนบทและในเมือง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนเป็นการพัฒนาความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้การบริการวิชาการควรมีทั้งแบบเก็บเงิน

และแบบให้เปล่าสำหรับประชาชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาส การบริการวิชาการควรมีเนื้อหาที่หลากหลาย และเกิดจากการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ รวมถึงชุมชนที่รับบริการทางวิชาการนั้นๆ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมศรี เพชรโชติ (2538) ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชนในการเข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื้องที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง" ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชนในการเข้าร่วมโครงการศึกษาต่อเนื้องที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการติดต่อ สื่อสาร ด้านความต้องการพัฒนาดตนเอง ด้านสภาพความพร้อมของการจัดโครงการ ด้านความคาดหวัง และด้านการมีส่วนร่วม

เมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 5 ด้านกับตัวแปรต่างๆ พบว่า

1. เพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทั้ง 5 ด้าน
2. อายุ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่าอายุต่างกันมีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01
3. สถานภาพการสมรสมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่าสถานภาพการสมรสต่างกันมีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับด้านสถานภาพความพร้อมของการจัดโครงการเท่านั้น โดยพบว่าระดับการศึกษาต่างกันมีปัจจัยด้านสภาพความพร้อมของการจัดโครงการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
5. อาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังเท่านั้น โดยพบว่าอาชีพหลักต่างกันจะมีปัจจัยด้านความคาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุรีย์พร พานิช (2535) ศึกษาเรื่อง "แนวโน้มการจัดการงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่" ผลวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มีการจัดโครงการบริการวิชาการให้แก่กลุ่มข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มนักธุรกิจมากกว่ากลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มประชาชนที่อยู่ในชนบท ทั้งการจัดรูปแบบการให้บริการในลักษณะของการฝึกอบรม จัดสัมมนา โดยใช้สถานที่ภายในมหาวิทยาลัยมากกว่าการไปเผยแพร่หรือถ่ายทอดความรู้สู่ท้องถิ่นชนบท นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาการจัดโครงการบริการวิชาการที่ทุกฝ่ายมีความคิดเห็นว่าการจัดโครงการยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ขาดการประเมินผลหลังจากการให้บริการวิชาการ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในการจัดโครงการ

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่สำคัญของผู้รับผิดชอบโครงการในการบริหารโครงการ ได้แก่ การขาดแนวทางและวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม ประกอบกับงบประมาณที่สนับสนุนไม่เพียงพอ ได้ผู้ร่วมงานที่ไม่มีเวลาอุทิศให้กับงานและไม่มีกำลังใจในการทำงาน

แนวโน้มการจัดการงานบริการวิชาการ ได้แก่ มีการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน มีการจัดโครงการบริการวิชาการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น มีความใกล้ชิดกับหน่วยงานอื่นในการให้บริการ มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนเพิ่มมากขึ้น เนื้อหาของการให้บริการเป็นลักษณะของการศึกษาต่อเนื่อง เน้นวิชาการและทักษะทางวิชาชีพที่สูงขึ้น ลักษณะการดำเนินงานเป็นทีม มีการสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพิ่มขึ้น มีการสร้างความตระหนักและแรงจูงใจให้แก่บุคลากรผู้ให้บริการ

สำหรับสำนักบริการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ควรจะได้มีการวางแผนนโยบายและเป้าหมายของการให้บริการอย่างต่อเนื่องระยะยาว ให้ความสำคัญของการติดตามประเมินผล เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล เช่น ผู้รับบริการ ผู้เชี่ยวชาญแขนงต่างๆ ผลของการให้บริการ ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน เป็นต้น

สุภาภรณ์ พรพิศณุภิจจา (2536) ศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์การดำเนินงานของสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ผลการวิจัยได้ผลสรุปว่าพัฒนาการของสถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย โดยยึดภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย 4 ด้าน คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นเกณฑ์ของสถาบัน

ได้มีการพัฒนาระบบข่ายงานห้องสมุดและมีโครงการบริการอินเทอร์เน็ต ส่วนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในอนาคต สถาบันวิทยบริการจะพัฒนาเป็นห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์โดยนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้

ในด้านปัญหาของสถาบันวิทยบริการพบว่า มีปัญหาด้านงบประมาณเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องไปถึงการดำเนินงานในด้านการให้บริการ ได้แก่ การจัดหาทรัพยากรห้องสมุด การจัดหาครุภัณฑ์ที่จำเป็น ส่วนปัญหารองลงมา ได้แก่ ปัญหาการขาดบุคลากรโดยเฉพาะบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะด้าน

สุทิน ประเสริฐสุนทร (2537) ศึกษาเรื่อง "วิเคราะห์โครงการบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา กรณีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ" ผลการวิจัยสรุปว่า การบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้นตามภารกิจหลักในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา โดยผู้บริหารมีส่วนร่วมผลักดันในการจัดกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคมมากที่สุด

สุด โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับอาชีพเป็นส่วนใหญ่ การบริการวิชาการแก่สังคมมีทั้งการรับเชิญเป็นวิทยากร และการจัดทำเป็นโครงการบริการวิชาการ กลุ่มเป้าหมายมีทั้งบุคคลในระบบการศึกษา เช่น คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และประชาชนนอกระบบการศึกษา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม ส่วนมากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณยุ่งยากกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ในการฝึกอบรมยังไม่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ และบทบาทผู้สอนและวิธีการสอนไม่เหมาะสม ส่วนผลที่เกิดขึ้นต่อผู้สอนหรือวิทยากร คือ ความภาคภูมิใจที่ช่วยเหลือสังคม อีกทั้งได้นำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ เช่น การใช้ผู้เรียนสอนผู้เรียน การใช้ทักษะชาวบ้านทดแทนวิธีการสมัยใหม่ และการพัฒนาตนเองโดยการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

ชูชีพ พุททประเสริฐ (2533) ศึกษาเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยครูภาคเหนือ" ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการบริการวิชาการควร (1) เพื่อเป็นการบริการประชาชนในท้องถิ่นโดยเน้นด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ (2) เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ (3) เพื่อพัฒนาผลผลิตด้านเกษตรกรรม เกษตรอุตสาหกรรม และการบริการ (4) เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชน

เนื้อหาสาระของการบริการควรประกอบด้วย (1) ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การอาชีพ การเกษตรกรรม และการศึกษา (2) การประกอบอาชีพอิสระ (3) การพัฒนาและปรับปรุงผลผลิตด้านเกษตรกรรม เกษตรอุตสาหกรรม และการบริการ (4) การพัฒนาคุณภาพของประชาชน

วิธีการให้บริการควรประกอบด้วย (1) การศึกษา ค้นคว้า วิจัย (2) การบริการเอกสาร ข้อมูล (3) การจัดศูนย์ข้อมูลทั้งในวิทยาลัยครูและท้องถิ่น (4) บริการวิชาการทางวิทยุ (5) การจัดฝึกอบรมบุคคลกร (6) การจัดกิจกรรมต่างๆ สอดแทรกในโครงการบริการวิชาการ

นวัตกรรมที่ใช้ ได้แก่ เครื่องมือและวิธีการใหม่ๆ จากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมแล้วนำไปใช้ในกระบวนการบริการวิชาการ

การจัดระบบการบริหารงานบริการวิชาการ ควร (1) เน้นการกำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย มาตรการในแผนบริการวิชาการแก่สังคมให้ชัดเจน (2) จัดโครงสร้างและขอบข่ายของงานให้สามารถประสานและดำเนินงานได้คล่องตัวมากขึ้น (3) ขยายภารกิจด้านบริการให้กว้างขวางในระดับท้องถิ่น (4) เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รำไพพรรณ กฤษณพันธ์ (2536) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาแนวคิดและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2515- 2535" ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร ในสมัยของ ศาสตราจารย์ ร.อ. กฤษฏา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ว่าฯ มีแนวคิดและการจัดการศึกษาต่อเนื่องกัน มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน วัด

รวาพร พลอยประเสริฐ (2537) ศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความคาดหวังของผู้บริหารและวิทยากรเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข" ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลมี

1.1 ลักษณะการให้บริการมี 2 ลักษณะ คือ

(1) ให้บริการโดยจัดเป็นโครงการจากจำนวน 33 โครงการที่จัดพบว่า มีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการพบร้อยละ 81.18 กลุ่มเป้าหมายสูงสุดที่กำหนดคือ ไม่จำกัดคุณสมบัติพบร้อยละ 54.54 ให้บริการโดยจัดนิทรรศการพบร้อยละ 48.84 และพบว่าจัดให้มีการประเมินผลโครงการร้อยละ 96.97

(2) ให้บริการโดยไม่ได้จัดเป็นโครงการ จากจำนวนกิจกรรม 183 ครั้งพบว่า มีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการพบร้อยละ 64.43 กลุ่มเป้าหมายไม่จำกัดคุณสมบัติร้อยละ 52.46 ให้บริการโดยเป็นวิทยากรมากที่สุดพบร้อยละ 31.15

1.2 ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ การขาดอัตรากำลัง รองลงมาคือ ขาดงบประมาณและวิทยากรมีงานสอนมากไม่มีเวลาให้บริการวิชาการแก่สังคม

1.3 ผู้บริหารและวิทยากรมีความคาดหวังเกี่ยวกับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยพยาบาลในระดับมาก

1.4 คะแนนเฉลี่ยมีความคาดหวังของผู้บริหารกับวิทยากรเกี่ยวกับให้บริการวิชาการสังคมวิทยาลัยพยาบาลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.5 หคะแนนเฉลี่ยความคาดหวังของผู้บริหารและวิทยากรที่เคยร่วมกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคมกับผู้บริหารและวิทยากรที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หทัยชนก บัวเจริญ (2538) ศึกษาเรื่อง "ความสนใจต่อลักษณะโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาลศัลยกรรมของพยาบาลวิชาชีพกลุ่มงานศัลยกรรมในโรงพยาบาลรัฐบาลเขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาลศัลยกรรมที่พยาบาลศัลยกรรมสนใจมากที่สุดคือ ด้านเนื้อหาวิชา และระยะเวลาของหลักสูตร เป็นโปรแกรมที่ได้

รับความสนใจน้อยที่สุด นอกจากนี้ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพยาบาลที่สนใจจะศึกษาต่อทางการพยาบาลศัลยกรรมและกลุ่มพยาบาลที่ไม่มีความสนใจที่จะศึกษาต่อทางการพยาบาลศัลยกรรม โดยจำแนกตามลักษณะของบุคคลพบว่า การทำงานนอกเวลา เงินเดือน ตำแหน่งหน้าที่การงาน และ การศึกษาวิชาอื่นๆ มีผลกระทบต่อความตั้งใจที่จะทำการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาลศัลยกรรม อย่างมีนัยสำคัญ

วิภา บุญเสนอ (2537) ศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเลือกสรรกับคุณภาพการสอนของอาจารย์พยาบาลในสถาบันการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร" จากการศึกษาครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะว่าอาจารย์ พยาบาล และผู้บริหารของสถาบันการศึกษาพยาบาล ควรตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการสอนของอาจารย์พยาบาลให้ดียิ่งขึ้น โดยส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา สนับสนุนให้อาจารย์พยาบาลได้มีประสบการณ์ด้านการสอนภาค ทฤษฎีให้มากขึ้น ตลอดจนควรมีกิจกรรมในการสร้างแรงจูงใจแก่อาจารย์พยาบาลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการสอนให้อยู่ต่อไปในสถาบันการศึกษาพยาบาล อันจะส่งผลให้คุณภาพการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ คุณภาพบัณฑิตพยาบาล และคุณภาพการให้บริการพยาบาลดียิ่งขึ้น

กัลยา ศิษเจริญ (2538) ศึกษาเรื่อง "คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานระดับกลาง ในอุตสาหกรรมขนาดกลาง เขตกรุงเทพมหานคร" ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานของรัฐควรให้การช่วยเหลือและส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรมหรือการศึกษาต่อเนื่องให้สอดคล้องกับชีวิตการทำงาน ของพนักงานในสภาพสังคมปัจจุบัน และบริษัทควรจัดให้พนักงานมีโอกาสไปฝึกอบรมหรือดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดำเนินงานให้แก่พนักงาน

ประภาพรณ ขันชัย (2538) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาความต้องการด้านการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการครูในโรงเรียน ขยายโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น" ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีระดับความต้องการด้านการศึกษาต่อเนื่องในระดับในด้านต่างๆ ในระดับมาก คือ ด้านวัตถุประสงค์ ด้านเนื้อหา ด้านเทคนิคการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการประเมินผล ด้านเนื้อหาที่เอื้อต่อการสอน และในด้าน การศึกษาต่อ ส่วนรูปแบบที่มีความต้องการที่สุดคือ การฝึกอบรม

สาคร คำชุม (2534) ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบของโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น การพึ่งพาตัวเองของประชาชน" ผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบหลายด้าน นอกจากนี้ผลกระทบด้านอื่นๆ ของโครงการ กศ.พช. ได้แก่ ประชาชนให้ความร่วมมือกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมากขึ้น ผู้ปกครอง

เอาใจใส่การเรียนของนักเรียนมากขึ้น และครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเอง เพื่อเป็นแบบอย่างของประชาชนมากขึ้น

จุไร จงประดิษฐ์นนท์ (2544) ศึกษาเรื่อง "ทิศทางการดำเนินงานของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยของรัฐ" ผลวิจัยสรุปเป็น 4 ประเด็นหลักๆ คือ

1. นโยบายการให้บริการวิชาการสังคมในมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น มีวัตถุประสงค์การให้บริการวิชาการฟรีแก่ผู้ด้อยโอกาสและสร้างรายได้ แต่ทิศทางในอนาคตจะมุ่งไปสู่การสร้างรายได้มากกว่า เพื่อให้พึ่งพาตนเอง โดยให้หน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับองค์กร
2. โครงสร้างการบริหารของหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่องในอนาคตจัดตั้งเป็นศูนย์สำนัก โดยมีการบริหารเป็นอิสระเอกเทศ มีขนาดเล็ก คล่องตัว มีประสิทธิภาพ ใช้รูปแบบการบริหารแบบธุรกิจเอกชน แต่มีได้มุ่งแสวงหากำไร เนื่องจากยังได้รับงบประมาณแผ่นดินสนับสนุนส่วนหนึ่ง และมีหน้าที่หลักให้บริการวิชาการแก่สังคมและแก่ผู้ด้อยโอกาส
3. ระบบการสรรหาบุคลากรเข้ามาร่วมงาน ใช้ระบบการประกาศรับสมัคร เปิดโอกาสให้คนภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งคนไทยและต่างชาติเข้ามาบริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารต้องเป็นนักธุรกิจ นักการตลาดมืออาชีพ เพื่อสร้างรายได้สู่ธุรกิจในยุคธุรกิจพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ (E-business) ให้เป็นบริการวิชาการทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-academic Service)
4. ระบบการประกันคุณภาพบริการวิชาการแก่สังคมมี 2 ระบบ คือ การนำระบบ ISO 9001 มาใช้ และระบบประกันคุณภาพที่มหาวิทยาลัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร โดยมีองค์กรกลางภายนอกเป็นผู้ประเมินผลพิจารณาคุณภาพการให้บริการวิชาการเพื่อยกระดับบริการวิชาการสังคมสู่มาตรฐานสากล

9. กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ การศึกษาต่อเนื่องเพื่อสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นสามารถสรุปสาระสำคัญของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
 - มาตรา 4 มาตรฐานการศึกษา
 - มาตรา 8 หลักการจัดการศึกษา

- มาตรา 15 การจัดการศึกษาสามรูปแบบ
- มาตรา 24 การจัดการระบบการเรียนรู้
- มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- มาตรา 29 สถานศึกษาร่วมกับองค์กรประกอบต่างๆ ของสังคมจัดการศึกษา
- มาตรา 58 วรรค 1 การระดมทรัพยากรและการลงทุนจากรัฐและชุมชนเพื่อใช้จัดการศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง
3. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
4. แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาลัยชุมชน
7. แนวคิดของการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัยของรัฐ
8. รูปแบบ
9. รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัย
10. งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณคดีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์โครงร่างรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องในอนาคตที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ดังนี้

โครงสร้าง สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
มาตรา 8 มาตรา 24 มาตรา 25 มาตรา 29

- วัตถุประสงค์ เพื่อตอบสนองชุมชน โดยการจัดโครงสร้างการศึกษาต่อเนื่องที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
- แนวทางการบริหารองค์กร เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

การบริการทางวิชาการ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 มาตรา 8 มาตรา 15 มาตรา 25

- กลุ่มเป้าหมาย ที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถม ศึกษาและอ่านออกเขียนได้

- แนวคิดการบริการ ตามหลักการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีมาตรฐานทางการศึกษา
- วิธีการบริการวิชาการ เน้นความสะดวกแก่ผู้เรียน เข้าถึงผู้เรียนให้มากที่สุด
- เทคนิคการเรียนการสอน ให้ความสำคัญกับการพัฒนา วิธีการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่าย

เครือข่ายในการบริการ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 มาตรา 58 วรรค 1

- รูปแบบเครือข่าย ที่ครอบคลุมเกี่ยวกับชุมชนทุกชนชั้น
- การขยายเครือข่าย ในการบริการครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพและชุมชน
- ความสัมพันธ์กับชุมชนและการมีส่วนร่วมของสังคม โดยให้รัฐและชุมชนท้องถิ่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- การสร้างแหล่งการเรียนรู้ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 ที่สามารถบริการแก่ผู้ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากบทสรุปข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

CE ในปัจจุบัน	
1. โครงสร้างการบริหารงาน	
- ความหมายขององค์กร	- เป้าหมายขององค์กร
- หลักการขององค์กร	- บุคลากรที่เกี่ยวข้อง
- สภาพปัจจุบัน	- ปัญหาของการดำเนินงาน
2. แนวคิดการบริหารทางวิชาการ	
- กลุ่มเป้าหมายปัจจุบัน	- วิธีการให้บริการวิชาการ

Review จากเอกสารข้อมูลพื้นฐานและ Content Analysis แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- มาตรา 4 มาตรฐานการศึกษา
- มาตรา 8 หลักการจัดการศึกษา
- มาตรา 15 การจัดการศึกษาลักษณะรูปแบบ
- มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้
- มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- มาตรา 29 สถานศึกษาร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของสังคมจัดการศึกษา
- มาตรา 58 วรรค 1 การระดมทรัพยากรและการลงทุนจากรัฐและชุมชนเพื่อใช้จัดการศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง
3. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
4. แนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับวิทยาลัยชุมชน
7. แนวคิดของการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัยของรัฐ
8. รูปแบบ
9. รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องของมหาวิทยาลัย
10. งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

โครงสร้างรูปแบบ CE ในอนาคต
รูปแบบการศึกษาต่อเนื่องที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4, 8, 15, 24, 25, 29, 58 วรรค 1
1. โครงสร้าง
- เพื่อจัด CE เพื่อการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองชุมชน
- การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
- แนวทางการบริหารองค์กร
2. การบริการทางวิชาการแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย
- กลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร
- แนวคิดการบริการ
- วิธีการบริการวิชาการเน้นความสะดวกแก่ผู้เรียน
- เทคนิคการเรียนการสอน
3. เครือข่ายในการบริการ
- รูปแบบเครือข่ายครอบคลุมเกี่ยวเนื่องกับชุมชน
- ความสัมพันธ์กับชุมชนและการมีส่วนร่วมของสังคม
- การสร้างแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย

แผนภูมิที่ 2.4 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย